

MART 1998 • SAYI 66

150.000 TL.(KDV DAHİL)

KERVAN

DÜNDEN GÜNE GÜNDEN YARINA

TARİHSEL KIZILBAŞ SİYASETİ MİSYONUNDAN KOPMA!

Kervan'la Yeniden Merhaba!

KERVAN'da DEMOKRATİK TARTIŞMA

Proto-Alevilik ve Aleviler

Alevi Toplumu İşbirlikçilerin Bezirgânlığına 'DUR' Demelidir



Gazetesi Çıkıyor...

ALEVİLİĞİ DOĞRU ANLAMAK

Sabri YÜCEL

Araştırmacı-Eğitimci

Ülkemizde aşağı yukarı on yıldır *Alevilik-Bektaşilik* konusunda çok yoğun tartışmalar yaşanıyor. Söz konusu sorun salt tartışma ile de sınırlı kalmadı ve Alevi-Bektaşî yığınları düşünmeden eylem aşamasına geçip hızla örgülenmeye yöneldiler. Kurdukları derneklerle, vakıflarla, cemevleriyle, basın yayın organlarıyla sosyal, kültürel, dinsel ve etik kimliklerini toplumumuzun tüm kesimlerinde derinden hissettirmeye başladılar.

"*Alevilik-Bektaşilik Gerçeği*" Anadolu'muzun bin yıllık toplumsal gerçeklerinden biridir. Tarihe yansız ve bilimsel bir gözle bakabilen herkes, Türklerin ve diğer Anadolu halklarının çok önemli bir diliminin tinsel ve özdeksel varlığını Alevi-Bektaşî düşün ve inancıyla yoğurduğunu, yolunu *Ali, Ehl-i Bey, Hacı Bektaş Veli* ve Anadolu'nun yerel erenlerinin ışığıyla aydınlatıldığını açık yüreklilikle dile getirir. Anadolu nunünkü ve bugünkü tarihinde Alevi-Bektaşî toplumunun öncü ve belirleyici işlevini artık dost-düşman herkes teslim ediyor. Tarihin belli dönemlerinde Sünni egemenlerin, yöneticilerin yadsıyıcı yokedicici, özümleyici zorba uygulamaları toplumumuzun bu nesnel gerçekliğini hiç bir zaman silemedi yeryüzünden. Silemezdi de... Çünkü büyük yargıcı "tarih baba" bunu binlerce kez kanıtlamış, belgelemişti.

Tarih baba bunu kanıtlamasına kanıtlamıştır ama her nedense tarihin her defasında çöp sepetine attığı kuşbeyinliler sürüşü, çıkarıcılar, dönekler, hainler yol düşkünü satılmışlar, hıızrlaşmış hıızrlar güneşi balçıkla sıvamak için var güçleriyle saldırıp duruyorlar, karanlık inlerinden.

Bugüne değin Alevilik-Bektaşilik hakkında çok şeyler söylendi, çok şeyler yazıldı. Son on yılda azınsanmayacak sayıda ciltler dolusu kitaplar oluşturuldu. Artık kitapçılarda "Alevi Kitap Setleri" boy boy... Neler neler demediler ki efendim Alevilik üstüne... Alevilik kültürdür, sanattır dendi. Felsefedir, düşüncedir, dendi. Siyasettir, ideolojidir dendi. Yaşamın kendidir, yaşam biçimidir dendi. Dindir, inançtır dendi. Tarikattir, mezheptir dendi. Folklordür, söz-sazdır dendi. Hatta hatta, cümübüştür; çalgılı-çengili, mumsöndülü kafirce bir iştir dendi. Alevilik-Bektaşilik hakkında o denli ipe sapa gelmez laflar edildi ki, Anadolu'da bin yıldır yaşayan Alevi-Bektaşî canların tebdili şaşıtı da, kimlikleri üzerinde yapılan tanımlama ve değerlendirmeler karşısında hayretten küçük dillerini yuttular. Evet bugüne dek konu üzerinde bin türlü

tanımlama, bin türlü değerlendirme, bin bir türlü saptama ve yorumlar yapıldı ve hâlâ da yapılmaya devam ediliyor. Ama hiç kimse, (hadi hiç kimse demeyelim de) çoğu kimse gerçeği söylemiyor. Konuyu bilenlerin bir kısmı gerçeği bildiği halde söylemek istemiyor; korkuyor, çekiniyor, açıkçası münafıklık yapıyor. Bir kısmı biliyor, gerçeği söylemek işine gelmiyor, oportünistçe davranıyor. Bir kısmı bildiğini sanıyor, yalan yanlış ahkâm kesiyor, bol bol demagoji üretiyor. Bir kısmı ise bildiğini pis bir aferizm uğruna saptırıyor, yozlaştırıyor, bulandırıyor ve bilgilerini egemen güçlerin hizmetine sunuyor. Bunların hemen hemen tümü Alevi-Bektaşî olgusunu içten hançerleyen çağdaş Brütüslerdir. Sünni kesimden gelen eleştirileri, yıpratmaları, saptırmaları ve yadsımaları anlamak, bir noktaya kadar onlara hak vermek de mümkündür. Niçin? Çünkü Sünnilik ve Alevilik tarih boyunca birbirinin karşıtı olmuş iki toplumsal siyasal (özelde dinsel-mezhepsel) olgudur. Burada dinler-mezhepler atası çatışmalar tarihine girmek istemiyorum. Zira bu durum olayın yalnızca bir yönüdür. İslam ülkelerinde, Doğu toplumlarında (öteki toplumlarda da aynıdır aslında) din-mezhep kavgası gibi görünen toplumsal olayların içyüzünü irdelediğinizde, işin altında ekonomik kavgaların, sınıfsal çatışmaların yattığını görürsünüz. Din-mezhep kavgası, gerçekte ezen-ezilen, sömüren-sömürülen sınıfların çıkar çatışmalarının üzerindeki "kutsal cila"dan başka birşey değildir. Yeryüzündeki insanlararası savaşımın, savaşların, içsavaşların, isyanların, darbelerin, hemen hemen her türden insanı çatışmanın - görünürdeki nedeni ne olursa olsun- özünde sınıfsal çıkarlar/haklar yatmaktadır.

Biz yine asıl konumuza dönelim ve Anadolu'muzdaki bin yıllık toplumsal sınıfsal tarihimize bir göz atalım. 11.yy in ortalarından itibaren Ön Asya'ya ve Anadolu'ya yönelen ve bu toprakları kendilerine yurt-mekân olarak seçen Türkler (ve diğer halklar) Anadolu'nun yerli halklarıyla, zaman içinde kâh çatışarak kâh kaynaşarak yeni bir özgün yapı, yeni bir mozaik oluşturmuşlardır. Bir uygarlıklar beşiği olan güzel Anadolumuz Selçuklular ve Osmanlılar döneminde çeşitli halkların, kavimlerin, din ve mezheplerin yeni bir ekonomik-sosyal-kültürel harmanlanmasına sahne olmuştur. Uzun yüzyıllar Anadolu'da egemen siyasal güç Selçuklu-Osmanlı hanedanı, egemen dinsel güç ise İslamiyet olmuştur. (İslamiyetin de Sünni koludur.)

Bilindiği üzere daha *Dört Halife* dönemlerinde mezhepsel bölünmeler uç vermeye başlamıştı. Bu konuya burada ayrıntılarla girecek değiliz ama söz konusu bölünmelerin daha ilk başlarda bile sınıfsal içerikli olduğunu belirtmek istiyoruz.

Mezhepsel bölünmeler Emevi ve Abbasiler döneminde öylesine şiddetlendi ve ayrışmalar öylesine boyutlara ulaştı ki, İslam'ı kuran Peygamber Muhammed'in en yakınları bu savaşında acımasızca katledildiler, ezildiler, yok edildiler. Olaylara din gözlüğüyle ve duygusal açıdan bakanlar Peygamber'in damadının ve torunlarının niçin katledildiğini anlamakta hâlâ zorlanmaktadırlar. Anlamadıkları için de bu dramatik olaylara saçma sapan açıklamalar getirmekte ilersiz tutarsız yorumlar yapmaktadırlar. Oysa İslam tarihindeki bu insanlık dışı olaylara tarihi metaryalist ve diyalektik açıdan baktığınızda taşlar yerli yerine oturacaktır. Dört Halife, Emevi ve Abbasiler zamanında yaşanan dinsel/siyasal/sosyal olaylar genel olarak İslam'ı benimseyen (bu benimseme sorununu da ayrıca tartışmak gerekir ya, konumuz o değil) Türkler arasında derin izler bırakmıştır. İslam'ı ilk benimseyiş yıllarından bu güne değin Türk egemen sınıfları (zümreleri) Emeviler zamanında kurumsallaşmaya başlayan Ortodoks İslam'ı (sünnilik, şeriatçılık, resmi islam) yeğlemişler ve bu mezhebi kendi sınıfsal çıkarlarına daha uygun bulmuşlardır. Selçuklu ve Osmanlı hanedanının egemenleri de Ortodoks İslam'ı yönetim, siyaset felsefesi haline getirip diğer din ve mezhep mensuplarına karşı kutsal bir silah olarak kullanmışlardır. Selçuklu ve Osmanlı'nın egemen sınıflarında, elit tabakalarında bu oluşum yaşanırken, halk, emekçi (köylü, göçer, yarı göçer, esnaf, zanaatkar vb.) kesimlerde kendi sınıfsal konumlarına uygun mezheplere yönelmeye başlıyor. mezhepler içinde Şii, Mutezili, Batını mezhepleri (tarikatlari) yığınsal olarak benimsiyorlardı. Emekçi yığınlar çeşitli nedenlerle Ortodoks İslam'ı dışlıyor, onları kendi yaşam biçimlerine, ekonomik toplumsal kültürel konumlarına uygun heterodoks bir İslam anlayışı yaratıyorlardı. Heterodoks İslam onların gözünde gerçek İslam'dı. Egemenlerin resmi İslam'ı onlara yabancıydı, onların hiç bir şeyine hitap etmiyordu. Sınıflar arası çatışkiler çok derindi. Çalışıp üretenlerle oturup yiyenlerin uzlaşmaz çatışkısı din-mezhep kılığına bürünmüş, sınıflar arası savaşım, şimdi de Alevi-Sünni adı altında karşı karşıya geliyordu Anadolu topraklarında.

Ya Pir Sultan / Ya da Hızır Paşa!

Anadolu'da Selçuklu egemenlerine ve Moğol istilacılarına karşı ilk büyük isyan 13.yy'ın birinci yarısında (1239) patlak verdi. Babailer Ayaklanması olarak tarihe geçen bu halk hareketine onbinlerce emekçi katıldı. Liderlerine "Baba Resulullah" diyen isyancılar Anadolu Selçuklularının tacını tahtını salladı. Her iki taraf da büyük kayıplar verdi. Selçuklu'nun tacını tahtını sallayan bu ayaklanma başarıya ulaşamadı. Ancak hareketin içinde yetişen *Hacı Bektaş Veli*'yi (ki kardeşi *Menteş* bu ayaklanmada öldürülmüştür) Anadolu'ya armağan etti. Belirli bir süre Kapadokya'da gizlenen Hacı Bektaş Veli *Sulucakarahöyük*'te *dergâh*ını kurup Anadolu'nun emekçi yığınlarını etrafında toplayıp onların düşün-inanç ve eylem önderi oldu. Aleviliği yeni bir anlayışla yorumlayan Hacı Bektaş, o yüzyıllarda Anadolu'da çoğunlukta olan heterodoks inançlı emekçi kitlelerin "serçeşme"si olarak benimsendi. Düşün ve inançlarını sosyalizan bir temele oturtan; kadın-erkek eşitliğini savunan; yandaşlarına yol kardeşliğini birlikte üretip birlikte tüketmeyi aşılaman, "eline, beline, diline sahip ol" ilkesini özümseten Hacı Bektaş ve onun ardılları Osmanlı Devletinin kuruluşunda eylemli olarak görev aldılar, devletin asıl unsurunu oluşturdular. Ancak Osmanlı'nın temelinde emeği, kanı-canı olan bu emekçi yığınları zamanla dışlandılar. Yönetim erkinde şeriatı benimseyen Osmanlı, Alevi-Bektaşî felsefesini reddetti. (Yeniçerilerin Hacı Bektaş'ı Pir kabul etmeleri ayrıca tartışılması gereken bir konudur.) Reddetmek şöyle dursun sınırları içindeki Alevi-Bektaşîleri yok etme politikası güttü. Kendilerinin arkadan hançerlendiğini anlayan Alevi-Bektaşîler 15.yy'ın başlarında *Şeyh Bedrettin Ayaklanması*nın temel gücünü oluşturdular. Harekete başka halklardan emekçiler de katıldı. Bedrettinliler Ege'de ve Balkanlar'da Osmanlı'ya zor yıllar yaşattılar. Bu yüzyıldan itibaren isyanların önü arkası hiç kesilmedi. Şah Kulu, Nur Ali Halife, Bozoklu Celal, Şah Veli, Süklün Koca-Baba Zünnun, Atmaca, Zünnunoğlu, Domuzoğlu, Yenicebey, Veli Halife, Seydiboy-İnciryemez, Kalender Çelebi (Pir soyundandı), Şahgeldi, Düzmece Şah İsmail, Pir Sultan, Sarakarya Şeyhi ayaklanmaları bunlardan bazılarıdır.

Osmanlılar zamanında Alevi-Bektaşîler sistematik ve pratik olarak kıyım uğratıldılar; öldürüldüler, sürüldüler, topluca yok edilmek istendiler. Kalanlar, zulüm ve baskı altında inletildiler, soruşturuldular, koğuşturuldular, asimile edildiler... Uzun yüzyıllardır Anadolu'nun çoğunlukta olan heteredoks inançlı emekçileri kıyılı kıyılı, sindirile sindirile üçte bir, dörtte birlere düşürüldüler. Türkiye'de Sünniliğin çoğunlukta olmasında, egemen güç haline gelmesinde Yavuzların, II.Mahmutların rolünü kim yadsıyabilir? Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde Anadolu'da

resmen soykırım yapılmıştır. Ama onca zulme, onca kıyım karşın Alevi-Bektaşî inancı/felsefesi/kültürü kökten yok edilemedi.

Günümüzde Sünni odakların stratejisi değişmiştir. Şimdi Alevi-Bektaşî toplumu içten çöktürmeye çalışılıyor. Bu işte kimi Alevi yazarlar, dedeler, aydınlar piyon olarak kullanılıyor. *Yeni Hızır Paşalar* bu konuda daha donanımlıdır, daha ustadırlar. Günümüzün egemen gücü burjuvazi bu satılık, döneç kalemleri birer Truva atı gibi salmıştır Alevi-Bektaşîler arasına. Lütfen şu satırları ibretle okuyunuz. Bunları yazan adam Alevi kökenlidir. Kendisini çok iyi tanırım. Gençliğinde yaman bir Marksistti. Burjuvalar marksist yıllarında muhteremi birazcık haşladı. Beyimiz baktı ki pabuç pahalı, yavaş yavaş hidayete erip aslına rucu etti ve Alevi araştırmacısı diye nam yaptı, kitaplar yazdı. Derken onu birgün sağcı bir gazetede köşe yazarı olarak gördük. Ve birgün, 2 Nisan 1997'de o yağlı ballı köşesinde aynen şöyle yazdı:

"Gerek ülkemizin kalkınmasında, gerek dinimizin hak ettiği saygınlığa ulaşmasında *Fethullah Hoca zihniyetindekilerin yolu ışıktır. Bu işin takiiye ile ilgisi yoktur. Suçlamayı bırakalım da onlara yetişmeye çalışalım. Ne olurdu o okulların duvarına tuğla da ben koyabilseydim.*"

Evet canlar, bu herzeleri bir Alevi yazar döktürüyor. Bir kitabında Necmettin Hoca'ya muaviye yezit siyaseti güttüğü için yerden yere çalan, onu Emevi siyasetinin Türkiye versiyonu olarak yerin dibine batıran bu zat-ı muhterem Fethullah Hoca efendi de öyle kerametler görüyor ki, Aleviliğe bundan büyük ihanet olamaz. Söyler misiniz dostlar, Erbakan'la Fethullah arasında ne fark vardır? Biri Nakşi, biri nurcu. Yani ikisi de Aleviliğe, Bektaşîliğe, laisizme, çağdaşlığa, bilimselliğe ezeli muhalif. Ama bay yazar Fethullah'ın yolunu ışıktır, ışıktır diye lanse ediyor ve onun okullarına tuğla koymadığı için hayıflanıyor. Peki, bu gibi zavallıların sapık hezeyanlarını Alevi-Bektaşî toplumu yutar mı dersiniz? Hiç sanmıyorum şahsen.

Alevi-Bektaşîler tarihleri boyunca egemen ideolojiye, onların dinine inancına, yönetimlerine, yaşam biçimlerine muhalefet etmişlerdir. Bildiğim, tanıdığım kadar, bu toplum atasından miras devraldığı toplumsal muhalefeti bu zulüm ve sömür düzenine karşı da sonuna dek kullanacaktır. Çünkü Alevi-Bektaşîlerin ezici çoğunluğu emekçidir, işçidir, köylüdür ve emeğin yüce bir değer olduğuna inanmaktadır. Alevi-Bektaşî ozanlarının tümü bin yıldır emeğe, emekçiye saygı duymuşlar, saz ve sözlerinde onların destanlarını dile getirmişlerdir. İnanmayanlar Yunus'tan Pir Sultan'a, Veysel'den Mahzuni'ye dek bir göz atınsınlar isterlerse. Alevi-Bektaşîliğin en canlı belgeleri onlardır çünkü. Bunu ben

söylemiyorum, yukarda bahsi geçen döneç söylüyor. Halk şiirindeki başkaldırıyı kitaplaştıran da kendisidir. Başkaldırının, isyanın, direnişin, zulme meydan okuyuşun simgesi olan Alevi-Bektaşî ozanlarını kendisi sayıyor tek tek. Örnekler vermeye kalksak dergi sayfaları yetmez buna. Ortada öyle bir gerçek var ki, hiç bir burjuva yazarının, hiç bir siyasal İslamcı allemenin ve hiç bir döneç marksistin gücü yetmeyecektir o gerçeği değiştirmeye. Tarihte bunun yanısıra dün verilmişti dosta düşmana. Boşuna dememiştir Pir Sultan Abdal'ımız:

"Yürü bre Hızır Paşa
Senin de çarkın kırılır.
Güvendiğin padişahın
O da bir gün devrilir"

diye boşuna söylememiştir.

Mahzuni Şerifimiz, bu gün:

"Ne demek efendim bey ve amale
Fakir soymak yakışır mı kemâle
Rüşveti hak bilip her dakika hile
Yapıp yapıp kafa çektim ise yuh

Yuh yuh soyanlara
Soyup kaçıp doyanlara
İnsana kıyanlara
Yuh, nefisine uyanlara yuuh" diyor.

Evet tekrar tekrar ifade ediyoruz ki ortada bir gerçek vardır. O gerçek, sol-sosyalist savaşımın ve emekçi eylemlerinin tarihimizdeki köklerini aramaya kalkarsanız, karşınıza Alevi-Bektaşî toplumunun Selçuklu ve Osmanlı'ya karşı verdiği direniş destanları çıkacaktır. Bu vadide sizi Babailer, Bedrettinliler, Pir Sultanlar, Kalender Çelebiler ve daha başka nice emek ve özgürlük savaşçıları;

"Şalvarı şaltak Osmanlı
Eyeri kaltak Osmanlı
Ekende yok, biçende yok
Yiyende ortak Osmanlı"

ezgileriyle karşılayacaklardır.

Sonuç olarak diyoruz ki, Alevi-Bektaşîliği doğru anlamanın/doğru anlatmanın zamanıdır. Bu inancın, felsefenin, kültürün sol-sosyalizan karakterine vurgu yapılmalıdır. Aleviliği ve Bektaşîliği salt bir din-mezhep birliğiymiş gibi sunmaya çalışanlara ve geçmişimizin bu yüz akı oluşumunu şeriatçı, siyasal İslamcı ideolojilerin dümen suyuna sokmak isteyenlere karşı zerre ödün verilmemelidir.

Alevi-Bektaşî canlar önemli bir yol ayrımındadırlar. Şimdi karar zamanıdır: YA PİR SULTAN/YA HIZIR PAŞA, YA YUNUS EMRE/YA MOLLA KASIM! Tercih sizin dostlar ●

Medine Vesikası ve Alevilik

İsmail ONARLI

İnsanoğlu ilkel toplumdan uygar topluma geçişten günümüze değin ekonomik, sosyal ve düşünsel yapılarına uygun; sınıf, dil, din, ırk, renk, cinsiyet, kültür, gelenek ve göreneklerine uyumlu (açık-kapalı) sözlü veya yazılı toplum sözleşmeleri kabullenmiştir.

Hz. Muhammed Mekke aristokrat, tüccar, tefeci, bezirgan sınıf ve despotlarının baskı ve zulmüne dayanamayarak taraftarı Mekke'liler ve köle Müslümanlarla birlikte Nisan ayından başlayarak, 16 Temmuz 622 gününe kadar Medine'ye Hicret etmişlerdir.

Hz. Muhammed, hicretin ilk günlerinde, Enes İbn-i Mâlik'in evinde Mekke'li Muhacir ve Medine'li Ensar ailelerinin Vekillerinden bir Şura/ Meclis oluşturur ve bunlar 23 Maddelik sözleşmeyi (Misak, Ahid, Akid, Biat) gönüllülük temelinde imzalarlar. Daha sonra bu sözleşmeye tüm Medine'li Yahudiler, Müşrik Arap kabileleri de iştirak ederek antlaşma 52 maddeye çıkartılır. İşte Hz. Muhammed'in Medine Site Devletinde yaşayan bütün sosyal zümrelerle kendi istekleri doğrultusunda ve ortaklaşa düzenledikleri bu "Toplum Sözleşmesi"ne "Medine Vesikası" denmektedir. İlk İslam Anayasası da olan bu sözleşme, Medine Şehir Devleti'nin sosyal ve ekonomik yapısını belirleyen; idari, askeri, adli, hukuki, dini, kültürel ve savaş gibi hususları kapsayan; genel ve özel yasaları da içeren çerçeve bir anlaşma ve mutabakattır.

Medine Vesikasını İslam Dünyasına Prof. Dr. Muhammed Hamidullah, Türkiye geneline Ali Bulaç, başka bir zeminde de Birikim Dergisi tartışmaya açarak bu konuda aktüel gündemi oluşturmuşlardır.(1)

Aleviliğin İslâmiyetteki boyutuyla temel belgelerinden biri olan Medine Vesikası'nı bugüne değin Alevi ve Sünni yazarlar Alevilik bağlamında değerlendirmemişlerdir.

Aleviliğin bir bölüm yazar ve takipçilerinin anlattığı gibi irksal ve ulusal yanı yoktur. Alevilik, İslâmiyeti kabullenmiş hakların kültürel inançsal kimlik sorunudur.

Bizce Alevilik-Bektaşilik, İslami şemsiye altında entegre olmuş, Orta Asya'dan Balkanlar'a değin uzanan hat üzerindeki költ ve költürlerin, müslüman halkların toplandığı inanç sisteminin adıdır.

Aleviliğin şu yana-bu yana çekilmeden kendi tarihsel kulvarında kalması, toplumun tüm kesimleri için faydalar sağlayacağı inancındayız.

Kürt odaklı Emevi söylemleri Faik Bulut (2) gibi bazı Kürt yazarlar ise, Türkleri, Arapları, Arnavutları, Zazaları ve bu gibi halkları dışlayarak, Kürt Tarihini yazmaya çalışıyorlar. Bu bağlamda Alevi tarih ve költürünü de kullanırken, işlerine geldiği için Aleviliği İslam dışı görmektedirler.

Alevilik, hiç bir ulusun ya da tek başına etnik bir toplumun inancı olmayıp, evrensel bir inanç sistemidir. Saptırmaları, telafisi zor toplumsal yaralar ve zararlar açacaktır.

34. Hacı Bektaş Veli'yi Anma Törenleri'nde

konuşan Başbakan yardımcısı Bülent Ecevit, "...Caini ne kadar bizimse cemevi de o kadar bizim. Yavuz Sultan Selim dönemindeki Osmanlı Devleti ne kadar bizimse Şah İsmail dönemindeki Safevi devleti de de o kadar bizimdir. Onların yüzyıllar önce giriştikleri aile kavgasını artık tarihe gömmeliyiz. Şah İsmail'le Yavuz Sultan Selim'i barıştırmalıyız." derken, Cumhuriyet rejimini Osmanlıların bir devamı olarak görmektedir ve Alevi toplumuyla barıştırmaya çalışmaktadır. Ya da kendisini arabulucu olarak göstermektedir. Gerçekte, O'nun düşüncesi, Aleviliği devletleştirmektir. Aleviliği T.C. Diyanetinde Resmi İslam içinde, sosyal yanını nötralize ederek eritmektir. Ecevit haktan, hukuktan, eşitlikten dem vurmakta, hamasi nutuklar atmaktadır. Aleviler, Ecevit'in Maraş'ta, Malatya'da, Sivas'ta, Çorum'da faşist gericiyle göz yumduklarını

Aleviler, yurttaş olma bilincindedirler. Görece bir kavram olan "barışma" yerine Anayasal temel hakları olan, inanç özgürlüklerine ve ibadet mekânlarına sahip olmak istemektedirler. Para pul istememektedirler. Sünni yurttaşlarla da her hangi bir sorunları yoktur. Devlet ve siyasetçiler gölge etmesinler başka ihsan istemez.

unutmadı. Kontr-gerilla dosyalarını raflara kaldırmasını, üzerini kapatmasını, devamını sağlatacak Susurluk'a değin gelmesine göz yuman kişi olduğunu Aleviler bilmektedir. Aleviler, yurttaş olma bilincindedirler. Görece bir kavram olan "barışma" yerine Anayasal temel hakları olan, inanç özgürlüklerine ve ibadet mekânlarına sahip olmak istemektedirler. Para pul istememektedirler. Sünni yurttaşlarla da her hangi bir sorunları yoktur. Devlet ve siyasetçiler gölge etmesinler başka ihsan istemez. Diyanete ayrılan bütçe ödenekleri eğitime/öğretime, sağlığa, sosyal hizmetlere ayrılmalı. Diyanet kaldırılarak, ibadethaneler cemaatlerine, sivil toplum kuruluşlarına bırakılmalı. Devlet ancak hukuksal denetim görevini yapsın. Alevi sivil toplum kuruluşları da bu çerçevede kendi cemevlerini yaparak ibadetlerini ifa eder, kültürel faaliyetlerini yürütürler. Devlete dayalı bir Alevilik, Ecevit'in deyişiyle, "Bektaşî Aleviliği" olur ki, oda "Resmi Alevilik"tir. Geçmişte "Osmanlı Bektaşiliği" de "Resmi-Alevilik"ti, tıpkı Sünniliğin "Resmi İslam" olması gibi.

Kurumsal Aleviliği Bektaşiliği, araştıran/inceleyen, kitaplarında anlatan İ. Kaygusuz, Kervan Dergisi'nde (s.65) "Alevilik toplu ibadeti Cem ve kurunlarına nesnel bakış" adlı yazısında Muhammed Hamidullah'ın eserlerinden alıntıyla; "Kırklar Meclisi, Müşahiblik ve Dâr" kurumlarını anlatmaktadır. Bu görüşlerine harfiyen katılmaktayım. Aleviliği, İslamın içinde ama materyalizme dönük yüzü olarak gören,

Kaygusuz'un yorumlarının olumlamama karşın "Medine Vesikası"na hiç değinmemesini doğrusu yadırgadım. Çünkü Aleviliğin İslâmiyetteki temel belgesi Medine Vesikası'dır.

Ali Bulaç, kendi deyişiyle, "yaklaşık üç yıllık yoğun çalışması" sonucu "Medine Vesikası"nı tartışmaya açtı. Biz de bu tartışmaları; Kitap, Birikim, Yeni Zemin gibi dergi ve gazeteler ile bazı kitaplardan izledik. Ali Bulaç, Aleviliğin olmazsa olmaz ilkesi olan, "ahdi kardeşlik" şartını, "kardeşleşme organizasyonunu" yazılarında anlattığı halde, Alevilikle ilişkilendirmeyerek, yorumlarıyla Medine Vesikası'nı temel alarak, yeni bir sözleşme çerçevesinde "Çoğulcu Toplum projesini" anlatmaktadır. Medine Vesikası'nın Müslümanlar açısından özü olan, eşitlik ve paylaşımcılığı temel alan "Müşahiblik Kurumu"nu, yani "Kardeşleşmeyi" bilerek veya bilneryerek göz ardı etmektedir.

Alevi toplumunu, binlerce yıllık ırmak gibi aktığı/çağladığı anayatağından, suni yataklara ve göletlere akıtınanmalıyız. Bırakalım o, tarihsel mecrasından akararak ummanlara, insanlık deryasına dökülsün.

Aleviler kendi toplumsal hafızasıyla, dedelik belleğiyle; dini inançlarını serbestçe yaşama hakkını kullanabilmeleri, yaşam tarzlarını çağa uyarlayabilmeleri için, "Sivil Toplum Kuruluşları" şeklinde örgütlenmelidirler.

1. Medine Vesikası'yla Oluşan Alevilik Kurumu: Müşahiblik

Pakistan'lı Sünni bir bilimadamı olan Prof.Dr. Muhammed Hamidullah, Medine Vesikası hakkında oldukça detaylı bilgiler vermektedir. (İslam Peygamberi I, II, Çev. Prof. Dr. Salih Tuğ, İstanbul-1991)

Çok kısa bir şekilde özetlersek:

1. Medine kenti üç değişik sosyal bloktan oluşmaktadır.
 - a. Mekke'den göç etmiş müslümanlar (muhacir)
 - b. Medine'li müslümanlar (Ensar)
 - c. Müslüman olmayanlar.
2. Toplumun bu üç sosyal blokunun her birinin ayrı ayrı hakları vardır.
3. Müşrik Arap kabileleri kendikendilerini yönetme özgürlüklerine sahip olup, inançlarında da özgürdürler.
4. Yahudi'ler dinlerini uygulamada özgürdürler. Aynı haklar müşterileri için de geçerlidir. Mahkemeye düştüklerinde kendi özel hukuklarına, törelerine göre yargılanmaktadırlar.
5. Hz. Muhammed mahkeme safhasında müslümanlar için 'hakim', müslüman olmayanlar için ise 'hakem' olarak görev ifa etmektedir. Bu anlaşmaya uyan herkese Hz. Muhammed kendi kişisel güvencesini vermektedir.

Aslında 52 maddelik Vesikanın 2. maddesi gereğince Muhacir ve Ensar'ın ikiye bölünmüşlüğü sonucu bir camia, tek bir sosyal dini blok oluşur. Diğer iki bloku ise Yahudi'ler ve

Müşahiblik: Birlik Paylaşma Dayanışma Mücadele...

Müşrik Arap kabileleri oluşturmaktadır.

Muahat (Kardeşlik Akdi) Sahih-ı Buhârî'de özetle şöyle anlatılıyor:

"Resûl-i Ekrem bir gün Enes İbn-i Mâlik'in evinde Muhacir ve Ensar'dan doksan Sahabi arasında ikişer ikişer kardeşlik akdetti. Bunlardan bazıları Sîyret-i İbn-i Hişâm'da İbn-i İshak (liste olarak) bildiriyor. Resûl-i Ekrem ikişer ikişer çağırıp aralarında uhuvvet akdettikten sonra, İbn-i İshak'ın rivayetine göre, Zât-i Risâlet-Penâhileri de Ali İbn-i Ebî Talib'in elinden tutarak: - Bu da benim kardeşimdir, buyurdu."

"Bu Muahatın hedefi: Kardeşlerin yek diğerine yardımını, sıla ve ihsan, nasihat ve rehberlik etmeleri, daha mühimi Zevî'l-Erham'dan evvel yekdiğerine vâris olmaları idi. Enfal Süresi 72. Ayet'de bu durumu farz kılmaktadır. İbn-i Abbas'ın bu hadisinden sonra rivayet ettikleri ise: Bedir savaşından sonra mirasın kan akrabalıklara bırakıldığını ama, Akdi Kardeşlere de yardımını, birbirine ihsan ve atıfeti, birbirine hayır-hâsâne nasihatı devam etmiş ve edegelmış ve Allah'ın dilediği zamana kadar da devam edecektir." (3)

Sünni kesimce reddedilen bu durum Kur'an'ın iki ayetine dayandırılmaktadır ki, tamamen hilafı hakikattir. Prof.Dr. Yaşar Nuri Öztürk ve aynı ekolden olanların çevirdikleri, Kur'an-ı Kerim Meali'ndeki Enfâl suresi 75. Ayeti ile Nisa Suresi 33. Ayetinde mirasın akdi kardeşlerden birdiğerine verilmeyeceğine dair bir kayıt yoktur. (4)

Ali Bulaç kardeşleşme (müşahiblik) için şöyle demektedir: "Öyle ki, kardeşleşme, aralarında kan, akrabalık ve kabilevi bağ olmadığı halde onları birbirine mirasçı bile kıldı. Deyim yerindeyse komünal bir hayat biçimi geliştirildi... Kaynaklar, bu kardeşleşmenin sürdüğünü, ancak miras hükmünün kimine göre Bedir (624)'den sonra (Enfal- 75), kimine göre de H. 3. yılın Şevval ayında yani Uhud (625) savaşından sonra son bulduğunu yazar..." (5)

Halife Ebu Bekir, Ömer, Osman ve Emeviler ile ardılları Kur'an-ı Kerim'le farz kılınan ve Peygamber'in sünnetiyle de sabit olan, müslümanlar arasındaki ikili kardeşlik akdini ve hükümlerini kaldırmışlardır.

Medine Vesikası'ndan bihaber olan Ahmet Uğurlu Dede Müşahiblikle ilgili olarak "Ama ne yazık ki Emevi halifeleri bu kutsal emre uymamışlardır." demektedir. (6)

Buyruk'ta ise: Müşahiblik töremizde iki sofunun ve böylece iki ocağın kıyamete değin kardeşliğidir. Müşahiblik andı yapmış kişiler, Ali ile Muhammed'in yoluna girmişlerdir. Müşahiblik onlardan kalınıştır. Müşahiblik andı kişi yaşamında yalnız bir kez yapılır. Ölüm, dargınlık yada ayrılık gibi nedenlerle bu and bozulsu bile bir daha yapılmaz. Müşahip kardeşini, kişi kendi seçer. Müşahiblikte üç ortak eşitlik vardır. Birinci, ortaklık dil ortaklığıdır. İkincisi, ailevi durum, yaş ve düzey eşitliğidir. Üçüncüsü, yaşama yeri birliğidir. (7)

Müşahiblik konusunda onlarca makale yazmış olan Kaygusuz'un kısaca görüşünü özetlersek: "Hak yoluna giren iki bireyin; canı cana, malı mala katıp, eşitlikçi-ortakçı-paylaşımcı bir toplum yaratmanın ilk adımı olarak Rıza Kenti

ütopyasının bir başlangıcıdır." ilkesini temel almaktadır. (8)

H. Muhammed'in "Kardeşlik Akdi" hukuk ve toplumsal yaşam ilkelerinin büyük çoğunluğunu, sadece Alevilik inancını sürdüren halklar "Müşahiblik ve Dar" kurumları çerçevesinde yaşama geçirmişlerdir. Alevilik toplu tapınması (ibadeti) "Cem" in bu kurumları iyi incelendiğinde görülecektir ki, diğer inanç, nesnel yaşama dönük felsefi düşüncelerle beslenen bu ilkeleri Alevilik günümüze taşımıştır.

Bunları 10 madde halinde özetleyebiliriz:

1. Kardeşleşmiş olan iki kişi/aile birbirlerinden, aile bireylerinden, bağlı oldukları sosyal bloktan birinci derecede görevli ve sorumludurlar.

2. Kardeşleşmiş aileler; diğer sosyal blokların diline, dinine, özel hukukuna, kültür, gelenek ve göreneklerine saygılı olacaklar, diğer tüm haklarına riayet edecekler, etmeyenlere yaptırım uygulanacak.

3. Her iki aile müşterek veya vardiya çalışacaklar. Uğraştığı iş veya mesleği uygun düşmezse ayrı ayrı çalışarak kazançlarını ve ürettiklerini ortak ve nüfusa göre eşit paylaşacaklar.

4. Önceki ve sonraki her iki ailenin; zirai ve ticari hayatları, zenginlikleri ortak kılınacaktır. Şeyh Bedreddin bu konuyu: "Yârin yanağından gayri herşey ortaktır." şeklinde ifade etmektedir.

5. Kardeşleşen fertler iş hayatında yeteneklerine göre üretimde bulunacaklar, az'ı çok'a katarak bölüşecekler, hastalık hariç tembellik etmeyerek çalışacaklardır.

6. Kardeşler, kan akrabaları ve kabile bağlı olanlarla birlikte mirasçı olacaklardır.

7. Ahdi kardeşlerden birinin ölümü halinde, diğer sağ kalan, ölenin tüm yükümlülüklerini üstlenecektir. Ölüyü dâra çekme ve dârdan indirme erkân ve töreninde Dede; Sağ kalan müşahibin maddi durumu müsait değilse, ölenin mirasçı kan akrabalarını da ölenin hayatta iken sorumlu olduğu borç-harc gibi, maddi ve gönül kırma gibi, manevi yükümlülükleri eşit ve taşıyabilecekler arasında pay ederek, alacak ve verecekler karşı tarafa ödettirilir.

8. Birbirlerini anlamaları koşuluyla ırk, dil, renk ayırımı yapılmaksızın kardeşleşme olur. Çağımızda ulaşım ve iletişim araçları dikkate alınır, yaşadıkları yer ve uğraş alanları dikkate alınmadan da kardeşleşme olabilir. Yalnız iki bireyin kültür, akademik, yaşama standardı gibi unsurların eşit düzeyde olması şarttır. H. Muhammed dönemiyle ilgili örnek verirsek: Romalı Süheyl, Zenci Bilal-i Habeş, İranlı Selman-Faris, Kürt Gavan gibi değişik ırktan insanlar kendi düzeylerindeki Araplarla kardeşleşmişlerdir.

9. Kardeşleşenlerden birinin ölümü halinde, sağ kalan, diğerinin eşi ve çocuklarına bakmakla yükümlüdür.

10. Ahdi kardeşler ölüm hali dahi olsa birbirlerinin karılarıyla evlenemezler. Onlara bacı gözüyle bakarlar. İki tarafın çocukları kardeş ve ortak evlat sayılırlar. Anadolu'nun değişik yörelerinde yaptığımız araştırmaya göre Müşahip çocukları 3 ile 7 arasında değişen nesillerin birbirleriyle evlenmeleri yasaktır. Evlenmeleri

halinde, düşkün adledilmektedir. Orta Asya Türklerinde ve Balkan Bektaşilerinde ırsi ve sıhri akrabalıklarda yedi nesil sonrası evlilikler yapılmaktadır.

Hicret'in ilk günlerinde bu ahdi kardeşleşme organizasyonuna 45'i Ensar'dan, 45'i Muhacir'lerden olmak üzere 90 kişi katıldı. Kaynaklarımız bu ilk teşebbüste birbirleriyle kardeş olmayan tek bir muhacir kalmadığını yazar. Hicretin 5. ayında kardeşleşmeye katılan ailelerin sayısı 186'a çıkmıştır. (9)

H. Muhammed'in uyguladığı "Kardeşleşme Akdi" İslam Toplumu içinde sosyo-ekonomik eşitlik sağlayarak müslümanlar arasındaki farklılıkları giderek bir bütünlük arz etmektedir. Alevi toplumu da bu ilkeyi bugüne değin "müşahiblik" adı altında yaşatmıştır. Buna benzer bir uygulama da, 1789 Fransız İhtilali'nde, üçer kişilik ihtilalciler arasında kardeşleşme olmuş, bilahire yürütülemediğinden, vazgeçilmiştir.

Ali Bulaç'ın, Medine Vesikası'nı örnek alarak, çeşitli dergilerde önerdiği; katılımcı, çok sesli, çok inançlı vb. unsurları içeren "Çoğulcu Toplum Projesi" tasarımı ve "Çok Hukuklu Toplum Sözleşmesi" akdinin, gönüllülük temelinde hayat bulabilmesi, mutabakat sağlanabilmesi için öncelikle kendisinin, Medine Vesikası'nı ve H. Muhammed'in uygulamalarını Aleviler gibi algılayarak yorumlaması gerekmektedir. Aleviler Medine Vesikasıyla başlayan H. Muhammed'in öngördüğü Yeni Toplum Modelini, o günden (622) bu güne kadar kurum ve kuruluşlarıyla yaşata gelmişlerdir. Düünden bugüne gelen kurumları sıralarsak: Namaz-niyaz-tevhit-sitem akideleri için CEM, hukukun temeli DAR, müslümanların birlik ve dirliğinin, eşitliğinin kaynağı MÜŞAHİBLİK, coşku ve vecd içinde Allah'la bütünleşme ibadet tarzı olan SEMAH dönme ritüelini, KURBAN tıglama-adak-lokma şölen ve töreni HAKK'ULLAH'la da maddi yaşamı paylaşma/leşme/ortaklaşma anlayışını sunma-katma-katılma kurumlarıyla sistematik yaşam biçimine dönüştürülmüştür ●

Kaynaklar:

1. Ali Bulaç, Medine Vesikası Hakkında Genel Bilgiler, Birikim Der. Sayı: 38/39 ist. 1992 -Ali Bulaç, Medine Vesikası Üzerine Tartışmalar I. Birikim Sayı: 47 ve II. Sayı: 48 ist. 1993 -Ali Bulaç, Sözleşme Temelinde Toplumsal Proje, Birikim Der. Sayı: 40 Ağustos 1993 ist.
2. Faik Bulut, Ali'siz Alevilik (Doruk Yay. 1997 Ank.) Bu kitabının eleştirisini, Kervan Dergisi Ağustos 1997 sayı: 65'de yapmıştık. Faik Bulut'un anılan kitabı C. Bender, N. Birdoğan versiyonu/türevi olup, yabancı bazı yazarların saptırılmış çevirilerinin adaptasyonundan başka bir şey değildir.
3. Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi 7.cilt 8.bas. D.İ.B. Yay. Ank. Sf.75-76-77
4. Ali Bulaç'ın, Kur'an'ı Kerim'in Türkçe Anlamı (İst.1985 Sf.59 Nisa-33) Ayetinde "Yeminlerimizin (akid ile) bağladığı kimselere de kendi paylarını verin" demektedir.
5. Ali Bulaç, Birikim Dergisi :ay. 38/39 sf. 105
6. Ahmet Uğurlu, Alevilikte Cem ve Musahiplik, İst. 1991
7. Buyruk, Haz. Fuat Bozkurt İst.1982 Sf.52
8. İsmail Kaygusuz, Müşahiblik-Alev Yayınları İst. 1991 ve Kervan Dergisi Sayı:55, Aralık 1995
9. Ali Bulaç, Birikim Dergisi, ags. ve Muhammed Hamidullah, İslam Tarihine Giriş, (Çev. Doç.Dr. Ruhi Özcan, Doç.Dr. Vecdi Akyüz) İst.-1994, Sf.83

“Dedebaba” Bedri Noyan Hakka Yürüdü

İsmail YILDIRIM

Alevi-Bektaşî toplumunun “Babagân” kolu postnişini Dedebaba Bedri Noyan hakka yürüdü (vefat etti). Alevi-Bektaşîlerin başı sağolsun!

1912’de Serez’de doğan Bedri Noyan 85 yaşındaydı. 1937 yılında İstanbul Tıp Fakültesinden mezun olan Noyan, “Doç.Dr.” ünvanlıydı.

1960 yılından bu yana “Dedebaba” görevini yürüten Bedri Noyan’ın vefatı üzerine bu göreve Halifebaba Haydar Ercan seçildi. (Haber servisimize ulaşan son bilgiye göre, toplanan kurul, H.Ercan’ı bu görevden alarak yerine, Mustafa Eke’yi getirdi - *Kervan*)

Doç.Dr. Bedri Noyan kendi mesleki görevi olduğu Tıp alanı dışında birçok eser inceleme ve şiir de yazdı. Başlıca kitapları:

Bektaşilik-Alevilik Nedir?, *Enel Aşk*, *Aşk Risalesi*, *Pınar Yolu*, *Pir Evi* ve şiirleştirerek yayınladığı *Türkçe Kur’an*, *Veli Baba ve Demir Baba Menakıbnamelerini* ve *Haydar Cemil Baba*, *Asım Kırımı Baba Divanlarını* günümüz Türkçesine aktararak yayınlayan Bedri Noyan’ın ayrıca yedi ciltlik “*Bütün Yönleriyle Bektaşilik ve Alevilik*” çalışmasının da Kültür Bakanlığınca yayınlanması planlanıyor.

* * *

Alevi-Bektaşî toplumunun inanç örgütlenmesi üç koldan yürümektedir:

- 1- Hacı Bektaş Dergâhına bağlı **Çelebiler**
- 2- Ocaklara bağlı **Dedeler** ve
- 3- **Babagân** kolu.

(Bedri Noyan, *babagân* kolunun son postnişini-temsilcisi idi.)

Bu üç kol da “*Alevi-Bektaşî*” olarak ifade edilen inanç olgusunun şemsiyesi altındadır. Bu üç kolun oluşumu, gelişimi, bu yolu ve toplumu temsil etme ağırlıkları, güçleri, bazen rolleri, bugünkü görünüşleri birbirlerine göreceli konumdadır; ama genel olarak toplumun örgütlenmesi sürecinde, bir nevi işbölümündeki rollere oturmaktadırlar.

Bunlar içinde Alevi-Bektaşî kollarından olan (bazen ‘*Şehir Bektaşileri*’ diye de anılan) *Dedebaba* kolunun oluşumu, süreçteki rolü ve günümüzdeki konumu bazı özellikler taşımaktadır ve bazı tartışmalara konu olmaktadır. Ve bu tartışma da tarihi kökenlidir.

Tartışma genellikle (Hacı Bektaş Veli’nin mücerred olup olmadığı ve dolayısıyla) Hacı Bektaş Veli’yi (vekaleten) kimin, Alevi-



Bektaşileri hangi kurumun temsil ettiği üzerine tarihten gelen bir tartışmadır.

Hacı Bektaş Veli’nin mücerred (evlenmemiş) olduğunu iddia eden babagan kolu mensupları, Alevi-Bektaşileri, kendi tarikatları postunda oturan ve “kutuplar kutbu” olarak lanse edilen *Dedebaba*’nın temsil ettiğini ileri sürmektedirler. Tabii bu yollu iddiaların, Aleviliğin içeriği, Hacı Bektaş’ın gösterdiği temel yön ve Aleviliğin tarihte üstlendiği rol ve dolayısıyla günümüz Aleviliğinin (ve Alevi-Bektaşilerin) “yapması gerekenler” üzerinde farklı yön gösterme çabalarına da dayanmaktadır ki, işin özü itibarıyla önem arzeden de budur.

Kısaca, Hacı Bektaş Veli’nin gelişi ve Hacı Bektaş Dergâhının (serçeşme) oluşumundan önce Anadolu’da Ocak, tarikat, Dergâhlar, vb. oluşumlar varlık gösteriyordu. Anadolu’da (ve Erdebil) Alevilerin yolu-yükü götürüşleri, yer yer egemen kesimlerle (devlet, beylik) kavgaları onları bu adla tarih sahnesine çıkarmıştı zaten. Ancak, kendi içlerinde “Ocak”, “Dergâh” vb. olarak örgütlü oldukları halde yine “Ocak” vb. farklılıklar ve de coğrafyasal dağılımdan kaynaklanan, Anadolu çapında merkezi bir birlik yoktu.

’ndan sonraki süreçte, Hacı Bektaş Veli’nin Sulucakarahöyük’e gelerek yerleşmesi, Alevi hareketi ve örgütlenişinde yeni bir sürecin başlangıcı oldu. Ocaklar’la yürütülen tartışmalı ve ikna edici sürecin sonucunda; Hacı Bektaş Veli tüm Ocak ve diğer Alevi kollarını inanç-kültür-yol ve başkaldırı odağı olarak merkezi bir kurum ve anlayış etrafında, Dergâhta-Serçeşme’de birleştirdi. Bugüne kadar ki, inanç, bunun irşad sistemi ve başkaldırı karargâhı bugün *Hacıbektaş* diye bilinen yerde,

Dergâh’ta daha derli toplu sürdürülür oldu. Burası bir inanç merkezi, Ocaklarüstü bir eğitim (irşad) kurumu olduğu kadar, merkezi otoriteye karşı siyasi kararların alındığı bir merkez konumunu da kazanmış oldu. “Bin can ile bir canana bağlı” olarak yeni örgütlenmeye girdi yani. Hacı Bektaş Veli ve sonrasında onun postunda oturanlar da tüm Anadolu’daki Alevilerin yol önderiydi, siyasi lideriydi.

Ancak Osmanlı’nın, bu yapının otoritesini bozmak-dağıtmak yönündeki çabaları da hiç eksik olmadı. Bunun sonucunda az da olsa, zaman zaman *Dergâh*’ın otoritesi, kontrolü dışında kesimsel çıkış ve davranışlara da rastlanıldı.

Alevilik Anadolu’da inançsal kimliğinin yanında, bu inançsal kimliğin içeriğine de uygun olarak, merkezi otoriteye karşı devrimci bir kabarış, devrimci bir başkaldırı sürecidir aynı zamanda. O günün devrimci öğretisidir. Özellikle bu başkaldırı çizgisi Babai-Bektaşî-Simavi süreciyle bu anlamda Anadolu’da devrimci bir hatır.

Öte yandan, Osmanlı’nın Alevi-Bektaşî toplumuna karşı tutumu da katliamlarla, sürgünlerle sınırlı kalmamıştır. Osmanlı’ya kimlik kazandıran özelliklerden biri olan “*hile*” politikası Alevi-Bektaşî toplumu üzerinde çok yoğun uygulanmıştır. *R. Yürükoğlu* bunu şöyle ifade ediyor;

“... Osmanlı’nın zulmü ve hilesi müthişti. Karşısındaki tarikat ‘ortadan kaldırılabilir’ birşey değil, büyük kalabalıkların yoludur. O zaman yapılması gerekenler, 1) Aleviliğin birleştirici öğelerini zayıflatmak, 2) Toplum içine ikilik sokmak, 3) Tarikatın tepesini ve önemli yönetici kararları denetlemek, 4) Tarikatın geleceğini çıkmaz sokağa sürmek, 5) Egemen ideolojinin öğelerini Alevilik içinde güçlendirmektir.” (*R. Yürükoğlu, Okunacak En Büyük Kitap İnsandır*, Alev Yayınları, 5.basım, Sf.253)

Bu doğrultuda, Aleviliğin birleştirici öğelerinin başında yer alan Hacı Bektaş Veli’ye olan sevgi birliğini ve tarikatın düşünsel ve örgütsel tepe yöneticisi Hacı Bektaş-soyu Çelebilere (Hacı Bektaş’ın mücerred olduğu ve Çelebilerin de O’nun çocukları olmadığı yönünde) yoğun bir saldırısı vardır Osmanlı’nın. İşin ilginç ve hileli yanı, Hacı Bektaş Veli’nin mücerred olduğu (yani hiç evlenmediği)-çocuğu olmadığı iddiası da, O’nun ölümünden 250 yıl sonra ortaya atılır. Yani bu, Hacı Bektaş Dergâhı postnişini Kalender Çelebi’nin başını

çektığı isyanın bastırıldığı ve Kalender Şah'ın asılmasıyla sonuçlanan katliamın hemen sonrasındır.

Osmanlı, bu inanç-tarikat kurumunun başına (posta), İstanbul'dan *Sersem Ali Baba*'yı getirterek oturtur. Böylece Osmanlı zoru ve girişimiyle bir "**Dedebabalık**" kurumu ihdas edilmiş olur.

Bu konuda da yine *R. Yürükoğlu*'ndan uzun bir alıntı yaparak konuyu biraz daha açalım:

"Tarikatın tepesini ve önemli yönetsel kararları denetleme hedefi, geçmişte hiçbir geleneğe ve uygulamaya dayanmadığı halde, Çelebilerin yönetimi meşru değildir deyip 'Dedebabalık' kurumunu getirmekle gerçekleştirilir. Aynı hedefi gerçekleştirmek üzere de, merkez pir evine 1552'den itibaren çok sayıda *Nakşibendi* şeyh ve dervişleri yollar. Bu uygulama birkaç yüzyıl sürer.

"Tarikatın geleceğini çıkamaz sokağa sürme hedefine, mücerred dervişliği yayarak ulaşılmaya çalışılır.

"Alevilik içinde egemen ideolojinin öğelerini güçlendirmede de dedebabalığın. Nakşibendi şeyhlerinin ve devletin genel olarak koyduğu büyük baskının derece derece rolü olmuştur.

"Sonuçta Osmanlı'nın bu çabaları, toplumsal bilincin güçlü direnişi nedeniyle hedeflenen sonuçlara ulaşamadı. Alevi düşüncesi, egemen-meşru ideoloji çerçevesi içine alınamadı. Halkın neredeyse tamamı, İstanbul'dan atanan Nakşibendi şeyhlerine, mücerred dervişlere ve dedebabalara bakmadı, Hacı Bektaş'ın felsefesinden ayrılmadı. Mücerred dervişlik (babagân kolu), İstanbul ve Rumeli'nin birkaç kentinin dışına çıkamadı. Osmanlı, dedebabalığın tutmadığını görünce, daha fazla düzen dışı konumlara geçmelerini engellemek ve halkın etkin temsilcisi olarak ilişkileri onlara sürdürebilmek için Çelebilere yeniden yer açmak zorunda kaldı. Ondan sonra pir evinde Çelebi ile dedebaba birlikte yer aldı.

"Ne var ki, Osmanlı'nın girişimlerinin tümüyle sonuçsuz kaldığını düşünmek de yanlış olur. Bir kez, egemen sınıf ve egemen ideoloji ve devlet tarikata sızmış ve üst katı denetimi altına almıştır. Halk ve Çelebiler soyu bunları onaylamamış, benimsememiş ama açıktan kavga konusu da yapamamıştır. Bu üst katlarda devletle ve egemen ideolojiyle girilen bir bakıma zorunlu evlilik sonucunda ama, Alevilik içinde din öğeleri, devlet fikri ve daha sonra Türklük fikri güçlenmiştir. Bu etkiler tepeye ve merkezle yaklaştıkça güçlenmekte, tepeden ve merkezlerden uzaklaştıkça, halkın içine inildikçe azalmaktadır.

"Böylece, Alevi-Bektaşî yolu ve düşüncesi, egemen sınıfın zoruyla, kuruluşundan üç yüzyıl sonra bir çeşit *şizm* (anlayış ya da karakter ikiliği diyebiliriz) içine itilmiştir. (...)"

"...Egemen ideolojinin ve egemen sınıf

ilişkilerinin meşruluk çizgisinin dışında kalan hareketlerin resmi otoritelerle kaçınılmaz ilişki içinde olan kurumları, halkın desteğine yaslısalar da, *uzun tarihsel sürelerde* ödün vermeden varlık sürdüremezler. (...) En kötü olasılık, egemen çerçeveye bütünlenmektir.

"...(Ali Celalettin) Ulusoy'un, 'Hacı Bektaş Veli'nin çağımıza kadar ulaşan ilkeleri, toplumsal inancın temel unsuru olarak saflığını korumakla beraber, Çelebiler ve Dedelerle, Alevi-Bektaşî toplumu arasındaki bağlantının çeşitli nedenlerle hızla dağılması' dediği olgunun güçlü nedenlerinden biri de budur. Alevi-Bektaşî toplumu, bu sözü edilen çevrelerden kendi temel inançları doğrultusunda giderek daha az şey, giderek daha çok müslümanlık, Türkçülük ve devlet önünde eğilme mesajları duymaktadır. Ancak şunu söyleyebiliriz ki, bu durum Aleviliğin dün tarihimize ve bugün toplumumuzda oynadığı rolü zerrece değiştirmez. Hacı Bektaş'ın görüşleri ortada, tarih ortadır. Günü de birlikte yaşıyoruz." (age, sf.253-256)

Tarihin ve bu öğretinin günümüze ışık tuttuğu bazı gerçekler vardır. Dedebabalık kurumunun oluşturulması altındaki dayanak ve gördüğü işlev budur.

Bu elbette, bugün "*babagân*" olarak ifade ettiğimiz koldan ziyade, Osmanlı'nın *hilesi* ve girişimidir. Ve dedebabalığın oluşumundan sonra da, bu kola mensup yol erbablarının, süreç içerisinde Alevilikten esinlenerek-öğrenerek-etkilenecek vb. 'yol'a girdikleri ve bugün "Alevi-Bektaşî" olgusunun içinde değerlendirildikleri de tarihsel ve güncel bir gerçekliktir. İnsanların inançlarına ve inançlarının ölçüsüne kimsenin müdahale etmeye hakkı yoktur. Bugünün çelişkisi de bu değildir zaten. Alevi-Bektaşîliği daha da zenginleştiren kimi kültürel değerlerin taşınması da yine bu kesim eliyle olmuştur.

Ancak, Osmanlı'yla zorunlu atanmışlık-bağlılık-denetim ilişkisi, ve günümüz devlet aygıtıyla barışıklık siyaseti, babagan kolu postnişinleri ve alt yöneticilerinin duruşları olmuştur. Örneğin, vefat eden bu son dedebaba Bedri Noyan'ın fikir yapısı Türkçülük, milliyetçilik, ve Kuran'a fazla eğilimlidir. Hacı Bektaş Veli'yi *Ahmet Yesevi*'ye dayandırması yönündeki zorlaması da, özellikle bugünkü Türk ve Sünni eksenli devletin "Türk-İslam Sentezi" siyasetiyle, bilhassa günümüz Alevi-Bektaşîlerini yolundan ve diğer ezilen emekçi kardeşlerinden koparıp; devlete, Türkçülüğe, dine (Sünnilik) çekerek iğdiş etme girişimleriyle üst üste düşerek, o yöne hizmet etmiştir. (Bkz. Bedri Noyan, *Bektaşilik-Alevilik Nedir?* ve, *Cem Dergisi*, sayı.73-Söyleşi)

Alevi-Bektaşî öğretisine dayalı birikimli yapısına rağmen, onda öne çıkan ve egemen olan bakış budur. Hacı Bektaş evladı Çelebileri böylece tanımaması, ve Anadolu'da Aleviliğin

temsil ettiği devrimci mücadele tarihine yaklaşımı da Aleviye değildir. Bedri Noyan'ın, Anadolu devrimci mücadele tarihinde sınıf kavgalarını ve bunların dayandığı sınıfsal çıkar çelişkilerini atlayarak ve tersyüz ederek anlatması Aleviliğin tarihteki rolüne de uygun değildir. Ve yine bu süreçte Alevi yol önderlerinin (Postnişinlerinin) tuttuğu devrimci-egemen Osmanlı karşıtı rollerini alayıcı anlatması neye-kime yarayan bir tutumdur:

"...'Ben Hacı Bektaş'ın soyundan oğluyum' iddiasıyla ortaya çıkan Kalender adlı biri, isyan ile nice kanlar dökülmesine sebep olmuş, nihayet kuvvetleri dağıtılmış ('oh! olmuş'-l.Y.), kendisi de yok edilmiştir." (Bedri Noyan, *Bektaşilik-Alevilik Nedir?*)

Dedebaba konumundan birinin, Anadolu'da köylü isyanlarına ve onun başını çeken yol önderlerine (Hacı Bektaş evladı Kalender Çelebi'ye) böylesi küçümseyici ve egemen sınıfın gözüyle bakışına ne demeli? Bunları yazarken, aynı kitap boyunca Bektaşîlerin Osmanlı sultanlarına savaşlarda "hizmetleri"(!) bahisle, bu tutuma övgüler düzüyor.

Yukarıda da söyledik. Babagân koluna mensup toplum kesimi bugün Alevi-Bektaşî olgusunun içindedir. Ama günümüzde de, yukarıdakine benzer yaklaşımla Aleviliği devlete, diyanete, Türkçülüğe çekmeye çalışan görüşlerin, kişilerin eleştirilmesi, doğrusunun ortaya konması da bir görevdir. Yanlış yapan kim olursa olsun.

Bugün yine aynı tutumlarla, Alevi toplumunu, birtakım hilelerle devletin kucasına çekmeye çalışan hain eller iş peşindedir. Kendilerini Alevi toplumunun "dede'si, "yazarı", dernek yöneticisi vb. olarak tanımlayan bazı simsarlar (Çağdaş(!) Hızır Paşalar) Alevi-Bektaşî toplumunun başına yeni bir bela örmektedirler. Devletten ve onun çeşitli kurumlarından (örtülü-örtülüz) aldıkları (ve alacakları) paralarla, Alevi-Bektaşî toplumuna, tarihinde 'ser verip' de kabul etmediği en aşağılık kimliği kabul ettirmeye çalışmaktadırlar. Derginizin bu sayısında bu konu *Ismail Kaygusuz* tarafından daha etraflıca işlenmiştir. Biz yine, o yazının son cümlelerinden yapacağımız alıntıyla, uyarıyı tekrarlayalım: "*Alevi-Bektaşîler, işbirlikçilerin sözlerine kanarak devletin bu oyununa düşmemeli. Tarihsel kızılbaş siyaseti misyonundan kopmamalı ve Aleviliğin bugünkü siyasetinin Sosyalizm olduğunu unutmamalıdır. 21.yüzyılda Baba İlyas'a, Baba İshak'a, Hacı Bektaş Veli'ye, Yunus'a, Bedreddin'e, Seyyid Nesimi'ye, Pir Sultan'a ve bağrından çıkmış daha nice Alevi-Bektaşî ulularına ihanet etmenin utancını yaşamamalıdır. Yaşamayacaktır!*" ●

Cemevleri Ve Alevi Örgütlenmeleri

Alevi dernekleri vb. kuruluşlar son beş yıldır bir çok bölgede örgütlendi ve Cemevi yapımı hızlandı. Aleviler için büyük önem arzeden Cemevleri, dernek ve vakıflar Aleviliğin geleceği içinde tarihi derecede önem taşıyor. Alevilerin gereksinimi, 'birlik olmak'tır. Cenaze sorununu çözme, dilek, hayır, kırk yemeği gibi ihtiyaçları cevaplama ve ibadet ihtiyacını gidermek gibi konularda Cemevleri büyük bir boşluğu dolduruyor. Biraz eksiklik, yetersizlik, dahası, yıllardan beri dağınıklığın vermiş olduğu bilgisizlik olmasına rağmen, kör topal da olsa, Cemevleri bu hizmetlerin uğraşı içinde. Bu hizmeti verirken bir takım sorunları da beraberinde getiriyor. Ben bu sorunlara değineceğim.

Bir kez, Alevilik sorunu Türkiye'nin sosyal sorunu olduğu halde, Alevi örgütlenmeleri dışı kapalı, kendi içinde uğraşıp duruyor. Sorun, dernekler ve cemevleriyle sınırlı kalıyor. Ülkede toplumsal boyuta taşınmıyor. Ülkedeki Sünni kitleye Aleviliği tanıtmak gibi bir amaç hedeflemediği gibi, Alevi kitlelere de yeteri kadar ulaşılamıyor.

İkincisi, Alevi örgütlenmeleri, Susurluk olayı başta olmak üzere, ülkede yaşanan karanlık ilişkilere, haksızlıklara ve katliamlara karşı gerekli tepkiyi gösteremiyor. Halbuki, ülkücü mafyanın, kontrgerillanın açığa çıkartılması hayati önem taşıyor. Çünkü can güvenliği yok, bu güçler her an, Gazi Mahallesi'nde olduğu gibi katliam yaratabilirler.

Üçüncüsü, Alevilik hep inanç boyutuyla ele alınıyor. Olaya tarihsel boyutuyla baktığımızda bu, Aleviliği daraltıyor ve olumsuz sonuçlara gitmesine yol açıyor. Aleviliği irdeleyen araştırmacılar konuyu kültür boyutuyla da ele alıyorlar ki, bu da doğrudur. Diğer coğrafyalardan farklı olarak, Anadolu'ya özgü zengin bir kültür-dinsel değerlerini ekonomik ve siyasal istemleriyle yoğurmuş. Salt bir dinsel bütünlük almamış, onun içinde periyodik bir ibadet anlayışı yok. Yılda bir kez *görümden* geçmeyi ve kışın ekonomik verimsizlik döneminde de zaman zaman ibadet yapılmış.

Şu anda Cemevlerinde Cem'ler yapılıyor. Görmek, tanımak için insanlar gidip katılıyorlar. İbadetten öte. Bir dönem böyle gidecek. Ama daha sonra, bir kural yok. Cem'e katılmayacaklar. Diyelim ki, sürekli Alevi

kitleyi Ceme katıp diri tutmayı becerdik. Cem'de, Cem'in özüne uygun beklenen şeyi başaracak mıyız?

Alevilik feodal yapıya göre şekillenmiş. Günümüz sanayii toplumunda o özü hayata nasıl geçireceğiz. Köyünde *mürşidi-musahibi-dedesi* bir arada ve tüm yaşantısını herkes biliyordu Cafer amcanın. Şimdi Cafer amca İstanbul'da, mürşidi İzmir'de, musahibi Ankara'da, dedesi Almanya'da. Cafer amca cemevine geliyor. Herbiri başka yerden insanlar gelmiş. Şimdi Cem nasıl olacak. Evet Cem oluyor ama, sadece temsili Cem. Gerçekte Cem olmuyor, olamıyor. Çünkü şartlar mevcut değil. Cafer amcadan sorumlu olan yok, yargılayan yok, her yönüyle tanıyan yok. İş bununla da kalmıyor. Aleviler örgütlendikçe sorunlar büyüyor. Eğitim yok. Sorunları çözecek kadrolar yok. Kör topal çözülüyor. Ama Cafer amcanın kafası yine karışık.

Dördüncüsü, örgütlenmek için para gerekli. Halktan alınan yetmiyor. Devletten alalım diyor. Büyük bir kısım buna karşı. "diyanet kapalıtmalı" diyor. Biz asırlardır almadık. dedemizin hakkullahını karşıladık, bundan sonra da almayız. Ama devlet vermek istiyor. Devlet neden vermek istiyor. Çünkü Türkiye'deki durum son derece olumsuz. şeriatçı tehdit birinci sırada ve ona karşı denge olacak unsurları desteklemesi lazım. 12 Eylül'de sola karşı desteklediği Şeriatçı güçler

Aleviliğin önü açık, ama engel ve tuzaklar da çok. Tarihinde gördüğünü ve yaşadığını tecrübe olarak kullanıp, Pir Sultanların yaptığını yaparak bu engelleri aşabilir. Eşitlikçi ve paylaşımcı bir dünya ancak bu kararlılıkla sürdürülüp sağlanabilir. Hz. Hüseyin'i anarken, Yezid'in zulmüne karşı koymak zorunluluğu var. Hızır Paşalara karşı çıkılmadan Pir Sultan'ın yolundan yürünemez. Aleviler Cemevleri yapmalı, ama Susurluk'u da unutmamalı!

artık çizmeyi aşıyor. Siyasal alanda tehdit unsuru olmakla kalmıyor, ekonomik alanda da yeşil sermaye tehdit unsuru oluyor. Gerici, kültürel erezyon, kuran kursları vb. Kısacası, Şeriatçı unsur siyasal, ekonomik ve kültürel alt yapısını devletin desteğiyle oluşturdu. Şimdi, ben egemen olacağım diyor. Bir zamanlar devletin tehdit unsuru olarak gördüğü Aleviler şimdi devletin "güvencesi"(!) oluyor. Ayrıca



yıllardır katliamla, Sunnileştirmeyle Aleviliği çözemedi, eritemedi. Muhafif kalmak zaten tehlikeli! Devletle barıştırmalı! Kürtler yeteri kadar devlete sorunken Alevileri de karşısına almak istemiyor. Ve yanına çekmenin yolunu arıyor. Alevilere yardım(!) ederek siyasal yapısından kopartıp, sadece inançlı(!) olmasını istiyor. Bunun için de, vakıflara ayrılan ödenekten Alevilere de 425 milyar TL ayrıldı. Bu para bir Alevi Vakfına verilecek ve 163 Alevi örgütü bu parayı bir komisyon oluşturarak, komisyonun inisiyatifine bırakacak. Sonuçta, devlet Alevileri soldan koparmaya, yedeğine almaya çalışıyor. Alevi örgütleri de bu akıntıda gidiyor.

Beşincisi, bu kültürü geleceğe taşıyacak, günün çağdaş değerleri ile yoğuracak, deneyimli kadrolar yok. Varolan yazar-yönetici-aydınlar da biraraya gelmiyor. Avrupa'dakiler birkaç yıldır Enstitü üzerine çalışıyor. Ama onlar da, kendilerine kültürlerini, inançlarını öğretecek-eğitecek bu tür kurumlar oluşturup geliştirmede sıkıntı içerisinde. Çeşitli çözümler üretildi, hatta adımlar atıldı. Ama sorun büyük. Kısa sürede çözülecek gibi değil. Dedelerin cemlerde yetkili olmaları biraz da bu yolu tıkıyor. Bilenlerin de-Dede değillerse-posta oturma yetkileri yok.

Aleviliğin önü açık, ama engel ve tuzaklar da çok. Tarihinde gördüğünü ve yaşadığını tecrübe olarak kullanıp, Pir Sultanların yaptığını yaparak bu engelleri aşabilir. Eşitlikçi ve paylaşımcı bir dünya ancak bu kararlılıkla sürdürülüp sağlanabilir. Hz. Hüseyin'i anarken, Yezid'in zulmüne karşı koymak zorunluluğu var. Hızır Paşalara karşı çıkılmadan Pir Sultan'ın yolundan yürünemez. Aleviler Cemevleri yapmalı, ama Susurluk'u da unutmamalı!

Gazi ASLAN

Çepniler ve Alevilik

Av. H.İbrahim TÜRKİYILMAZ

1.Çepni Boyunun Kökeni

Oğuzlar, 24 boydan oluşmaktadır.

Çepni'ler, Oğuz Han'ın üç küçük oğlundan Gökhan'ın soyundan gelmekte, Bayındır, Beçene, Çavundur'dan sonra dördüncü sırada yer almaktadır. Ongunu Sunkur kuşudur.

Çepni'ler ve diğer Oğuz boyları işaretlerini at ve koyunlarına vurmakta idiler. Bu şekilde kaybolan hayvanlarını kolayca buluyorlardı.

Çepni adı ilk defa 11.yy.da Kaşgarlı Mahmut'un yazdığı *Divan'ül Lügatit Türk'te* ve 21. sırada sayılmıştır. Bu kitapta Çepni kelimesinin anlamı verilmemiştir. Ancak Çepni boyunun damgasının şekli verilmiştir.

14.yüzyıla gelindiğinde Fahreddin Mubarekşah'ın yazdığı kitapta 15 Oğuz boyunun adının verildiğini, ancak bunların arasında Çepni'lerin yer almadığını görüyoruz. Aynı yüzyılda, İlhanlılar Devleti Veziri Reşadettin'in başkanlığını yaptığı bir heyet tarafından kaleme alınan, Camiüt-Tevarit'te, Oğuzlar'ın Üçok kolundan gelen Çepni'lere yer verilmiştir. Buna göre Çepniler, Üçok koluna mensup olan Gökhan'ın dördüncü oğlundan türemiştir. Diğer oğullarının adları ise Bayındır, Beçene (Peçenek), Çavuldur (Çavundur)'dur. Reşadettin'in yazdığı kitapta, Çepni kelimesinin anlamı, "Nerede yağı görse savaşır" olarak verilmiştir.

1312 yılında Endülüs'lü alim Ebu Hayyan tarafından Türkçe hakkında yazılmış, "*Kitabül-idrak li-lisanil-Etrak*" adlı eserde, Çepniler'in adı geçiyor. Ebu Hayyan, Çepni'leri bir Türk boyu olarak tanıtıyor.(Çepni Kabiletün minet-Türk- Prof. Dr. Faruk Sümer. Çepniler, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.)

Oğuzlar'ın en büyük boylarından olan Çepni'lerin Doğu Karadeniz Bölgesinde cereyan eden Türk yerleşmesinde çok mühim rol oynadıkları noktasında fikir birliği vardır.

Bunlardan Şakir Şevket, Çepni'lerin İran'dan çıkarıldıktan sonra, onlardan 100.000 nüfusun Doğu Karadeniz bölgesine gelerek Tirebolu, Görele ve Vakfıkebir yörelerine yerleştirildiklerini bir rivayet şeklinde anlatır. (Faruk Sümer, *Çepniler*, s.95 Türk Dünyası Araştırmalar Vakfı, İstanbul- 1992)

2. Anadolu'da Çepni Yerleşimi:

Osmanlı Tahrir defterlerine göre, Anadolu'da Çepni adıyla anılan 43 yer ismi vardır. Bu gün yurdumuzda Çepni'lerin dağılık

bir yerleşime gittikleri görülmektedir. Sivas, Zile, Yozgat, Ankara, Çankırı, Çorum, Kastamonu, Bolu, Bursa, Kocaeli, Balıkesir, Manisa ve dolaylarında Çepni'lere rastlanmaktadır.

Ancak Çepni'lerin en fazla yoğun oldukları yöre, Eynesil, Vakfıkebir, Kürtün, Şalpazarı, Gümüşhane, Görele, Tirebolu, Doğançay, Espiye, Yağlıdere, Keşap, Dereli, Alucra, Giresun ve Ordu yöresidir. Eynesil, Görele, Tirebolu, Kürtün, Espiye, Keşap, Giresun, Dereli ve Alucra dolayları, ilk Osmanlı Tahrir defterinde Çepnieli, Çepni ili, Çepni Vilayeti adları ile kaydolunmuştur.

3. Çepnilerin Aleviliği

Çepniler 13.yy.da Hacı Bektaş Veli'nin müritliğini yapmışlardır. Hacı Bektaş Vilaytnamesi'nde, Çepni boyunun ulularından Yunus Mukri adında birisinden bahsedilmektedir. Yunus Mukri'nin ölümünden sonra oğulları, evleri ve barklarıyla, Kayı'dan göçüp Suluca Karahöyük'e geldiler. Çepni'lerden bir bölük, Uzun Hasan döneminde Akkoyunlu'ların hizmetine girmiştir. Bu Çepni'lerin başında İl Aldı Bey bulunuyordu. (Nejat Birdoğan, *Anadolu ve Balkanlarda Alevi Yerleşmesi*, s.83 Alev Yayınları 1992)

Trabzon yöresi Çepnileri, 1516 yılına ilişkin padişah defterlerinde oldukça kalabalık görünüyor. Bu yöre, Giresun, Torul ve Görele arasındadır. Kayıtlara göre Çepniler; Özgür,

Çepnilerin varlığına da şahit olmuştur. Bugün Vakfıkebir, Görele, Tirebolu, Giresun bölgelerindeki Çepniler ise bunların torunlarıdır. (Fuat Köprülü, *Oğuz Etnolojisine dair Notlar*, Türkiye Mecmuası, C.1 -İstanbul 1925)

Daha sonra, Çepniler çeşitli nedenlerin dayatması ile Aleviliği bırakmışlardır. Buna, en fazla dönemin merkezi iktidarı neden olmuştur.

Ancak Cemal Şener bu hususta şunları söylüyor:

"13.yy. sonlarında Sinop'ta yaşayan Çepniler, 14.yy.da Samsun'un doğusundaki ormanlık bölgelere ve Giresun'a dek gelirler. Hatta Çepni Türk Beylerinden birisi, o tarihlerde Giresun'u, Trabzon Rum İmparatorluğu'ndan alır. Çepniler Karadeniz'deki ilk Alevi Türklerdir.

"Bugün Türkiye'nin bir çok bölgesinde Alevi inançlı insanlar yaşadığı halde Karadeniz'de bu olaya rastlamak zordur. Hacı Bektaş Veli 1200 yıllarında, ilk müritlerini Karadeniz'deki Çepni Türklerin'den oluşturmuştur.

"Karadeniz'de, bugün hâlâ yapılan yayla göçleri ve yayla şenliklerinin Alevi-Bektaşî kökenli olduğunu belki söyleyebiliriz. Yayla yaşamı ve yaylada yer değiştirme, göçler, Çepni Alevilerinden kalan bir yaşam biçimidir.

"Karadeniz'de oynanan horonda kemençe çalınan orta noktaya sırt dönmek, gerekirse yan dönmek, ama orta noktaya asla sırt dönmek de Alevi semahlarındaki bir özelliği anımsatmaktadır.

"Karadeniz'de bugün görülmeyen Alevilik büyük olasılıkla asimilasyon ve dönmelik neticesi bu noktaya gelmiştir." (Cemal Şener, *Topal Osman Olayı*, Ant Yayınları, s.24-25 İstanbul 1992)

Hub Oğlu Resul "kızılbaş" fetretinde olup Görele Kalesi'nde hizmet etmiştir. Kızılbaşların, taa Karadeniz kıyısındaki Görele Kalesi'ne kadar gelmiş olmaları hayret vericidir. Çünkü bununla ilgili bir haber, tarih kaynaklarında görülmez.

Defterde kızılbaş fetreti ile Yavuz'un kardeşleri ile mücadele ettiği sırada Şah İsmail'in Erzincan Valisi Rumlu Nur Ali Halife tarafından yapılmış olan (918=1512) bir akın kasdedilmiş olmalıdır. (Rumlu Hasan Beg, *Ahsenüt Tevarit*, s.134-135, 1931)

Sonuç olarak, bugün Doğu Karadeniz Bölgesindeki Çepni kökenli Türklerin geçmişte Alevi oldukları söylenebilir●



Kayadibi, Kurtulmuş, Seyyid, Yenicehisar, Çandarlı, Engezli, Halkalı, Firuzlu, Şaban vb. köylerde oturmaktadırlar. Ayrıca buradaki Çepniler göçebeliği bırakarak toprağa bağlanmışlardır. (Nejat Birdoğan, age, s.84)

Anadolu'da yaşayan Alevi Türkler arasında çoğunluğu Çepniler oluşturmaktadır. Fatih, Rum İmparatorluğu'nu yıktıktan sonra, oralara yerleştirdiği Müslüman Türk halkından başka,

PROTO-ALEVİLİK VE ALEVİLER

(Başlangıçtan 9. yüzyılın başlarına kadar)

(1)

İsmail KAYGUSUZ

Giriş

İslam Peygamberi Muhammed'in dünyadan göçmesiyle (632), Kureys'in bir kolu olan Haşimi'lerin elinden çıkan iktidar, üçüncü Halife Osman'la birlikte (644) Emevi sülalesine geçmişti. Muaviye ise babası Abu Sufyan'dan miras aldığı sahte müslümanlık ve Haşimi düşmanlığını ömür boyu sürdürecektir ve bu miras kuşaktan kuşağa devredilecekti. Ebubekir ve Ömer'in 12 yıllık halifelik döneminin sonunda İslam devleti'nin sınırları Arap yarımadasını aşarak doğuda İran'ın içlerine; kuzeyde Doğu Anadolu'dan Azerbaycan'a; batıda Mısır'dan geçip Kıbrıs'a ulaşmış. Bir İslam İmparatorluğundan söz edilir hale gelmişti. Kur'an buyruğu Cihad adına fetihçi yayılmacılıkla yabancı toprakların talanı ve insanları köleleştirme ve sömürü çıkabilirdiği en yüksek yere ulaşmıştı. Varlık birikimi ve geniş topraklar belirli kişilerin ellerinde toplanıyor; refahı yükselen yönetici-askeri aristokrasi, bir sınıf olarak belirginleşiyordu.

Kendisinden önceki iki halifenin süresince iktidarda kalmış olan Osman (644-656) döneminde iyice ortaya çıkan sınıfsal farklılaşma, çıkar çatışmaları, hoşnutsuzluklar ve baskıyı artırarak halk ayaklanmalarına giden yolu açmıştı.

Osman'ın halifelik döneminin toplumsal krizlerini gösterirken, öbür yandan Basra'dan Küfe'ye ve Mısır'a uzanan ayaklanma hareketlerini yöneten ve yönlendiren Abdullah İbn Saba'yı ve arkasına almış olduğu kitlelerle Ali'nin halifelik makamına oturtulmasının sosyo-ekonomik çözümlemelerinin zorunluluğu ile karşı karşıyayız.

Al-Balazuri'nin (Ö.982)

anlattıklarına göre; silah gücüyle alınan topraklar, "Ard al-Uşr" (Onluk topraklar) diye adlandırılmış ve halife tarafından askeri komutanlar arasında paylaştırılmış. Sakinleri ise köle (rakik) ilan edilmiştir. Halife bazı durumlarda toprakları fatihler arasında paylaştırmamış; onları Müslüman toplumun malı saymış ve sakinleri köleleştirilmemiş. Buna karşılık baş ve toprak vergisi alınmıştır. Silah zoruyla ele geçirilen toprağın sakinlerine İslamı kabul ettikleri takdirde, toprak vergisi ve "Zekat" verme koşuluyla toprağın geri verildiği görülmektedir. Ancak "Ard al-Haraciya" (Toprak Haracı) yılda bir kez toprak vergisi olarak alınırken, vergi mükelleflerinin

savaş görevinin dışında sayıldığı için tazminat sayılmış, çünkü Cihada katılım Müslüman için zorunluydu. Bu verginin alınması himaye, yabancı din mensuplarının kişi ve mal dokunulmazlığını sağlama ücreti olarak görülmüştür. Zaten Araplar Harac ve Cizye'yi (toprak ve baş vergisi) İran'da hazır bulmuş; halkın Sasani hükümdarlarına ödedikleri Harag ve Gezit'i (toprak ve adam başı alınan vergi) Arapçalaştırıp, halifeye çevirmişlerdir. (Al-Balazuri, *Der Asat fi'n-Nazım Al-Arabiya*, Kahire-1977, s.123-125; *İstoriya İrana* s.90-91 ve Hatib Al-Bagdadi, *Tarih-i Bağdad*, 1.cild, Kahire1931, s. 453'ten aktaran Arşak Poladyan, Çev. Mehmet Demir, *11.-12. yüzyıllarda Kuriler*,

saklama gereksinmesini duydu. 636 yılında Medine'de, hazine dairesi şefi olarak Abdullah bin al-Arqam'ın yönetiminde bir Devlet Hazinesi kurdu. Daha sonra, bütün eyalet garnizonlarında devlet hazineleri açıldı. Her eyalette Halife kontrolundan bağımsız olan bir ayrı hazine görevlisi bulundurulmaya geçildi. Kuşkusuz eyalet hazine görevlileri, işlerinden dolayı önce valilere karşı sorumluydu. Fakat bir vali hükümet parasını kötü kullanınca-zimmetine geçirince (disappropriated), Osman bütün hazine görevlilerini doğrudan halifeye karşı sorumlu kıldı. Artık eyalet yönetim ve halk işleri için yapılan harcamalardan sonra artan paralar, Medine'deki Merkez devlet hazinesine gönderiliyordu. (Prof. K. Ali, M.A., *A Study of Islamic History*, Delhi (India). 2.ci basım, 1980, s.140-143)

3. Halife Osman tarafından izlenen toprak mübadelesi siyasetiyle Medine'de ve eyaletlerde de devlet siyasetini etkileyecek kadar zengin, güçlü bir toprak sahipleri sınıfı ortaya çıkmıştı. Büyük toprak sahipleri iktidar gruplarının biçimlenmesi ve varlık akımı, kesin olarak Arap toplumunun kabile temelli sınıflarının sonunu getirmişti. Arabistan dışındaki eyaletlerin bölgelerin fethi bu gelişimin başlangıcıydı. Bu dönemi Ömer başlatmış. Yarattığı kuvvet dengesiyle bir süre duruma hakim olmuştu. Oysa diğer yandan, kendi kabilesine mensup kazanç sahibi geniş çıkar gruplarının baskısıyla izlediği siyasetler Osman'ı felakete götürmüştü. (Asghar Ali Engineer, *The Islamic State*, Delhi (India)-1994, s.58)

Bu büyük çıkar gruplarının ortaya çıkmasında en büyük pay Osman'ındı ve başı kendisiydi aslında. İbni Haldun'un (1334-1406), 10. yüzyılda yaşamış Arap tarihçisi Masudi'den (Ö.956)

*"İslam demokrasisi ruhu,
4. halife Hz. Ali'nin tabutuyla
toprağa verildi."*

topladıkları ürünlerden de alınıyordu. Yine bilinen odur ki, silah zoruyla alınan topraklar, kentler ve köyler Müslüman topluma ait (ganimet) olmuş ve bu topraklar, oturanları İslamı kabul ettikten sonra da ganimet sayılmıştır.

Toprağın paylaşımı, daha önce olduğu gibi bölge feodalleri ya da ruhban sınıfı arasında yapılmıştır. Bu politika halifelik için çok kazançlıydı. Çünkü feodal ilişkilerin gelişiminin genelde erken aşamasında bulunan fethedilmiş ülkelerin halkı, kuşkusuz Araplar'dan daha yüksek kültür düzeyinde bulunuyor ve toprağın işlenmesinde deneyimliydi. Ayrıca Araplar fethedilen ülkelerin halkını "Ahl az-Zimma" (Borçlular, himaye altında bulunanlar) diye adlandırmışlardır. Buna, haraç ödeme zorunluğu neden olmuştur. Ancak haraç,

Ankara-1991, s.53-55)

Muhammed Peygamber'in zamanında gelir kaynağı Zekat, Cizye, Harac Khum (Ganimet, savaşla ele geçirilen topraklar) ve Fay [Taç (krallık?) ülkelerinden gelen] gibi beş kalemlle sınırlı olduğu bilinmektedir. Gelirlerin birikmesi için düzenli bir sistem gelişmemişti. Gelecek olan küçük gelir kaynakları o zaman ve oradaki halkın arasında paylaştırılırdı. Zaten Peygamberin sağlığında Bayt al-Mal'a yani bir devlet hazinesine gereksinim yoktu. Çeşitli kaynaklardan biriktirilmiş bütün miktarlar ve toplanmış bütün varlık, alındıkları gibi hemen halka üleştirilirdi... Ömer'den önce, Bayt al-Mal bir mali kurumdan ziyade sadece devlet gelirini paylaşırma eyleminin adıydı. Fakat devletin gelirinin artmasıyla Ömer, resmi devlet memurlarının gözetimi altındaki bir dairede parayı

Aleviliğin toplumsal ve siyasal tarihinden kesitler

aktardığı bilgilere gözetarsak, bu varlık birikimini ve kimlerin elinde toplandığını rahatlıkla görebiliriz:

“Osman döneminde, peygamberin arkadaşları, taşınır taşınmaz o denli servet elde ettiler ki, Osman öldürüldüğü gün, hazine yetkilisinin elinde 150 bin dinar (altın para) ve bir milyon dirhem (gümüş para) vardı. Vadiu ul-Kura’da, Huneyn’de ve başka yerlerde bulunan arsa ve çiftliklerinin değeri 200 bin dinardı. Ayrıca öldüğünde pek çok deve ve at bırakmıştı arkasında. Zübeyr öldüğünde, miras olarak bıraktıklarından sadece birinin değeri 50 bin dinarı buluyordu. Zübeyr ayrıca, bin at ve bin cariyeye bırakmıştı arkasında. Talha’nın Irak’tan her gün sağladığı gelir bin dinar, ‘Serat’ çevrelerinden sağladığı gelir bundan da çoktu. Avf oğlu Abdurrahman’ın ahırlarında bin atı, bin devesi ve ağıllarında 10 bin koyunu bulunuyordu. Öldüğü zaman, arkasında bıraktığı mirasın dörtte biri 84 bin (tamamı 366 bin) dinardı. Sabit oğlu Zeyd’in miras bıraktığı altın ve gümüşü o kadar çoktu ki, ancak, baltalarla kırılıp bölünebiliyordu... Zübeyr Basra’da ev yaptırdı. Bununla yetinmedi. Mısır’da, Küfe ve İskenderiye’de de kendine binalar aldı. Talha da Küfe’de ev yaptırdı. Ama yetinmeyip, Medine’de de görkemli bir köşk yaptırdı. Yapılarını kireçten, kiremitten ve ‘sac’ adı verilen ağaçtan yaptırmıştı. Ebu Vakkas oğlu Sad da ‘Akik’ vadisinde yüksek ve geniş bir konak yaptırmış ve üst katına balkonlar koydurmuştu...”

Mesudi’nin bu açıklamalarından sonra İbn Haldun şu yorumda bulunuyor:

“Arapların ellerinde bunca gelir, bunca dünyalık vardı ve dinleri, bunları elde etmelerine engel olmamıştı. Ne ki bunlar helaldi. Çünkü savaş ganimetleriydi. Bunlardan olağanüstü yararlanılıyordu. Böyle dünyalıklara sahip olmaları onlar için kınanasi bir durum oluşturmuyordu. Çok dünyalık elde etmek kınanmışsa da sadece, bunları savrukça kullanmaya yönelikti.” (İbni Haldun, Çev. Turan Dursun, *Mukaddime* 2, Ankara-1989, s. 64-65)

Prenslerin ve Sultanların

sınırsız zenginlikteki sofralarında bulunmuş ve ihsanlarından yararlanmış Ortaçağın bu büyük gezgini ve tarihçisinden ancak böyle bir takdir edici yorum beklenir. Bu çok büyük varlık birikimini ezilen, köleleştirilen (cariyeleştirilen) toplulukların aleyhine olarak Osman, Talha, Zübeyr, Abdurrahman, Zeyd, Vakkas oğlu Sad ve Muaviye, Mervan, As oğlu Amr gibi bir avuç askeri-kabile soylusu yöneticinin elinde bulundurmasını dine uygun ve ‘helal’ buluyor İbn Haldun. Oysa aynı sayfalarda: “Halife Ömer’in giysisine deriden yamalar vurduğunu, Ali’nin ‘ey sarılar

velopment of Islam, Yeni Delhi-1980, s.164)

Bu servet birikiminin birkaç elde toplanması, adilane bölüşülmesi ve büyük toprak sahipleri sınıfının ortaya çıkmaya başlamasının getireceği felaketin ilk farkına varan ve yöneticilere başkaldıran Abu-Zer Gaffari olmuştur. Peygamberin önde gelen sahabelerinden olan Gaffari, Ali’nin en yakın dostu ve destekleyicilerindendi. Anadolu Aleviliğinin kutsal saydığı Kırklar Meclisi üyeleri olan Onyeddi Kemerbest’lerden biridir. Osman’ın halifelığının ilk yıllarında sürgünde ölmüştür.



(altınlar), ey beyazlar (gümüşler) benden uzak durun, gidip başkalarını aldatın’ diyerek reddettiğini” söylerken, onların dine aykırı davrandığını mı sanıyordu? Hayır. Sadece ‘kaba yaşam içindeki Araplar’ olarak (!) niteliyor.

Asghar Ali Engineer’in de belirttiği gibi: “İbni Haldun her ne söylerse söylesin, bu büyük servet birikimi, İslam için gerçek büyük felaket oldu. Çok büyük gerilim yarattı ve iktidar için mücadelede birleştirilince erken İslam toplumu iç savaşın içine sürüklendi.” (A. Ali Engineer, *The Origin and De-*

“Abu-Zer Gaffari, yabancı ülke fetihlerinden akan zenginlikten çok büyük miktar biriktiren, lüks ve (çalışmadan) kolay yaşama geçimleri şiddetle eleştirmekteydi. İslam ülkelerindeki sosyalist ve komünistler onu Sosyalizmin öncüsü olarak görürler. Onun, İslamla bağdaşmayan düşünce ve eylemleri (durumu) ile, sosyalistik idealleri denediği açıkça görülmektedir. Radikal görüşlerinden ötürü, düzen tarafından sürekli kovuşturmaya uğramış, bir yerden başka bir yere sürülmüştür.” (A. Ali Engineer, *agy*.s.165 vd.)

Maxim Rodinson Abu-Zer Gaffari hakkında özetle şu bilgiyi vermektedir:

“Ona atıf yapılan hükümlere göre: Örneğin, her kişi zorunlu ihtiyaçları (için en azını ayırdıktan sonra) ötesindeki varlığı ve gelirlerinin tümünü, sadaka olarak Tanrının hizmetinde harcamalıdır. Peygamberin ölümünden itibaren on yıl boyunca, hahamlar ve rahipler örnek gösterilerek, sadaka ve zekat vermeye isteksiz zenginler hakkındaki Kur’an ayetlerinin (*Dipnot 1: Kur’an 9, 34: Ey inananlar! Hahamlardan ve rahiplerden birçoğu insanların mallarını haksız yollardan yerler ve Allah yolundan engellerler. Altın ve gümüşü yığıp da Allah yolunda harcamıyanlar yok mu, işte onlara elem verici bir azabı müjdele! 9, 35: Bu paralar cehennem ateşinde kızdırılıp, bunlarla alınları, yanları ve sırtları dağlanacağı gün: ‘İşte kendiniz için biriktirdiğiniz servettir. Artık yağmakta olduğunuz şeylerin azabını tadın’ denilecektir onlara.*) işletilmesini sürekli konuştuğu ve halkı sarsarak harekete geçirmiş olduğu söylenir.”

“Orta Çağ tarihçi ve din bilginlerinin yarı efsanevi Abu-Zer Gaffari’si, herhangi bir dinsel unsurdan ekonomik olanı ayırır. Örneğin gücünün ve zengin baskısı ve lüksüyle kendileri üzerine zorla dayatılmış engellemelere karşı mirastan mahrum etme protestosu düzenlemişti. Bu eğilimde, hem sosyal düzene zarar vermeyen hem de eylemci ve devrimciliğe yönlendiren biçimlenmeler vardı (kanalize edilen formlar mevcuttu).” (M. Rodinson, *Islam and Capitalism*, Eng. Trans. by Brian Pearce, London-1974, s.25 vd.)

Yukarıda açıklanan durumuyla Abu-Zer Gaffari’yi, İslam’da Sosyalizmin öncüsü olarak değerlendirirken, komünistik idealleri çağrıştıran aşağıdaki sözleri söylemiş; yaşamını ve eylemlerini bu doğrultuda sürdürmüş olan Ali’yi görmezlikten gelmek haksızlık olduğu kadar bilimsellikten de uzaktır. Hazreti Ali Divan’ından alınmış ve yorum bile gerektirmeyen şu sözlerle bir gözatalım:

“77. Malı yalnızca kendin için

kazanılmış olarak düşünme,... Allah'tan kork ve malını paylaş.

"677-678. Utandırır insana, evinde serilip yatarken komşusunun üstsüz başsız, bükülerek aklıktan yatması. Utandırır yoksulu ezmek, ona zulmetmek...

"467. Nasıl bir hastalıktır, sen evinde tok yatarsın etrafında deriyi kemirmeye hasret duyan yürekler varken.

"1187-1188. Benim evim, gelen herkesin kendi ortamıdır, kilerimiz yiyecek alana açıktır. Bütün varımızı sunarız, sadece ekmek ve sirke olsa da.

"26-27. Çok kimse çalışıp çabaladığı halde zenginliğe ulaşamazken, bir diğeri hiç emek harcamadan zengin oldu. Ve mal üstüne mal topladılar...

"366.(Oysa) kişiyi ev barındırır, hırkası üstünü, ayıbını örter; ölmeyecek, yani ihtiyacı kadar yemek yetmez mi insana?

"149. Geçimini şerefsizlikle elde etmeyi isteme..."(Emir Ali İbni Abu Talib. *Hazreti Ali Divanı*, Arapça çeviri Vedat Atila, İstanbul-1990)

Hiç kuşkusuz Ali'nin bu sözleri, ne kendisinden önceki halifelerin ve ne de 'çalışıp emek harcamadan mal üstüne mal yığan, şerefsizce geçim sağlayan; yoksulu ezen ve onlara zulmeden' büyük toprak sahipleri sınıfının hoşuna gitmemiştir. Üstelik bu sınıftan yönetici kişileri de eleştirdiğini görüyoruz. "1325.Gün uzadı Talha ile Zübeyr'in yaptığı kötülüklerden." diyordu. Suriye valisi Muaviye için ise şunları söylüyordu: "1327. Suhre (Sufyan) oğlu Muaviye'yi uyardım, ne var ki işe yaramadı uyarılarım. 1331.Sen ve baban istemiyerek, ikiyüzlülükle katıldınız İslama, çünkü cehaletin yoluydu sizin yolunuz. 1332.Peygamberin vefatıyla eskiye döndünüz..." Ebu Bekir'e de: "766.Peygamberin vekili (benim) ile, o küçük gözlü beter kişiyi mukayese mi ediyorsunuz?" (Agy.) demekten çekinmemiştir.

Gerek Ali ve yandaşlarından (şiasından) Gaffari ve Abdullah İbn Saba gibi önde gelenlerin muhalefet mücadelesi, gerekse Muhammed dönemi siyasetine sadık kalan bazı sahabelerin çeşitli uyarıları, 20 yıl içinde yeni sınıfların ortaya çıkmasını

sağlayan sosyal ve ekonomik değişimleri önleyemedi. Kısaca bir daha bir daha gözatalım:

"Ömer döneminde Hicaz'da ve başka bölgelerde açılan su kuyuları ve kazılan kanallarla toprağın verimi arttırılmış. Bu büyük tarımsal çalışmalarda çok büyük sayıda köle kullanılmış. Örneğin Makrizi'nin anlattığına göre: 'Mısır'da büyük sulama kanalları sisteminde yıl boyunca her gün kullanılan köle-işçi sayısı 20 bin idi.' Yine bu dönemde özel Sulama İşleri (Departmanı-kurumu) vardı. Hicaz'da da artan büyük üretim fazlasıyla yüksek sınıflar daha da zenginleşti. "Küfe valisi Said, kentteki toplumsal karışıklığın önlenmesi için Halife Osman'a mektup yazar. O da Küfe gibi diğer bazı kentlerde nüfus baskısını azaltmak için ekonomik bir karar alır. Bu karar Hicaz'daki Arapların ellerinde tuttukları topraklarla, fethedilmiş eyaletlerdeki arazilerin değiş-tokuş edilmesi uygulamasıydı. Örneğin Talha Hicaz'daki bütün topraklarını satıp, arazi değiştirme izniyle, Irak'ta çok büyük geliri olan geniş bir arazi ele geçirdi. Bu arazilerde çok sayıda köleler ve hizmetkarlar çalışıyordu. Pek çokları böyle büyük toprak sahibi oldu ve yeni bir sınıf belirgin bir biçimde ortaya çıkmıştı." (A.Ali Engineer, agy.s.171)

Böylece Mekke, Taif ve Medine'de de hiç çalışmayan, işçi ve kölelerin emek güçleriyle yaşayan zengin bir toprak sahipleri sınıfı oluştu. Eski İslam ahlakı temelinden değiştirildi. Yayılmacı fetihlerden, savaşlardan elde edilen varlık, köleler ve ganimet bu kentlere doluyor ve bazı ellerde toplanıyordu. Osman'ın ölçüleri nedeniyle büyük toprak sahipleri artmaya devam ediyordu. Aldığı kararlar, sorunları çözmekten çok ağırlaştırıyordu.

Asghar Ali Engineer, "Osman dönemi, belki İslam'da Feodalizmin (sözcüğün gevşek anlamıyla) başlangıcı sayılabilir." diyor. "Yayılmacı fetihler gerçekten büyük sorunlar yaratmıştı. Birincisi, ganimetin beşte dördünün, bu savaşlara doğrudan ya da dolaylı olarak katılmış olan fatihler arasında dağıtılmasıydı. Kentlerde yaşayan bu kişiler, dört yılda bir kere sınır

bölgelerine gidecek, orada altı ay kalacak ve yabancı kökenli köleler dahil ganimetlerini üzerlerine geçirtip döneceklerdi. İslam'da ele geçirilmiş özel mülk, her yeni fetihle artması süren varlık yoğunlaşması üzerinde kontrol yoktur. Araplar, İslam dünyasına büyük onur kadar, onlara zengin ganimet getiren yeni eyalet fetihlerinde birbirleriyle yarışma halindeydiler. İkincisi, İslam imparatorluğuyla daha fazla eyaletlerin katılması, nüfus düzenini değiştirdi ve köle sayısını artırdı. Söylemek gereksizdir ki, bunlar nüfusun en memnun olmayan- mutsuz bölümünü oluşturuyor ve bu yüzden herhangi bir başkaldırı ve karşı-koyum hareketinde rol almaya daima hazır. Osman'ın 651 yılında yukarıda sözü edilen ölçülerini uygulamaya koyması ve aradan beş yıl geçmeden öldürülmesi dikkat çekicidir. Yaşamının son iki yılı esnasında herşey çok kötü gitti ve gerçekten büyük bir başkaldırı başlamıştı. Bu ayaklanma hareketi ve Osman'ı öldürme olaylarında rol alan halkın en çoğu Mısır, Küfe ve Basra gibi fethedilmiş eyaletlerden idi. Yabancı fetihler, çeşitli eyaletleri İslam imparatorluğunun kontrolü altına getirmekle, uluslararası ticaret fırsatlarını artırdı. Doğrusu bu bölgede müslümanlar şimdi ticaret tekeli ele geçirmişler, bu fırsatları kullanıp kazançlarını şişirmişlerdi. Böylece halife üzerinde büyük baskı uygulayan güçlü bir oligarkhoslar sınıfı (oligarşi) ortaya çıkmıştı. Osman'ın toprak değiştirme fermanı, bu değişimden büyük kazanç sağlayan güçlü oligarşinin baskısıyla gerçekleşmişti." (A.Ali Engineer, agy.s.173)

"İslam imparatorluğunun başkenti Medine, Osman'ın öldürülmesinden sonra isyancıların kontrolüne geçti. İsteksiz görünen Ali'yi, yönetimin iplerini ellerine almaya zorladılar. Talha, Zübeyr gibi birçok güçlü oligarhlardan isyanın çıkmasına alet olanlar da yansız kalanlar da Osman'ın kurtarılması için hiç birşey yapmamışlardı. Olasıdır ki bu, gelecek halife üzerinde baskı ve kontrol kurmak, ya da durum uygun olduğu takdirde halifeligi ele geçirme isteğinden geliyordu.

Ancak onların bu tutkuları, isyancıların ağırlıklarını Ali'nin arkasına koymasıyla havada kalmıştı." (A.Ali Engineer, agy s.174)

Asghar Ali Engineer, 1994'te yayınladığı *The Islamic State* adlı yapıtında ise şöyle demektedir:

"Osman'ın öldürülmesinden sonra halife seçilen Ali, bu yeni sınıflar ve grupların yarattığı biçimlenmeye başıboş bırakılmış güçleri kontrol altında tutamadı. Onun namusluluğu, ahlaki dürüstlüğü ve davasına bağlılığı tartışılmaz tutumuyla, bu güçleri buyruğuna alması olası değildi. Ali İslam öğretilerini, özellikle eşitlik ruhunu koruyarak, siyasetinde biçimlendirmek istedi. Ancak birey olarak insanın irade ve karakteri ne denli güçlü olursa olsun, tarihsel güç dalgaları kendisine karşı olduğu zaman, tarihin seyrini değiştiremez. Büyük toprak sahipleri güçlü iktidar gruplarının biçimlenmesi ve büyük varlık akımı. Arap toplumunun kabile temelli sınıflarını tamamıyla yok etmesi çok yakındı. *Oysa Ali, sınıflara ayrılmamış halk arasında kolayca kabul görmüş ve erken İslam tarafından önerilen eşitlik yolunu ciddi bir biçimde izlemeye koyuldu. Oysa predominant gerçek bu değildi. Bu şekilde yeni mülküyet ilişkilerinin ortaya çıkması, Ali'nin izlemek istediği erken İslami yol ile korunamazdı (Thus the emerging property relations were not in keeping with the early islamic course Ali wanted to follow). Ali halife olduğunda bu güçler çok sağlamlaştırılmış ve Arap toplumunun eşitlik çatısı hemen hemen parçalanmıştı. İslamın tanrısal demokrasisini (Theo-democracy) destekleyen koşullar artık işletilemezdi. Qamar-uddin Khan'ın (*Al-Mawardi, al-Ahkam as-Sultaniyah*) deyimiyle 'İslam demokrasisi ruhu, 4.cü halife Ali'nin tabutuyla toprağa verildi.' (Asghar Ali Engineer, *The Islamic State*, Delhi-1994, s.58vd.) (Sürecek)*

(İsmail Kaygusuz, gelecek sayıda bu konuya, "Abdullah İbn Saba ve Sabailer" başlığıyla devam edecektir.)

Anadolu Aleviliğinin Oluşumuna Bakış

(1)

Ali YAMAN*

Bugün yaşadığımız birçok toplumsal sorunu anlayabilmenin ve bu sorunlara çözümler üretebilmenin yolu geçmişte doğru bir şekilde anlayabilmekten geçmektedir. Durum böyle iken, ülkemiz için yaşamsal öneme sahip, ancak bugüne kadar ihmal edilmiş birçok konu bulunmaktadır. Bu konuların başında, Türkiye'nin etnik ve dinsel yapısına ilişkin sorunlar gelmektedir. Üzülerek ifade etmek gerekir ki, Türkiye nüfusunun önemli bir bölümünü oluşturan Alevilerin dinsel ve kültürel yönleri yeterince aydınlatılmamıştır. Bu konuda varolan bilgi eksikliğine toplumumuzun her kesiminde rastlanmaktadır. Öncelikle bu konularla ilgilenmesi gereken bilimsel araştırma kurumları olan üniversitelerimizde, bu konular üzerine yapılmış araştırmalar yok denecek kadar az sayıdadır. Bu durumun doğal bir sonucu olarak, yeterli bilimsel araştırmanın yapılmadığı bu alanlarda meydan, ticari amaçlı spekülasyonlara bırakılmaktadır. Kanaatimizce, toplumun doğru bir şekilde bilgilendirilebilmesi bakımından, bu hassas konuların bilimsel araştırma kurumları olan üniversitelerde ele alınması zorunludur. Çünkü böyle olmadığı takdirde, subjektif dinsel ve diğer önyargılarla yapılmış araştırmalar, toplum üzerinde oldukça zararlı etkilere yol açmaktadır. Bugün varolan Alevi-Sünni ayrımı gibi yapay zıtlıkların temelinde, bu tür yaklaşımların yol açtığı bilgisizlik ve bilgisizlikten kaynaklanan karşılıklı hoşgörüsüzlük yatmaktadır.

Biz çalışmamızda, Anadolu Aleviliği'nin kökenini açıklamakta, başlangıç noktası olarak Şii-Sünni bölünmesine kaynaklık eden olayları esas almayacağız. Çünkü bu şekilde ancak Şiilik ele alınabilir. Oysa Anadolu Aleviliği, Şiilikten oldukça farklı bir oluşum sürecine sahip olup, kökü Türk'lerin eski yurtları olan Orta Asya'ya kadar uzanmaktadır. Anadolu Aleviliği, Türk kitlelerinin Orta Asya'da göç etmeleri sırasında ve son olarak geldikleri Anadolu'da karşılaşmış bulundukları dinsel ve kültürel akımlar dikkate alınmak suretiyle anlaşılabilir. Yine, ancak bu şekilde Dedelik kurumu ve işlevlerini açıklamak mümkün olabilir. Bu konuda, değerli araştırmacı Fuad Köprülü, daha 1900'lü yılların başında yaptığı araştırmalarda şu çok önemli ve yol gösterici bilgileri veriyordu:

"Anadolu'da Türk istilasından beri yüzyıllarca süren ve özellikle hicri VII. yüzyıldan başlayarak, dört yüzyıl bütün şiddetiyle devam eden dini hareketleri layıkıyla anlayabilmek ve bilimsel bir surette inceleme ve her yönüyle anlatmaya muvaffak olmak için, onları ayrı ve bağımsız olaylar gibi değil, uzun ve sürekli bir zincirin birbirine bağlı halkaları şeklinde, yani süreklilik (continuïte)lerini koruyarak düşünmelidir. Bunun için ise Selçuklu istilasından beri Anadolu'da ve

onunla çok sıkı alakalı olan İran, Irak, Suriye havalisinde oluşan dini hareketleri, gelişen ve yaygınlaşan tarikat ve zümreleri; Kalenderiler, Hayderiler, Babailer, Ahiler, Mevleviler, Bektaşiler, Halvetiler, Nimetullahiler, Nurbahşiler... gibi büyük örgütleri ayrıntılı olarak ve birbirleriyle olan ilişkilerini gözden kaçırmayarak incelemek gerektirir..." (1)

Yine aynı konuda bir başka makalesinde de şöyle diyor:

"Anadolu'nun bugünkü İslam ahalisini teşkil eden ve kısm-ı azamı fatih Türkmenlerden mürekkep olan bu kavmi unsurların hayatı diniyesini layıkıyla anlamak için, bunların Anadolu'ya nasıl ve ne mahiyette bir 'dinsel inanç'la geldiklerini ve o sahada neler bu akımlarını bilmek lazımdır..." (2)

Anadolu'da Alevilik-Bektaşilik, hatta Sünni inancılar ancak yukarıdaki ifadeler layıkıyla anlaşılacak suretiyle ele alınabilir. Bunun dışındaki değerlendirmeler ideolojik olmaktan kurtulamazlar.

Biz daha önce vurguladığımız gibi, Anadolu Aleviliği'nin, bu kitlelerin bulundukları coğrafyalarda, yüzyıllarca süren, bir süreçte karşılaşmış bulundukları dinsel ve kültürel akımların incelenmesiyle anlaşılabilirliği görüşünü benimsiyoruz ve bu şekildeki araştırmaları dikkate alıyoruz. Bu genel nitelikli çalışmamızda bu yolu benimsedik. Anadolu Aleviliğinin geçmişine dair genel bir analiz denemesine giriştik.

I- TASAVVUF AKIMI VE TARİKATLARIN DOĞUŞU

Tasavvuf, tasavvuf tarihi uzmanlarınca genelde kabul edilen görüşe göre, İslam dini'nin siyasal mücadelelere, hırs ve dünya menfaatlerine alet edilmesine bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Tasavvuf akımı, zühd ve takva anlayışından (3) doğarak, sonraları özel bir dünya görüşünü oluşturdu ve mistik bir felsefe halini aldı. Bu akım başlangıçta, Peygamber'in yaşayışını örnek gösteren, dünya işlerinden elini eteğini çekerek, sadece ibadetle meşgul olmak şeklinde özetlenebilecek bir halde ortaya çıktı. Bu akımın ilk temsilcileri, dinsel yaşamı, içlerine kapanarak bireysel olarak yaşamak isteyen, gece gündüz ibadet eden sufi kimselerdi. Konunun uzmanlarından R.A.Nicholson, VIII. yüzyılda dinsel yaşama hakim motiflerin "Allah korkusu, cehennem korkusu, ölüm korkusu ve günah korkusu" gibi unsurlar olduğunu belirtmektedir ki, zühal ve takva anlayışını yansıtan bu motifler tasavvuf akımının başlangıçtaki temsilcilerine egemendi. (4)

Bu kimseler daha sonra Hristiyan rahipleri gibi, kendilerini halktan ayıran bir sof (yün giysi) giymeye başladılar ve sufi adını aldılar. (5) Tasavvuf akımının mistik bir tepki olarak ortaya

çıkmasını sağlayan etkenleri, konunun uzmanlarından A.Y. Ocak şu şekilde özetlemektedir:

"Hulefa-i Raşidin devrinin (632- 661) son zamanlarında ilam toplumlarının içine düştüğü siyasi-içtimai buhranlar; ardından gelen Emevi döneminde (661-750) eski Arap kabile asabiyyetine yeniden ağırlık veren ve giderek saltanata dönüşen hilafet rejiminin, mevali denilen gari Arap müslümanlar üzerinde uyguladığı baskı ve bunun doğurduğu rahatsızlık duygusu; Abbasi döneminde devam eden iç siyasi bunalımlar ve bunun sonunda içtimai nizamı sarsan buhranlar, tasavvufun bütün bu olumsuzluklara karşı mistik bir tepki olarak gün yüzü görmesine sebep olmuş görünmektedir..." (6)

XI.yüzyılda başlayan tasavvuf akımı, İslam Dini'nin yayılması sırasında, değişik bölgelerde, farklı inaç ve itikatlarla ilişkide bulunmak zorunda kalmıştır. Bu akım, Kufe, Basra ve Bağdat olmak üzere başlıca üç merkezden doğdu ve zamanla yeni dinin yayıldığı diğer bölgelere de ulaştı. Bu sırada İslam Dini'nin yayılmasıyla birlikte, İslam öncesi İran, Hint, Mısır, Hristiyan, Yahudi ve Orta Asya kökenli inaçlarla da karşılaşmış, bu inaçlardan birçok unsur İslami unsurlarla yoğrulmak suretiyle benimsenmiştir. Aslında bu durum, bütün evrensel dinlerin yayılması sırasında geçerli bir durumdur ve dinlerin, farklı dinler, coğrafyalar, ırklar ve kültürlere mensup insanlar üzerinde etkili olmaları ancak bu sayede mümkün olabilmıştır. (7)

Zaman içerisinde, zühd ve takvaya dayanan tasavvuf anlayışından farklı olarak, ilahi aşk ve cezbeyi ön plana alan, Vahdet-i Vucud'a (varlık birliği'ne) dayanan ayrı bir tasavvuf anlayışı ortaya çıktı. Bayezit-i Bistami (Ölm. 874) Cüneyd-i Bağdadi (Ölm. 922) ve Hallac-ı Mansur (Ölm. 922) gibi büyük mutasavvıflar bu anlayışın ilk temsilcileriydiler. (8)

Şüphesiz tasavvuf akımının ve tasavvuf akımının bir sonucu olarak ortaya çıkan tarikatların bu kadar yaygın ve popüler hale gelmesinin o dönemdeki toplumsal ve siyasal ortamdan kaynaklandığı da bir gerçektir. Böylece İslam dininin egemen olduğu bölgelerde halk, kendilerine ruhsal ve manevi huzuru sağlayan mutasavvıflarla sufilere büyük ilgi gösteriyor, her yanda tekkeler kuruluyordu. Sufilelere akın eden insanlarla dolup taşan bu tekkeler zamanının devletlerinden de ilgi ve destek görmekteydiler. Öyle ki, Sultanlar, devletin ileri gelenleri bu tekkelere ve şeyhlerine saygı gösteriyor, bu şeyhlerin müridi olan sultanlar ve devlet adamlarına da rastlanıyordu. Bu durum tekkelere, tarikatlara ve şeyhlerine öyle büyük maddi ve manevi nüfus sağlıyordu ki, en güçlü devletler bile onlardan çekiniyor, zaman zaman onlara karşı önlemler alma yoluna gidiyorlardı. (9)

Daha sonra, daha ayrıntılı anlatılacağı üzere, Türkler arasında İslam'ın yayılması, dini ortodoks

bir söylemle telkin eden büyük din alimlerinin değil, dinin şer'i kurallarını pek önemsemeyen, dini, halkın benimseyebileceği bir şekilde eski inanç ve itikatlarıyla kaynaştırarak, göçebe ve yarı göçebe Türkmenlerin yaşadığı bölgelere taşıyan gezgin şeyh ve dervişlerin çabalarının ürünüydü. Ayrıca siyasal ve toplumsal ortamda, tekkelerin ve dervişlerin propagandalarına çok elverişli durumdaydı.

Bu şekilde Horasan, Herat, Nişabur, Fergana, Buhara, Semerkant gibi Türk şehirleri tasavvuf faaliyetlerinin merkezleri oldular ki, H. Küçük'ün deyimleriyle, bu yerler "... mutasavvıf ve derviş yetiştiren birer tasavvuf ve tarikatlar malzeme imal eden fabrikalar haline gelmişlerdir..." (10)

Halkın sufilere olan ilgisini S.Ülgener şu şekilde ifade eder:

"Sufiler ki, dinin yer yer taşıyıcı ve tanıtıcıları arasında en faal olanları... İslamı, yumuşatılmış haliyle uç boylarına, en ücra köşelere kadar taşıyan ve yerleştiren hep onlar! Monoton şer'i kurallar ve tartışmalara karşı kişiyi, en duyarlı tarafından, adeta caneviden yakalamayı bilen bu derece şahsi, öylesine emosyonel bir seslenişe kütlenin kayıtsız kalmış olabileceği elbette düşünülemezdi. 'Etraf-ı alemde yanmışlar' Hakkı ve hakikatı o seslenişte arayacaklar, onun çevresinde yığılıp kalacaklardı..." (11)

Türklerin İslam'ı benimsemeleri bakımından, tasavvuf (sufilik) akımının iki cephede olduğunu da unutmamak gerekir. (12) (İki cephelikten, şehirlere ve göçebe/yarı göçebe çevrelerde yaşanan farklı İslamlaşmayı kastediyoruz.) Şehirlerde, daha gelişmiş ve ortodoksinin hakim olduğu bir tasavvuf anlayışı ortaya çıkarken; göçebe ve yarı göçebe çevrelerde, basit, kolay anlaşılır ve heterodoksinin hakim olduğu bir halk tasavvufu ortaya çıktı.

Farklı sosyo-ekonomik koşullara sahip topluluklarda birbirinden farklı iki tasavvuf anlayışının hakim olması bizce şu nedenlere dayanmaktadır:

1. Göçebe/yarı göçebe ve şehirde yaşayan toplulukların dinsel inançları farklı kanallardan ulaşmaktaydı. Bu farklı muhitlerde, farklı derviş grupları faaliyet göstermekteydiler.

2. Göçebe/yarı göçebe ve şehirde yaşayan toplulukların İslam öncesi dinsel inanç ve itikatlarına olan bağlılıklarının düzeyi de farklıydı. Gelişmiş muhitlerin aksine, göçebe/yarı göçebe topluluklarda İslam öncesi inanç ve itikatlara bağlılık daha fazla idi. Eski inanç ve itikatlara İslami unsurlarla yoğunlaşmak suretiyle yaşamaya devam ediyordu.

Genel olarak ifade etmek gerekirse, Türkler'in Müslümanlığı benimsemesinden tasavvuf akımının yarattığı tarikatların temsilcileri olan sufilerin birinci derecede rol sahibi olduğunu görüyoruz. Özellikle X. yüzyıldan itibaren Türkler'in yaşadığı bölgeleri dolduran Ata, Baba veya Dede ünvanlı (13) Türk şeyhleri Ocak'ın deyişiyle "...tıpkı eski Şamanlar gibi manzum ilahiler okuyan ve Budist rahipler gibi menkıbeler anlatan..." (14) ve görüldüğü üzere, halk üzerinde büyük nüfuzları olan kimselerdir. Daha sonra, göçlerle Anadolu'ya gelen bu dervişlerin, baba,

dede, şeyh, abdal, gazi gibi çeşitli adlar altında, benzeri işlevleri Anadolu'da da sürdürdüklerini göreceğiz.

Tasavvuf hareketinin, nasıl olup da tarikatleri ortaya çıkardığını Hilmi Ziya Ülken şu şekilde açıklamaktadır: "Sufilerin ameli zühdünden doğarak hususi bir kainat görüşünü sistemleştirmek suretiyle mistik felsefe halini alan tasavvuf kendi ahlakını ve siyasetini takbikine kalktığı zaman teşkilat yoluna girdi. Bu suretle tasavvuf hareketleri tarikatler şeklini aldı." (15)

Buradan, tarikatlerin tasavvuf hareketlerinin kurumlaşması sonunda ortaya çıktığını anlıyoruz. Tarikatlerin silsilelerinin genel olarak dört hale aracılığıyla Hz. Muhammed'e ulaştığı da kabul edilmekle birlikte, tarikatler esas olarak ilk halife Ebu Bekir ve Hz. Ali'ye dayanırlar. Massignon'a göre tarikatlerin sonradan sayılarının çoğalması, daha çok bu tarikatleri kuran veya adlarına nisbet edilen şeyhlerin çokluğu ile ilgilidir. Bu tarikatlerden bir bölümü, ehl-i sünnet, bir bölümü Şii eğilimli, bir bölümü ise tümüyle Şii idiler. (16)

Shorter Encyclopaedia of İslam'da yer alan ve konunun uzmanlarından Louis Massignon'un hazırladığı "Tarikatlar" maddesinde yer alan İslam tarikatleri listesindeki tanınmış tarikatlerin adları şu şekildedir: (17) Ahmediyye, Bektaşîyye, Burhaniyye, Celvetiyye, Cezüliyye, Derkave, Halvetiyye, İseviyye, Kadiriyye, Kalenderiyye, Kübreviyye, Medariyye, Mevleviyye, Nakşibendiyye, Nimetullahiyye, Rahmanniyye, Rifâiyye, Senûsiyye, Şâzeliyye, Şettâriyye, Sühreverdiyye. (Sürecek)

(*) Ali Yaman (M.A.) İ.Ü. İktisat Fakültesi'nde Doktora Adayıdır.

Yararlanılan Kaynaklar

- 1) Köprülü, Fuad: "Bektaşîliğin Menşeleri". Çev: M.Yaman, CEM, sayı. 52, Eylül 1995, s.10
- 2) Köprülü, Fuad: "Anadolu'da İslamiyet..." 7, Darülfünun Edebiyat Fakültesi Mecmuası, sene:2, sayı:4, 1 Eylül 1338, s.287.
- 3) Zühd ve takva sözcükleri zaman zaman eş anlamlı olarak da kullanılan sözcüklerdir. Kısaca, zühd, kendini ibadete vermek; takva ise dinin yasakladıklarını yapmamak olarak açıklanabilir. Bkz. M.Zeki Pakalın, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, MEB Yay, İstanbul, 1993, c.III, ilgili maddeler, Şemseddin Sami, Temel Türkçe Sözlük, Kâmus-ı Türkî'nin Sad. ve Gen. Basımı, İstanbul, 1994, ilgili maddeler.
- 4) Reynold A.Nicholson; The Mystics of Islam, London, Routledge and Kegan Paul Ltd., 1966, s.4.
- 5) Tasavvuf konusunda ayrıntılı bilgi için şu kaynaklara başvurulabilir: Hilmi Ziya Ülken, İslam Düşüncesi, 2 b, İstanbul, 1995, ss.26-28, 86-160; Yaşar Nuri Öztürk, Tasavvufun Ruhu ve Tarikatlar, İstanbul, 1988; Abdülbaki Gölpınarlı, Yüz Soruda Tasavvuf, 2.b., İstanbul, 1985; Lois Massignon, "Tasavvuf" md., İ.A., c.XIII/1, ss.26-31; Nicholson, agy, J. Spencer Trimingham, The Sufi Orders in Islam, Oxford 1971; Annemarie Schimmel, Mystical Dimensions of Islam, Chapel Hill, 1975
- 6) Ocak, Kalenderiler, s.3: Yine aynı konuda F. Köprülü şu bilgileri vermektedir: "...Bağdad'daki Abbasi halifelerinin manevi ve maddi nüfuzu za'fa uğrayarak hakimiyet muhtelif sahalatda birçok yerli emirler eline geçince, onların bazı maddi sebeplerle tekkelere ve mutasavvıflara iltifat ve teveccüh göstermelerinden başka, kuvvetli bir siyasi merkeziyetin yokluğu ve memleketteki anarşi, yani içtimai nizamın bozulması ruhlarda da tasavvuf ihtiyacı doğuruyordu..." Fuad Köprülü, Türk Edebiyatı'nda İlk Mutasavvıflar, DİB. Yay, 2.b., Ankara, 1966, ss.167-168.

7) Konunun uzmanlarınca tasavvuf'un kökenleri konusunda yoğun tartışmalar yapılmıştır. Bu durum İslam'ın yayıldığı coğrafyadaki eski inanç ve itikatlara, bu araştırmacıların attıkları farklı önemden kaynaklanmaktadır. Değişik araştırmacılar, kimi İran, kimi Hint, kimi yeni Eflatuncu, kimi de İbrani-Hristiyan etkileri ön plana çıkarmaktadırlar. (Ayrıntılı bilgi için bkz. Trimingham agy, ss.31-66 Schimmel, agy, ss.23-41; Massignon, agy, ss.28-29, Nicholsun, agy, ss.10-27, Ülken, agy, ss.88-92)

8) Ahmet Yaşar Ocak, Osmanlı İmparatorluğunda marjinal sufilik: Kalenderiler (xiv-xvii. Yüzyıllar) TTK yay, Ankara, 1992, s.49)

9) Bu konuda bkz, Köprülü, İlk Mutasavvıflar, ss.13,167-169; Hasan Küçük, Osmanlı Devletini Tarih Sahnesine Çıkaran Kuvvetlerden Biri: Tarikatlar ve Türkler Üzerindeki Müsbet Tesirleri, Türev Basım Yayın ..., 1976, s.58

10) H.Küçük, agy, s.59

11) Sabri F.Ülgener, Zihniyet ve Din, İslam Tasavvuf ve Çözüm Devri İktisat Ahlakı, İstanbul, Der Yay, 1981, ss.73-74.

12) Bu konuda bkz, İbrahim Kafesoğlu, "Türkler" md., İ.A., c. xii/1, s.276. Bu durum göçler sonrası Anadolu'da da kendini gösterdi ve bu iki farklı din anlayışı etkilerini günümüze dek sürdürdü.

13) Ata Dede, Baba sözcüklerinin kullanımına ilişkin bkz. Fuad Köprülü, "Ata" md., İ.A., c.I, s.711; Fuad Köprülü, "Baba" md., İ.A., c.II, s.165; Mecdud Mansuroğlu, "Dede" md., İ.A. c.III, s.506

14) Ocak, Kalenderiler, s. 23.

15) Ülken, Agy, s.153

16) Louis Massignon, "Tarikat" md., İ.A., c.XIII/1, s.3

17) Shorter Encyclopaedia of İslam, Ed.by H.A.R. Gibb-J.H.Kramers, London, Leiden, 1961, ss. 574-578. Esasında çok uzun olan bu tarikatlar listesinin tümünü vermeyi gereksiz gördüm. (A.Yaman)

DOST BİZİ BİZİ

Din dediler, Allah-Kitap dediler.
Uyutup soydular dost bizi bizi:
Biz çalıştık, onlar çalış yediler,
Yok-yoksul koydular dost bizi bizi...

İman-Kur'an deyiş şerre taptılar,
Vurup milyar milyar servet yaptılar,
Memleketi parsel parsel kaptılar,
Ahmağa saydılar dost bizi bizi...

Çıkar için ezan-bayrak satanlar,
Parayı onurdan üstün tutanlar,
Hakkı adaleti çöpe atanlar,
Ulusça kıydılar dost bizi bizi

Cehennemle bize korku verdiler,
Huri-Gilman vaat edip durdular,
Ol zalimler zevkü safa sürdüler,
Kurtlaşıp oyduklar dost bizi bizi...

Yüzyıllardır koyun olduk güdüldük.
Zorba çobanlara sürü edildik,
Yazgı mıdır, tarih boyu yedildik,
Azgınca sağdılar dost bizi bizi...

Her şeyi üreten biziz, bizleriz.
Amma lâkin yaşam boyu sizleriz,
Ahreti dünyadan fazla özleriz,
Cennetle baydılar dost bizi bizi...

Canlar bir silkinip hesap soralım,
El mi yaman, bey mi yaman, görelim,
Biz cenneti bu dünyada kuralım,
Şöyle göreydiler dost bizi bizi...

KIZILGÜL'üm isyandayım, susamam,
Boynum eğip köşe bucak pısamam,
Halkın ozanıym, halka küsemem,
Gördüm ki duydular dost bizi bizi...

Ozan KIZILGÜL

HACI BEKTAŞ VELİ (1)

Dr. Ali AKTAŞ

Sosyolog

Giriş

Heterodoks karakterine rağmen Hacı Bektaş, hiç olmazsa XV. yüzyıla ait kaynaklardan itibaren görüldüğü üzere, Sünni topluluklarda da önde gelen evliyadan kabul edilmiş ve onların nazarında da büyük bir saygı ve kutsallığa erişmiştir; hâlen de öyledir. Bu yüzden Hacı Bektaş Veli Sünniler’ce daima Alevilik-Bektaşilik’ten ve Alevi-Bektaşiler’den ayrı değerlendirilmiştir. Bunun nedeni herhalde XV. yüzyıla gelinceye kadar Hacı Bektaş’ın bir ‘Veli’ sıfatıyla halk hafızasına mal olması ve Alevi-Bektaşiliğin Sünnilik dışı yapısına bakılarak böyle bir tarikatın, Hacı Bektaş ile ilgisinin bulunamayacağı düşüncesi olmalıdır.

Bazı araştırmacılar, Hacı Bektaş’ın Sünni ve tasavvuf inaçlarını benimsemiş, kendini Tanrı’ya adanmış bir kimse olduğuna kanıt olarak, ona mal edilen *Makalât*’ı gösterirler. Bir kere *Makalât*’ın gerçekten Hacı Bektaş tarafından yazıldığı henüz kanıtlanmamış olması bir yana, bu kanıtlanmamış olsa bile bu kere bu eserin, tasavvuf edebiyatındaki bir çok benzeri gibi, müridlere basit düzeyde tasavvufu öğretmek için yazılmış bir el kitabı olduğunu anlamak son derece kolaydır. İkinci olarak, *Makalât*’ın, Hacı Bektaş’ın kişiliğine uygun heterodoks düşünceler yansıtmak zorunda olduğu da söylenemez. Çünkü şurası unutulmamalıdır ki, bu tip popüler nitelikte ve alt derecedeki müridler için yazılmış eserlerde, Türkiye gibi, Sünniliğin egemen durumda olduğu bir orta çağ ülkesinde kolay kolay Sünni İslâm’a karşı şeylere rastlamak olanaklı değildir. Bu itibarla *Makalât*’a bakarak Hacı Bektaş’ın heterodoks bir Türkmen babası değil, Sünni bir mutasavvıf olduğunu ileri sürmek kesinlikle ikna edici değildir. Onun **Baba İlyas**’ın halifelerinden biri olduğunu hiç bir zaman gözden uzak tutmamak gerekir.

Yaptıkları büyük hizmetlerden dolayı halkımızın sevgi ve saygısını kazanmış olan diğer Horasan erenlerinin yaşamları gibi Hacı Bektaş Veli’nin yaşamı da bilinmezlerle doludur. Çünkü, o dönem olaylarını anlatan Arapça ve Farsça yazılmış olan tarihi kaynakların çoğunda, Horasan Erenleri hakkında fazla bir bilgi bulunmamaktadır. Hacı Bektaş Veli’nin yaşamı ile ilgili hemen hemen tek detaylı kaynak, O’nun ölümünden yaklaşık yüzyıl sonra ikinci el (aktarma) bilgiler kullanılarak kaleme alınmış olan ve yazarı kesin olarak bilinmeyen ‘*Hacı Bektaş Veli Vilayetnamesi*’dir. Ancak zaman ve mekân açısından bazı hatalara sahip olan bu kitap, Hacı Bektaş Veli’yi bir yandan 1169 yılında ölmüş olan büyük Türk tasavvufçusu *Şeyh Ahmet Yesevi* ile çağdaş yaparken, diğer yandan onu, 1299 yılında kurulan Osmanlı Devletinin ve 1369 yılında kurulan Yeniçeri Ocağı’nın kuruluşunda pay sahibi yapmakta ve de ona peygamberlerin dahi



göstermediği mucizeler ve kerametler atfetmektedir. Vilayetname dışında Hacı Bektaş Veli’den bahseden eserlerde ise, yalnız ovmek veya yermek için söylenmiş birkaç söze rastlanmaktadır. Bu bakımdan Hünkar’ın yaşamı ve düşünceleri hakkındaki görüşler çok çeşitli ve çelişkilidir.

Sünnilik içinde yer almayan yani Sünniliği benimsemeyen topluluk ve önemli şahsiyetler için ne söylenirse söylene, hepsi subjektif değerlendirmelerdir. Özellikle Sünni olmayan topluluklara ve şahsiyetlere muhalif olan Sünni araştırmacıların karalama çabaları sonuç vermediğinde, bu şahsiyetlere sahip çıkmaya (Sünni gibi göstermeye) yönelmesi, bu akımların düşünür, derviş, veli ve erenlerinin ne kadar önemli olduğunu kendiliğinden ortaya koymaktadır.

İşte bu şahsiyetlerden Anadolu insanı için tartışmasız en önemlisi, Hünkar Hacı Bektaş Veli’dir.

HACI BEKTAŞ VELİ

Hacı Bektaş Veli’nin Doğum Yeri ve Yılı

13. Yüzyılın ilk yarısında gerek Moğol istilasının etkisiyle, gerekse başka nedenlerden dolayı Horasan’dan kalkıp Anadolu’ya gelen, Anadolu Aleviliği’nin oluşumunda büyük çabalar harcayan, daha sonraki yıllarda “Horasan Erenleri” diye anılan Türkmen babaları arasında *Hacı Bektaş Veli* önemli bir yer tutar.

Hacı Bektaş Veli, Büyük Selçuklu İmparatorluğu’na başkentlik yapmış, Horasan’ın Merv, Herat, Belh ile birlikte dört önemli kentinden biri olan Naşabur’da doğmuştur. O dönemin sayılı kültür merkezlerinden biri olmasından başka, Naşabur ve çevresi, Hacı Bektaş Veli’nin doğduğu sıralarda Türkmen nüfusunun yoğun olduğu bir bölgeydi ve orada bir Türkmen pirinin kurduğu ‘*Yesevilik*’ tarikatı büyük bir

yayılma ve gelişme göstermişti. İşte Hacı Bektaş Veli, bu kültürel ve dinsel ortamda yetişmiş, Arapça ve Farsça’yı kitap yazacak kadar iyi öğrenmiş, devrinde geçerli olan bütün bilgilerle donanmıştır.

Anadolu aydınlanma felsefesinin önde gelen önemli şahsiyetlerinden biri olan Hacı Bektaş Veli, Türkmenistan’ın Horasan bölgesinin Nişabur kentinde 1178 yılında doğmuştur. Babası İbrahim Sani, annesi ise ünlü bilgin Nişaburlu Ahmet Amil’in kızı Hatem Hatun’dur.

Hacı Bektaş Veli’nin soy ağacının (zincirinin) Yedinci İmam Musa Kazım’a bağlanması ve bu halkanın İmam Cafer, İmam Muhammed Bakır, İmam Zeynelabidin ve İmam Hüseyin ile İmam Ali’ye ulaşması nedeni ile “Seyyid” sayılmaktadır.

Ancak Türmen (Oğuz) boyuna bağlı *Çepni* kolunun *Bektaşlı Oymağı*’ndan olan Hacı Bektaş Veli’nin doğduğu bölge, içinde yaşadığı topluluk, yaptıklarına ve düşüncelerine baktığımızda soy olarak Arap kökenli olmadığı ortaya çıkmaktadır. Buna rağmen soyca İmam Ali’ye bağlı gösterilmesinin nedeni, daha çok İmam Ali’nin manevi mirasına sahip çıkmasıdır. Hacı Bektaş Veli ile İmam Ali arasında kurulan bağ bununla da kalmamaktadır. Hatta Alevi-Bektaşî öğretisi içinde yer alan menakıbnâme ve nefeslerde Hacı Bektaş Veli’nin İmam Ali’nin don değiştirmiş hali olarak görüldüğü açıkça belirtilmektedir. Alevi-Bektaşî Ozan Ali İlhami bu düşüncüyü bir nefesinde şöyle dile getirmektedir.

“Eğlen turnam eğlen Ali’ misin sen
Ali sevilmez mi deli misin sen
Yoksa Hacı Bektaş Veli misin sen”

Hacı Bektaş Veli ile İmam Ali arasında soy (kan) bağı olmasa bile ilim ve düşünce bağı vardır.

Ayrıca Vilâyetname’ye göre Hacı Bektaş 92 yıl ömür sürmüştür. Yine bu yazılı kaynaklara göre, Türkistan’da 40 yıl çile hayatı yaşayarak kamil insan mertebesine ulaşmıştır. Ölüm tarihi 1270-71 olarak kesinleşen Hacı Bektaş’ın 92 yıllık ömrü ile 40 yıllık çile hayatını birlikte değerlendirirsek, onun, 1178 yılı civarında doğup, 40 veya 42 yaşlarında Nişabur’dan ayrılmış olabileceğini söyleyebiliriz. Çünkü Nişabur, 24 Mart 1220 tarihinde Cebe ve Sübetay Noyan komutasındaki Moğol askerleri tarafından kuşatılmıştır. Kuşatma sırasında, şehri canla başla savunan Nişaburluların attığı bir okun Cengiz Han’ın damadı Tagacar’ın canını alması üzerine gazaba gelen Moğollar, Tuli komutasındaki 30 bin kişilik ilave bir güçle 25 Mart 1221 tarihinde şehre girmişlerdir. Şehri ele geçirdikten sonra, aldıkları emir üzerine şehrin bütün yapılarını yıkarak orayı tarla haline getirmişlerdir. Moğollar sağ kalan Nişaburluları şehrin dışındaki boş alana çıkarmışlar, aralarından 400 sanatkarı seçip Türkistan’a gönderdikten sonra, geri kalanları kılıçtan geçirmişlerdir. Kedi, köpek dahil şehirde hiçbir canlı bırakmamışlardır.

Hacı Bektaş Veli, Nişabur’dan ayrıldıktan sonra

Hacı yolunu tutmuş, Necef'e ve Kerbela'ya uğramış, Hacı görevini yerine getirdikten sonra üç yıl Mekke'de kalmıştır. Anadolu'ya gelirken Halep'e uğrayarak orada bulunan kutsal yerleri ziyaret etmiştir. Oradan Elbistan'da bulunan Aşhab-ı Kehf'e, Menteş ismindeki kardeşiyle birlikte Sivas'a, sonra Baba İlyas'a, yani Amasya'ya, Amasya'dan Kırşehir'e, Kırşehir'den Kayseri'ye varmıştır. Hünkar'ın kardeşi Menteş, Kayseri'den Sivas'a gitdiği sırada orada şehit olmuştur. Hacı Bektaş Veli de, Kayseri'den Suluca Karahöyük'e gelmiştir.

Sünni olmayan akımlar, yapısı itibarı ile göçebe Türkmenler arasında çok taraftar toplamıştır. Özellikle *Baba İlyas-ı Horasanî* tarafından geliştirilen *Babailik* akımının etkisi oldukça önemlidir. Baba İlyas tarafından bugünkü Amasya yakınlarında bulunan İlyas Köyü (eski adı ile Çat Köyü) içinde kurulan tekke yolu ile Babailik kısa zamanda Türmenler arasında yayıldı. Orta Anadolu'nun çeşitli yerlerinde açılan diğer tekkeler de bu yayılışa hizmet etti.

Selçuklular tarafından dışlanan Türkmenler ve diğer göçebe topluluklar, 1240 yılındaki toplumsal başkaldırı niteliği taşıyan ve Baba İlyas-ı Horasanî tarafından hazırlanan ünlü "*Babai İsyanı*"nda yer almışlardır.

Babai İsyanı'ndan sonra dağılan Türkmenler için, Çat Köyünün yerini, Hacı Bektaş Veli'nin Suluca Karahöyük'te kurduğu *Dergah* aldı. Zamanla Anadolu'daki Babailer ve diğer Sünni olmayan akımlar, Hacı Bektaş Veli'nin etrafında toplanarak, bugünkü Aleviliği oluşturdular. Bundan sonraki dönemlerde de değişik adlarla anılmalarına karşın (Kızılbaş vb.gibi), günümüzde *Alevi-Bektaşî* diye adlandırılmaktadırlar.

Hacı Bektaş, 1240 dolaylarında Anadolu'ya gelmiş olsaydı, tamamen hareket içinde olan Türkmenlere söz dinletmesi olanaksız olurdu. Belli ki O, Türkmenler arasında yaşıyordu. Başsız kalan önemli bir kitleyi, 1240 isyanından sonra almış, oldukça güvenli sayılabilecek Suluca Karahöyük çevresine götürmüştür. Bizzat bu kitlenin lideri gibi ortaya çıkmamış olsa bile, onların manevi gidasını veren insan olmuştur. Gerek *Aşıkpaşazade* tarihinde, gerekse *Elvan Çelebi*'nin *Menakıbül Kudsîyye* adlı kitabında, *Hacı Bektaş*'ın, Babalılar ayaklanmasına katılmadığı vurgulanır ve yaşadığı dönem de aydınlanır.

Bizce, *Hacı Bektaş Veli*, Babalılar Ayaklanması'ndan ortalama 20 yıl önce, *Cengiz Han*'ın Türkistan'a saldırıp yakıp yıktığı dönemlerde Anadolu'ya gelmiş; ailesinin saygınlığı, kendisinin parlak zekası önemli bir kitle tarafından tanınıp tutulmasını sağlamıştır.

Alevi-Bektaşî geleneğinin sözcüsü olan *Vilâyetname* ise, Hacı Bektaş'ı çok daha değişik bir çerçeve içinde sunar. Bu eser, Hacı Bektaş'ı daha doğumundan itibaren ele alır. *Vilâyetname*'ye göre Hacı Bektaş, Horasan'ın Nişapur şehrinde doğmuş olup İmam Musa Kazım'ın neslinden gelen ve İbrahim-i Sani diye tanınan Seyyid Muhammed'in oğludur. Hacı Bektaş'ın Anadolu'nun daha eski Türk sakinlerinden

olmadığı, Moğol istilası sırasında buraya göç ettiği kesindir. Yine *Vilâyetname*'ye göre, Anadolu'ya önce-Dede Garkın'ın yerleştiği bölge olan-Elbistan'dan gitmiş, burada Dede Garkın'ın çevresiyle karşılaşmıştır. Böylece Elvan Çelebi'den başka, Hacı Bektaş'ı önce Dede Garkın'ın çevresine yerleştirerek Elvan Çelebi'yi doğruluyor. Yine bu *Vilâyetname*'ye göre, Hacı Bektaş oradan Kayseri ve Ürgüp'e, daha sonra da Suluca Karahöyük'e (bugünkü Nevşehir'e bağlı *Hacıbektaş* ilçesi) geçmiştir.

Hacı Bektaş'ın niçin burayı seçtiği, doğrusu, üzerinde düşünülecek bir konudur. Aslında bu bölgeyi seçen yalnız o değildi. İsyandan sonra Muhlis Paşa ve Şeyh Osman da Kırşehir'e yerleşmişlerdi. Düşüncemizce gerek bu ikisinin, gerekse Hacı Bektaş'ın, daha başka bölgeler varken, Kırşehir yöresini tercih etmeleri, buradaki Türkmen boylarıyla ilgili olmalıdır. Hacı Bektaş, kendisinin bu bölgedeki Babai hareketine mensup Türkmen boyları arasında rahatça kimliğini gizleyerek saklanabileceğini düşünmüş olabilir. Nitekim *Vilâyetname*'de de belirtildiği gibi, bu bölgede yarı göçebe bir yaşamı süren çok sayıda Türkmen aşireti vardı. Selçuklu hükümetinin Babailer üzerindeki baskı ve takibi ortadan kalkınca da, büyük bir olasılıkla açığa çıkmayı hesap ediyordu. Ancak onların bu bekleyişleri fazla uzun sürmemiş ve 1243 yılında Moğollar'ın Anadolu'ya gelmesiyle birlikte, Selçuklu hükümeti kendi başının derdine düşmüştür.

Hacı Bektaş'ın bu bölgeye yerleşmesi konusunda XV. ve XVI. yüzyıla ait Karaman eyaleti tahrir defterleri üzerinde gerçekleştirilen bu ilginç araştırma, Hacı Bektaş'ın Suluca Karahöyük'e, *Vilâyetname*'nin yazdığı gibi yalnız bir derviş olarak gelmediğini, kendine bağlı *Bektaşlu* adını taşıyan bir oymakla birlikte geldiğini gayet açık biçimde göstermektedir. Bu da Türkmen babalarının aynı zamanda hem kabile şefi hem de dini reis olduklarına ait görüşü destekliyor. İşte Hacı Bektaş böyle bir Babai şeyhi olarak Suluca Karahöyük'e gelmiş ve yine Babailer'e mensup buradaki bir başka Türkmen boyu olan Çepniler arasına yerleşmişti. Hacı Bektaş'ın bu tercihi bize, onun iradesindeki *Bektaşlu* oymağının Çepni boyunun bir parçası olduğunu düşündürüyor. Eğer bu, gerçekten böyle ise, o zaman onun yerleşmek üzere niçin Suluca Karahöyük'ü tercih ettiği sorusunun yanıtı da verilmiş olur.

Hacı Bektaş'ın Suluca Karahöyük'te bu boya mensup İdris Hoca ve eşi Kadıncık Ana ile yakın ilişki içine girmiştir.

Kimliği konusunda henüz yeterli bilginin bulunmadığı Kadıncık Ana (Hatun Ana, yahut Fatma Bacı) başta olmak üzere, bu köyde giderek ününü çevreye yaymak suretiyle civardan pek çok mürid edindiği ve faaliyetlerini uygulamaya başladığı anlaşıyor. Hacı Bektaş Veli'nin Moğol egemenliği dönemine rastlayan bu faaliyetlerinin, genellikle Türkmenler içinde Baba İlyas'ın ve kendinin fikirlerini yaymak olduğu kadar, bölgedeki gayri müslimler ve hatta Moğollar arasında İslamiyet propagandasından oluşan hayli yoğun bir çalışma ve çaba harcadığı,

Vilâyetname'ye dayanılarak söylenebilir. Hacı Bektaş 669/1270-71 yılında ölünceye kadar Suluca Karahöyük'te yaşamış ve bu arada bazı Moğol otoriteleriyle de ilişkileri olmuştur. Ayrıca o dönemdeki diğer tasavvuf çevreleriyle, bu arada özellikle Mevlana ve etrafındakilerle, Kırşehir'deki Ahi Evran'la da bazı ilişkileri bulunduğunu, *Vilâyetname* ve *Menakıbu'l-Arifin*'deki bilgilere dayanarak söyleyebiliriz.

Hacı Bektaş Veli, Suluca Karahöyük'e yerleştikten sonra orda bir tekke kurarak, halkı eğitime ve aydınlatma faaliyetlerine devam etmiştir. *Vilâyetname*'ye göre ona bağlı 36 bin kişi vardı ve bunların 360'ı huzurunda hizmette bulunurdu. Hacı Bektaş Veli'nin halifeleri; onunla birlikte Horasan'dan Anadolu'ya gelmiş olan *Sarı Saltuk Dede* Rumeli'nde, *Abdal Musa Sultan* Elmalı'da, *Karaca Ahmed Sultan* İstanbul'da ve Akhisar'da, *Akça Koca Akyazı*'da, *Barak Baba* Bigadiç'te, *Hızır Samut Bozok*'ta *Yozgat*'ta, *Sultan Şüca* Eskişehir'de, *Hacım Sultan* Uşak'ta, *Taptuk Emre* Sakarya bölgesinde, *Geyikli Baba* Bursa'da inançlarının, gelişip kök salması için çalışmışlardır.

Hacı Bektaş'ın, daha sağlığında müridleri arasından bazı halifeler yetiştirdiği ve bunları Anadolu'nun çeşitli yerlerine yolladığı gözlemlenmiştir. *Vilâyetname*'ye göre, üçyüz altmış tanesi her zaman yanında duran otuz altı bin halifesi vardı. Hiç şüphesiz bu rakam bir abartıma olmaktan öteye gidemez; fakat *Vilâyetname*'deki bazı isimler en azından bunlardan bir kısmının gerçekten Hacı Bektaş'ın halifesi olduğunu gösterecek niteliktedir. Bu halifeler arasına, sadece *Aşıkpaşazade*'de adı geçen ve kimliği tamamiyle meçhul olan *Koçum Seydi*'yi de eklemek gerekir. *Aşıkpaşazade*'ye göre bu kişi, Osman Gazi devrini de görmüştü.

Hacı Bektaş Veli'nin Çağdaşları

Hacı Bektaş Veli'nin Suluca Karahöyük'te yaşadığı dönem, Anadolu'nun karışıklık ve sıkıntılarla dolu bir devri olmasına rağmen, aynı zamanda *Baba İlyas*, *Mevlana*, *Ahi Evren* ve *Yunus Emre* gibi Türk düşünce hayatını zamanımıza kadar etkileyen büyük insanların yaşadığı bir dönemdir. Bu büyük insanların herbiri, bir başka yönden halkın maneviyatını yükseltmek, birlik, beraberlik duygularını ayakta tutmak için çabalar harcamışlardır.

Baba İlyas Amasya'da yönetime karşı eleştirileri ile, Mevlana Konya'da saray ve yöneticilerle hoşgörü telkinleriyle; Hacı Bektaş, köylü ve göçebe halk arasına da girerek onların her türlü ihtiyaçlarıyla, dilleriyle, şiirleriyle, musikileriyle, ahlâkıyla ilgilenerek; Ahi Evren, esnaf ve sanatkarları bir birlik altında toplayarak sanat ve ticaret ahlâkını üretici ve tüketici çıkarlarını güven altına almak suretiyle bu kötü politik ve ekonomik atmosfer içinde onlara yaşama ve direnme gücü vermişlerdir.

(Sürecek)

Söyleşi

Bilimin aydınlık şemsiyesi altında daha kalıcı yapıtlar ortaya konulabilir

(Mimar Sinan Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Etnomüzikoloji Bölümü Öğretim Görevlisi **Melih Duygulu** ile yaptığımız söyleşiyi yayınlıyoruz.)



Melih DUYGULU

(Öğretim Görevlisi)

- Sizin, Türkiye'nin müzik kültürü üzerine yaptığınız çalışmaları biliyoruz. Üniversitedeki göreviniz ve diğer çalışmalarınız hakkında bilgi verebilir misiniz?

- 1990 yılında İTÜ Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı'nda göreve başladım.

Bu görevim altı yıl sürdü. 1994 yılından bu yana Mimar Sinan Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Etnomüzikoloji Bölümü'nde Öğretim Görevlisi olarak çalışmaktayım. 1984-85 yıllarında üniversite öğrencisiyken folklorik alan araştırmalarına başladım. Anadolu'nun pek çok kentinde, kasaba ve köyünde incelemelerim oldu. Özellikle Güney Anadolu kısmen Doğu Anadolu ve Trakya Bölgesi, araştırma yaptığım yöreler arasında. Tabii bunun dışında, çeşitli bölgelerdeki bazı etnik gruplar ve özellikle de Alevi-Bektaşî kültürü ile ilgili araştırmalarım da var. Derlediğim halk ezgisi sayısı 1400'e yaklaştı. Bununla birlikte, derlediğim çeşitli folklor malzemelerini de saymak gerek.

- "Halk müziği" kavramını biraz açar mısınız?

- Halk müziği kavramı gerçekten boyutları geniş bir kavram. Her ülkenin koşullarına göre farklı özellikleri içeriyor. Fakat etnomüzikologların görüşbirliğiyle oluşturduğu bir tanım var ki, bu tanımdaki önemli başlıkları şöyle sıralayabiliriz: Bir ezginin anonim karakterde olması, halk tarafından benimsenip onun ifadesine bürünmesi, yöresel dil ve müzik özelliklerini taşıması, varyantlarının olması vd. Bir ezgi tüm bu özellikleri içeriyorsa halk müziği kavramı içinde ele alınabilir. Bir de Türkiye'de "aşık müziği" adıyla anılan bir tür var ki, bu da ana hatlarıyla halk müziği içinde değerlendirilebilmektedir. Bu konuyu elbette böylesine kısa bir biçimde anlatmak mümkün değil. Konservatuar eğitiminde öğrenciyle iki buçuk-üç ay, üzerinde tartışıyoruz bu konunun. Yalnız bir şey söyleyeyim, bağlama ile Beethoven'ın 9. senfonisini çalarsanız, bu halk müziği olmaz. Öyleyse bazı kriterleri gözönünde bulundurmak gerekir.

- Son günlerde Halk Müziğinin patladığı söyleniyor. Bu gelişmeyi nasıl değerlendiriyorsunuz ve etnik müziklerin bu hareketlenmedeki payı ne olabilir sizce...

- Patlama falan yok, bu, medyanın ve bir kısım çıkar odaklarının abartması. Tıkandıkları

noktada Halk Müziğine sarılırlar, kurtarıcı gibi. Halk kendi müziğine fonksiyonel yaklaşır, onun için adı 'Halk Müziği' olur. Ancak gerek özel/gerek resmi derleme ve değerlendirmelerin son yıllarda-bilimsel düzeyde olmasa da yapıldığı bir gerçek. Bu tür faaliyetlerin uzman kadrolar tarafından yapılması arzu edilen bir durum ama, böyle olmuyor. Genellikle amatörlerin elinde bu iş. Bakın öyle insanlar var ki, müzik okuyamaz değil, edebi bir kısım temel bilgilerden yoksun, halkla nasıl ilişki kuracağını bilmiyor, almış eline teybi, düşmüş köy yollarına... Sonuç karmaşa tabii.

'Etnik müziklerin bu hareketlenmedeki yeri ve payı' sorusuna gelince. Türkiye'de etnik müzik olgusu yeni yeni gündeme geliyor. Bir ara Kürt müziği furysı vardı; evlere şenlik. İşin kökünü, ayrıntısını bilmeden Unkapanı veryansın etti ve niteliksiz yapıtlar çıktı ortaya... Bu etnik müzik işi harşeyden önce belgesellik esasında ele alınmalı. Yoksa, sağdan soldan duyulmuş birkaç parça ezgiyle (özellikle türkü demiyorum) deneysel müzik yapmaya kalkıyor. Unesco'nun yaptırdığı Kürt halk müziği ile ilgili CD'de şu meşhur "Konyalı Türküsü" Kürt melodisi diye yer almıştı. Bu tür meselelere siyasi yaklaşırsanız sonuçların da siyasi olması kaçınılmazdır. Halbuki bilimin

aydınlık şemsiyesi altında daha kalıcı yapıtlar ortaya konulabilir. Alevi-Bektaşî müziği için de durum bundan farklı değil.

- Alevi-Bektaşî müziği diyorsunuz, bu tanımlama doğru mu?

- Nasıl, Türk Müziği, Yunan Müziği, Fas Müziği deyince, bir ulusun veya bir ülkenin müziğini anlıyorsak veya Katolik Müziği, Ortodoks Müziği deyince, bir mezhebin; Kadiri, Rûfai Müziği deyince bir tarikatın müziğini anlıyorsak, burada da durum bundan farklı değil. Alevi-Bektaşî toplumunun ses kültürünü ifade ediyoruz, 'Alevi-Bektaşî müziği' demekle... Her alt müzik grubu bir üst grubun müziğine bağlıdır. Rûfai müziği deyince, önce İslam müziği akla gelir. Alevi-Bektaşî müziği de önce Anadolu kültürlerinin müzikal ses sistemine bağlıdır. Özeldede kendine has bir üslubu vardır. Ancak bu üslup yöresel karakterlerle çeşitlenir.

- Bugün Alevi-Bektaşî toplumunun müziği hangi konumda sizce?

- Son derece iyi bir konumda, ama icra boyutuyla. Konunun bilimsel yöntemlerle ele alınışı ve işleniş bence yetersiz.

- Bu müziği araştırarak kadrolara sahip miyiz?

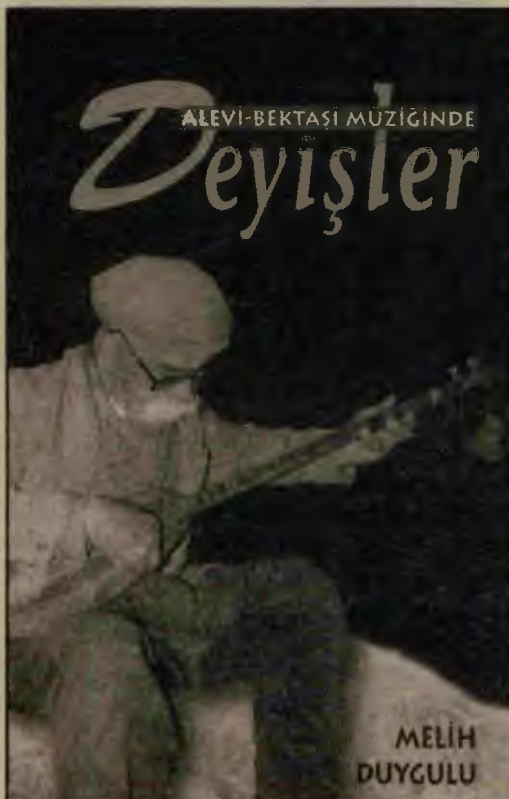
- Bir kültürün müziğini araştırabilmek için, o kültür konusunda derinlemesine çalışmak gerekir. Bir de müzik konusunda donanımlı olmak gerek. Böyle kadroların yetişmesi kolay olmuyor. Bence bu tür kadrolar yok Türkiye'de. Hele çağın etnomüzikoloji yöntemleriyle konuyu araştıran birkaç kişi...

- Biraz da kitabınızdan söz edelim...

- 'Alevi-Bektaşî Müziğinde Değişler' adlı yaptığımız bir serinin ilk kitabı. Serinin ikinci ve üçüncü kitabı Duaz İmamlar ve Semahlar konusunda olacak. Bu kitapta yer alan değişleri derlemelerimizde elde edilen malzemeler arasından seçtik. Değiş türünün etimolojik yapısından müzikal özelliklerinden Alevi toplumu içindeki fonksiyonlarından söz ediliyor kitapta... Bolca değiş örneğini içeren çalışma notalarla desteklendi. Ve ortaya 272 sayfalık antoloji-inceleme türünde bir kitap çıktı.

- Teşekkürler...

(Melih DUYGULU derginizin bundan sonraki sayılarında müzik, müziğin toplumsal gelişmedeki yeri / rolü, kaynakları, teknikleri, notalandırma vb. konularda sizlerle söyleşecek.)





semahlarımız

Mehmet AYDOĞMUŞ

Semah Öğretmeni

Sevgili canlar, derginin bu sayısından itibaren sürekli olarak Semah konusu ve Semahlarla ilgili yazı yazacağız. Yazacağım demiyorum. Siz okuyucuyarın da yazıları, değerli katkılarınız ile birlikte yazacağız.

Derginizin her sayısında Semahlarımızdan birinin sözlerini bulacaksınız. Semahların notalarına dergide yer vermeyeceğiz. (Hazırlığını yaptığım kitabımda semahların söz ve notalarını birlikte vereceğiz.)

"Alevilerde Semah" adlı kitabında İlhan Cem Erseven, semahlar, folkloru giriş, dinsel törenlerin doğuşu, İslam ve dans, Alevi-Bektaşî folkloruna bakış..a kadar, semahlarla ilgili geniş bilgiler sundu. Erseven'in bu eseri bizlerin de teorik ve pratik çalışmalarına rehber olmuştur.

Yurtiçi ve yurtdışında semahlarla ilgili yaptığım çalışmalarda, öğrencilerimiz ile, bu eser içerisindeki bilgiler hakkında söyleşerek, dogmatizmden arınmaya, semahlarla ilgili olguların geleceğe sağlıklı taşınmasına çalışılmıştır.

Semahlarla ilgili görüşlerimizi belirtmeden önce, semahların beslendiği, gıdasını aldığı Alevi inanç ve yaşam biçiminin değerlerinden, bu inancın hangi ilkelerle yaşamını sürdürdüğü, kendisi dışındaki inançların hangi değerlerinden etkilendiğini ve halk önderlerimizin de sözlerine kısaca yer verelim istiyoruz. Verelim ki, semahlara bakışımız netleşsin. 650-750'li yıllardan 1000 yılının başlarına kadar Orta Asya'daki Şaman ve İran'daki Zerdüş inancının, Müslümanlığın temel kaynağı olduğu yönündeki zorlamalar bu inanç ve kültürlerin zenginliğini Suudi Arabistan'a taşıyıp/hapseden yaklaşımlar ya cahilane ya da kasıtlı/çarpıtma tutumun ürünüdür.

Selçuklular göçer halka, kendilerin tanrının gölgesi, kılıcı ve yerdeki idarecisi, halkın ise ancak kendilerinin kölesi olabileceklerini dayattılar. Bu anlayış yüzyıllarca sürdü. Kendi kurdukları devlet içerisinde dışlanan/soyutlanan Anadolu insanı, Sünni İslam dayatması sonucu, açık zulmüyle birlikte inanç zulmünü de yaşamaya başladılar. Anadolu insanı çok geçmeden kendi inanç ve eylem adamlarını çıkartmaya başladı. Baba İlyas, Baba İshak, Hacı Bektaş Veli, Şeyh Bedreddin, Pir Sultan, Yunus, teorik ve pratik zorlukların sonucunda yeşeren filizlerdi.

Anadolu halkı, Cami yerine/Cemevi, namaz yerine/niyaz, şeklen ibadet yerine/dört kapı kırk makam'ın eğitimi ile kamil insan olmayı, müsahiplik kurumu ile paylaşımcı, kişilikli, onurlu yaşamayı, toplumsal sorunların çözümünde birlikte karar vererek çözmeyi ve kadıya gitmemeyi başarmışlardır.

Hararet nardadır sacda değildir

Keramet baştadır tacda değildir

Her ne arar isen kendinde ara

Kuddüs'te Mekke'de hac'da değildir

diyerek, dünyada en önemli varlığın insan olduğunu bilince çıkarmışlardır. İnsanlık için çalışmak temel düstur olmuştur. Aklın ve bilimin

önemini, şekilciliğin yanlışlığını vurguladılar. Hallacı Mansur'un Enel-hak sözüne sahip çıkıp insanın kamilleşmesi gerekliliğini savundular. Tanrı'ya dost, yoldaş, koruyucu, sevgi yüklü olarak baktılar, böyle özümstediler. Tanrıyı korkutucu, yok edici, cezalandırıcı olarak görmediler.

Anadolu'da halk Şeyh Bedreddin'in;

✓ *Tanrı insanın özündedir,*

✓ *Tüm dünyadaki mallar insanların ortak kullanımı içindir,*

✓ *Yeryüzü, insanların ortak gereksinimlerinin giderilmesi için vardır,*

✓ *Yönetenler farklı düşüncelere saygı göstermeli,*

✓ *En önemlisi, seçimle başa gelinmelidir,*

✓ *Üretmeden tüketmek yasadışı sayılmalı,*

✓ *Aile, kadın/erkek birlikteliğinden oluşur,*

✓ *Ailede erkeğin egemenliği yanlıştır,*

✓ *Toplumda, kadın erkek eşitliği uygulanmalı, görüşlerini benimsediler ve yaşama aktardılar. Şeyh Bedreddin'den önce Baba İlyas, Baba İshak, Anadolu Alevilerinin ser çeşmesi Hacı Bektaş Veli de yaşama ve insanlaşma sürecine aynı perspektifle bakmışlardır;*

✓ *Okunacak en büyük kitap insandır*

✓ *Karanlığa ıstık tutanlara ne mutlu*

✓ *İlimden gidilmeyen yolun sonu karanlıktır*

✓ *İnsanın cemali sözünün güzelliğidir*

✓ *Özünü bilersen özürden kurtulursun*

✓ *Marifet nefsi silmek değil, bilmektir*

✓ *Bizim semahımız ilahi bir aşktır*

✓ *En büyük ibadet topluma hizmet etmektir*

✓ *Edep ve terbiye seni başka asalete muhtaç etmez*

demisti, Hacı Bektaş Veli.

Halk önderlerinin söylediği bu ve buna benzer sözler toplumların folklorik yaşamlarına yön verir. Bu sözler insanların, toplulukların bağrında kabul görmüşse (akıl, mantık, bilimselikle), bu sözler insanlık yaşamı sürdükçe var olacaktır. Ne demek; 'okunacak en büyük kitap insandır!' Bu söz, inanç farklılıklarının olduğu-bir arada yaşayan toplumlarda, farklı inançların hoş görülmediği zamanlarda ve yerlerde, en zor anlarda bile korunması gereken, insanlığa verilmiş en büyük armağandır. Kulluk, kölelik, dayatmacılık, dogmatizm insanlık onur ve kişiliğine ters düşer. Bu söz, insan aklının toplumsal yaşama hakim olmasını anlatıyor. Tabi ki, bu sözü Anadolu insanı bağrına basacaktır. Yukarıdaki satırlarda verdiğimiz sözlerin tümü insanlığın bilme olgunluğuna kavuşması, kamilleşmesi, insanlığın yararına hareket etmesini sağlaması ve akıl/mantık yolunu seçmesidir.

Bu sözler batını (özü anlatan ve önem veren) sözler. Zahiri (dış görünüme-biçime) duruşa kıymet vermemeyi bizlere öğretiyor. Ve Alevi inancının temel taşlarını oluşturuyor.

Şamanizm'de insanlar, insan sevgisine dayalı olarak tanrı ile yakın olmayı, yani güzel olan her

şeyde tanrıda, kötü olan her şeyi de tanrıdan uzaklaşmak olarak görürlerdi. Zerdüş'tün söylediği "erdemli insanlar doğrunun yanın da yer almalı, karanlıkla/aydınlık, iyilikle/kötülük savaşmalı, insan ışıktan, iyiden yana olmalı" anlayışı ve bu sözü Anadolu insanı hep savunmuştur. Hasan Basri ve Vasil Bin Ata'nın söylediği, "Allah iyi ve doğru şeyler yaratır. Kötülük ve adeletsizlik insanın kendi iradesi ve eylemidir", sözü de önemlidir. Bu da diyor ki; herhangi bir şeyi kulaktan duyduunuz diye inanmayın, ancak kendi hissettiğiniz, denediğiniz ve doğru olarak kabul ettiğiniz, kendinizin ve başkalarının iyiliğine olan şeylere inanın. Konfiçyus diyor ki; "İnsan neyi bilip bilmeyeceğini öğrenmelidir. Bunu bilmek gerçek bilgidir." Konfiçyus da insanların bilmesi gerekliliğini savunuyor. Dogmatizmi değil, bilimi savunuyor.

Esat Korkmaz'ın hazırladığı ve Şahkulu Dergâhının çıkarttığı, "Hak-Muhammet-Ali ve Kırklar Cemi" adlı kitapta deniyor ki, "İnançlar pratikle, yaşamla denetlenmesi durumunda inanç olmaktan çıkar 'bilgi' olur. Pratikte/yaşamla denetlenmemesi, doğrulanmaması durumunda ise denetimsiz kalmış, hayal gücünün sınırsız özgürlüğünü de kullanarak boş inançlara dönüşür."

Anadolu insanının yüreğinde ve zihninde yer tutan yüz binlerce akıl, mantıkla yoğrulmuş sözlerden bir kaçına yer verdik. Her sayımızda bu örnekleri vermeye çalışacağız. Halk önderlerimizin, ozanlarımızın, şairlerimizin, edebiyatçılarımızın sözlerinden de anlaşıldığı gibi, insanlar arasındaki dostluk ve sevginin yoğunlaşması için insanlar yoğun çaba göstermişler ve gösteriyorlar.

Sevgi ve dostluk derken Ludwigvan Beethoven (1770-1827)'nin bir sözü ile semahlar bölümümüze geçelim.

"İnsanlar arasında sevgi ve dostluktan başka hiçbir üstünlük tanımıyorum. Sevgi ve dostluğun olmadığı yerde, ne büyük insan, ne büyük savaşçı, ne de büyük sanatçı vardır. Bütün sorun büyük gözükmek değil, gerçekten büyük olmaktır."

ALEVİLİKTE SEMAH

"Ariflerin aleti, muhiblerin ibadeti, taliplerin maksudu" (Hacı Bektaş Veli)

Şah Hatayi'm söyler sözü

Bir gerçeğe döndür yüzü

Derilsin doksan bin gazi

Semah tutulan yoldur bu

"Haşa ki, semahımız oyuncak değildir

O bir aşk halidir, salıncak değildir"

(Hacı Bektaş Veli)

✓ *Semah, Alevi-Bektaşî toplumunun Cem birlikteliğinde, toplantısında, toplumun inanç dahil, tüm toplumsal sorunlarının çözüldüğü, sonuca ulaştırıldığı cemevinde Zakirin (cemde saz çalan) miraçlamayı okurken veya mürşidin,*

dedenin, canların onayı ile, belirli bölümlerinde canların (insanların), meydana gelip Zakirin deyişleri eşliğinde döndükleri, oynadıkları ritüel danslarıdır. Pratik yaşantımızın değerli bir parçasıdır.

✓ *Semah*, Alevi-Bektaşî yolunun, düşüncesinin, onun ana ilkelerinin, erkânının, dünyevi yaşam biçiminin, inancının, örf-adet-anesinin, sosyal, siyasal, kültürel, ekonomik boyutunun insanda zihinsel ve fiziksel anlamda bütünleşmesi; bu bütünlüğün figürsel anlatımlarla, deyişler eşliğinde dışı vurmasıdır.

✓ *Semah*; Allah-Muhammet-Ali, Oniki İmamlar, zalime biat etmeyenler, Hacı Bektaş Veli, Nesimi, Hallacı Mansur, Fuzuli, Kul Himmet, Yemini, Virani, Hatayi, Pir Sultan, Baba İlyas, Baba İshak, Şeyh Bedreddin, Darin Pirleri, Şah Kulu, Karaca Ahmet, Yunus, Kır at, Turna Kuşu, Evren, Ekin, İnsan, Aşk ve daha adını sayamadığımız, bu gün de içimizde var olan toplumsal önderlerimiz, inanç değerlerimiz semaha eşlik eden zakirin dilinden, sazın telinden çıkarttığı seslerden yeniden dünyaya gelirler, gönül tahtımıza yerleşirler.

✓ *Semah*, Zakir/zakirler, saz ve sazlar eşliğinden, kadın/erkek birlikte yürütür. dönlülür, oynanır. Semahta tabuya yer yoktur. Akılcılık ön plandadır.

✓ *Semah* dönülürken, Alevi inancında önemli yeri olan 3, 5, 7, 12, 14, 17, 40 gibi sayılarla semah gurupları, semah dönmeye çalışırlar. (tercih edilir.)

✓ Alevi-Bektaşî inancında haremlik selamlik, yani kadın/erkek ayrımı yapmak yolumuza ters düşer. Semah dönülmesi gereken meydana kadın/erkek ayrımı yapılmadan semaha kalkılır.

✓ *Semah* cem ve muhabbet toplantılarında ve halkın değer verdiği etkinliklerde dönülmelidir.

* * *

Semah, sözcük anlamı olarak "uçmak", "dönmek", "gökyüzü" anlamına gelmektedir.

1997 Aralık ayının ilk günlerinde MÜSAV'ın etkinliklerinin bölümlerinden biri de Alevi-Bektaşî cemlerini izlemektir. Şah Kulu Dergahı'nda akşamın ilerleyen saatlerinde cem yapıldı. Davetliler genelde İslami yazar ve araştırmacılarıydı. Davetliler arasında, Alevilik üzerine yoğun araştırmalar yapan İrene Melikoff da vardı. Cem içerisindeki semah gösteriminden sonra öğrencilerimizle birlikte Melikoff'la sohbet ettik. Sohbet sırasında Melikoff'un yüz, çehre mimikleri, gözlerinin içi dolu dolu gülüyordu. Semah gurubuna "çok çok iyisiniz" derken, o güzelim gözleri ile duygularını belirtiyordu. Sayın Melikoff'la o kalabalıkta uzun uzun sohbet edemedik, ama bizimle sohbet edeceğinin sözünü aldık.

Neden bunları anlatman gerekiyor diye sorarsanız; o yüz ifadeleri ile 1990 Hacı Bektaş Veli törenlerinde konuşan Mimar Sinan Üniversitesi Bale Ana Sanaat Dalı öğretim üyesi Doç. Editha Alınçık'ın ifadelerinin de aynı olduğunu gördüm. Alınçık özetle diyordu ki,

"İlkin bir önyargı içersendeydim. Ama daha ilk

semahı seyrederken bir şok geçirdim. Çünkü dünyanın neresinde olursanız olun hangi halk danslarını seyrederseniz seyreder mutlakla beğenirsiniz, seversiniz. Ve bu danslar yapılırken, rahat koltuğunuzdan sadece seyredersiniz. Ama bu, semahta öyle değil. Giderek, oturduğunuz yerden semaha katılıyorsunuz. Aslında yerinizdesiniz, ama değilsiniz. Semahın düşüncesindesiniz. Ayağınız, kollarınız semahçılarla aynı coşkuda ve semaha katılıp gitmişsiniz. Bütün bunlar, farkında olmadan, yani sizin elinizde olmadan oluyor. Hele hele kadın/erkeğin farklılaştırılmaması, eşitliği kadına/erkeğe değil, insana saygı temelinde olmasını somut bir hayranlıkla izliyorsunuz. Semahlardaki her düşünce, her ana fikir bu dünyanın efendisi olan insanla çözüme ulaştırılması açısından birden bire dünya halk danslarından farklılaşmasını



sağlamaktadır. Ve XIII.yy.dan bu güne pırıl pırıl parlayarak süre gelmektedir.

"Semahlar, insanın bu dünyadaki varlığını anlatan dans destanlarıdır. İçi insan sevgisiyle dolup taşan destanlar dizisi. Bu anlatım biçimindeki saf ve temizlik, paklık insanı yüreğinden vurmaktadır.

"Birlikte barış, birlikte dostluk ve kardeşlik, birlikte sevgi bugün dünyamız insanının söyleyip de bir türlü varamadığı dıraktadır. Bu sözcükler Batı'da yalnızca kitaplarda kaldı, bir de insanların özlendlerinde. Doğa ile farklılaşmadan, ona, yaşama yabancılaşmadan, yaşamın tüm gerçeklerine, karmaşıklığa meydan vermeden, doğadan damıtılmış el, kol, beden, ayak hareketleri, tekrar doğaya yönelen bir anlatım sadeliğinde kendi humanizmasının felsefesini alçak gönüllüce sunmasıdır.

" 'Destan' dedim ya, benim destan tarifim de bir başka. Hangi topluluğun destanına bakarsanız bakın mutlaka bir ok, yay, kavga, bir savaş ve ardından barış gelir. Ama bu destanda kavgadan, savaştan eser yoktur. Sevgi vardır, aşk vardır, kardeşlik vardır. Mutlaka, hayatta acılar da vardır. Ama semahlardaki acılar insan yüreğinin bir yaşam coşkusudur. Öldürücü, yok edici değildir. Hele bencillik, övünme hiç yoktur. Bencillik bireyseldir. Semahlarda bireysel fikri ya da ona benzerini bulmak mümkün değildir. Topluluk kutsaldır. O toplulukta herkes saygındır. Herkes herkese bir

birey olarak saygı doludur. Herkes bir birinin koruyucusudur. İşte *semahları* seyrederken bu özlendleri yüreğinizde duyarsınız.

"Tarihçi iseniz, tarihi okursunuz. Sosyologsanız, semahlarda o toplumun yaşama biçimini öğrenirsiniz. Felsefesini öğrenirsiniz. Bir kültür adamı iseniz, insanın ne olduğunun, nasıl olması gerektiğinin bilincine varırsınız. Semahlarda tanrının insana bağışladığı koca ve güzel bir dünya bulursunuz. Kendinizce, gönlünüzce... İşte Alevi Bektaşî semahlarındaki bu arılık ve sadelik, sunuluş biçimindeki alçak gönüllülük sizi ister istemez bir coşkuya götürür. Cafcaflı figürlere karmaşık koreografilere boğulmadan doğanın mütevazî bir çiçeği gibi siz de katılabilirsiniz bu semahlara.

"Bu büyüye kapılırken, ayağınız bu topraktır. Başka topraklara göç etmezsiniz. İnsan olduğunuzu, var olduğunuzu anlar ve göç etmeden sevgi göçündesinizdir. Bu dünyadan ayrılmadan, sevginin her türlüşünü tadararak gerçek sevgiyi yüreğinizin içinde bulur ve buluşla anlatılması mümkün olmayan bir coşkuya kapılırsınız."

İşte bu *Semahtır*, sevgili canlar, dostlar. Alınçık semahları böyle özümleyip tarifini yapıyor. Sayın Alınçık'ın gözlemleri ve duyguları sonucu söylediklerini, bizler yüzlerce pratik örnekleri ile yaşadık. Semahçılar ve izleyen insanlar ile sohbet ettiğimizde bu duygular ve olayın özü meydana çıkıyor.

Derginin gelecek sayılarında bu örneklerle de değineceğiz. Gelecek sayıda buluşmak üzere...

KIRAT SEMAHI

Yine kırcalandı dağların başı

Ömrüm ömrüm ömrüm...

Durmadan akıyor gözümün yaşı

Ne yaman fırgatlı kır atın işi

Kırat bu dağları aşmalı bugün

Nenni de nenni has nenni nenni

Nenni de nenni dost nenni nenni

Kırat da gidiyor estiği zaman

Ömrüm ömrüm ömrüm...

Dizgini boynuna astığı zaman

Köpüğü sağında seçmeli bugün

Nenni de nenni has nenni nenni

Nenni de nenni dost nenni nenni

Kırat'ta gidiyor başı dumanlı

Hele kaldır gönlündeki gımanı

Seherden sonraki kuşluk zamanı

Dostun ellerine düşmeli bugün

Hay hay hay ... dost

Derviş Muhammed'im pirim pir ise

O yar ile ahdı aman bir ise

Kırat sende küheylanlık var ise

Pirim dergahına düşmeli bugün

Hele nenni nenni de has nenni

Hele nenni nenni de dost nenni

Not: Kırat Semahı'nın değişik sözleri vardır.

Antik Anadolu Tarihinden İnsan Manzaraları:

“KENTİN KIZI PLANKİA MAGNA”

5 Şubat 1995 tarihinde yitirdiğim sevgili eşim, değerli yoldaşım, güzel insan Kervan yazarlarından Ayten S. Özdemir 'Plankia Magna'yı (İsmail KAYGUSUZ, "Kentin Kızı PLANKİA MAGNA", Alev Yayınları, İstanbul, 1997, 396 sayfa, 10 levha, 1 harita) teksten okumuş ve romanı tanıtan bir yazı hazırlamıştı. Dosyalar arasında kendi elyazısıyla tesadüfen ele geçen bu yazıyı, çok az bir redaksiyondan geçirerek, dergide kullandığı yazar adıyla, onun anısına yayınlıyoruz. (İsmail Kaygusuz)

Ümit GAZİOĞLU

A sıl mesleği araştırma alanı eski çağ, Arkeoloji ve epigrafi olan İsmail Kaygusuz bu romanında 2. yüzyıl Roma İmparatorluk Dönemi Anadolu'su (köleci) toplumundan bir kesit vermekte. Eski çağ Anadolu insanının düşünce ve inançlarını, sanat ve felsefesini, siyaset ve ahlak anlayışını, yaşam biçimini ve cinselliği algılamasını, köleci toplumdaki sınıfsal çelişkiler çerçevesinde anlatmaktadır.

Yazarın roman kahramanı olarak, o çağda yaşamış Plankia Magna gibi bir gerçek kişiyi seçmiş olması romana ilginç bir boyut kazandırıyor. Plankia Magna bir kraliçe ya da prenses değildir. Ama heykelleri dikilecek kadar başarılı olmuş, eşi bulunmayan bir kent yöneticisidir. Kaygusuz işte bu tarihsel kişiyi, romanında ete kemiğe büründürmüştür. Toplumsal konumunu ve yöneticilik görevini, sevdiği adam Aleksandros'a tercih eden yüksek tutkulları olan bir kadın kişiliği karşımıza çıkartıyor. Plankia hırslı, çok iyi yetişmiş, mantığı duygularına egemen, klasik ev kadını rolünü reddeden ve sınıfsal konumunu önde tutan güçlü bir kadındır!

Aleksandros ise önceleri hiç sınıf bilinci olmayan, gücünü mensup olduğu köle sınıfından çok egemen sınıfın hizmetine adanmış, duygusallığı ağır basan bir erkek. Yüksek sınıf ayrıcalıklı, azatlı ve köle olarak üçlü kişilik çatışması içinde sınıfsal yerini bulamamış. Hatta köleliğinin belirtisi olan kulaklarındaki küpe deliklerini diktirerek kendini gizleyip, özgür vatandaşlar sınıfına geçme çabasında...

Yazar, kişiliği ve düşünce yapısı gereği, köle efendi ilişkilerini betimlerken köle sınıfından yana tavır alıyor, olabildiğince hümanist bir yaklaşım sergiliyor. İnsanların maldan sayıldığı, zincire vurularak alınıp-satıldığı ve bir tavuk gibi öldürüldüğü dönemde bile, köle-efendi arasındaki ilişkilerin duygusal, insancıl boyutları olabildiğini, fakat sınıflar arasındaki keskin ayrımı aşmanın hiç de olanağı bulunmadığını vurgulamaktadır bu yapıtında.

İ. Kaygusuz, kitabın başına koyduğu 'birkaç söz'le romanını şöyle tanımlamaktadır:

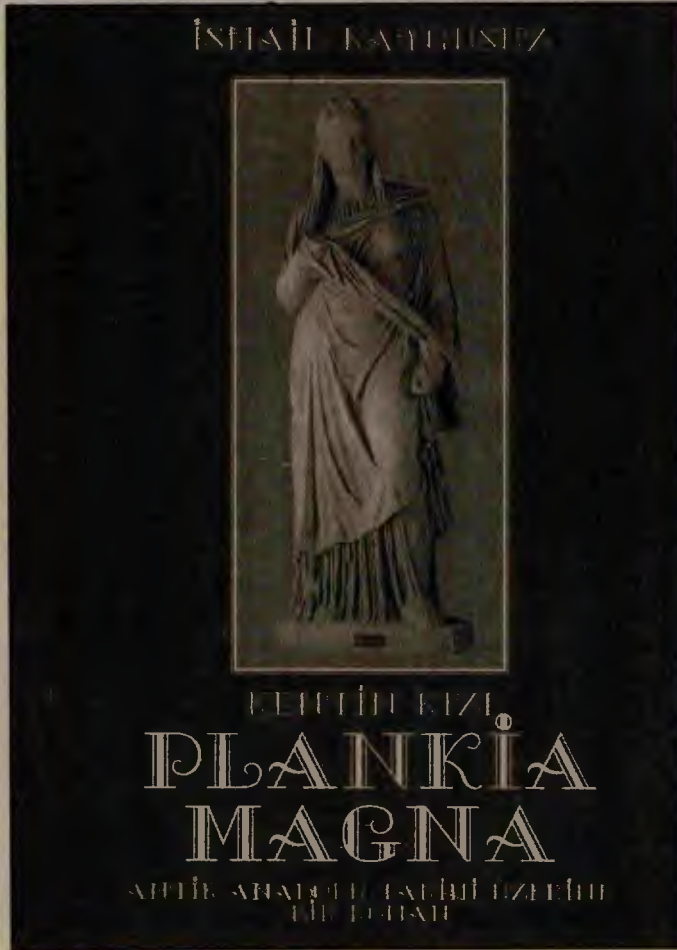
"Arkeolojik kazı ve araştırmalar sırasında incelediğimiz çok sayıda grekçe

ve latince yazıtları, Roma dönemi Anadolu halkından, Akdeniz insanlarından aldığımız birer mektup ve davetiyeyi kabul edip aralarına girdik. Onlar gibi düşünerek, konuşarak, kendileriyle dostluk kurmaya çabaladık. 'Kentin Kızı' ünvanlı, Perge (Aksu-Antalya) yöneticisi Plankia Magna'nın kişiliğinde, senato sınıfına mensup Roma yurttaşının tutku ve istemlerinin doruğunda dolaştık. Aynı sınıfın kültür ve eğitimiyle yetişmiş bir köle çocuğunun; Plankia'nın kölesi, arkadaşı, azatlısı, aşığı Plancius Aleksandros'un dayanılmaz aşk acısı ve hilelerine tanık olduk. İçlerine girip gözlediğimiz, tanıklık yaptığımız olaylar ve yarattığımız serüvenler içinde eski çağ Anadolu insanımızı anlatmaya çalıştık. Anlatımda yer yer şiirsel, teatral, masalsi öğelere yer verdiğimiz gibi, gerçek tarihsel olaylara da tümüyle sadık kaldık. Birkaç düşsel kurgu içinde, Perge kentinin bugünkü kalıntısı çevresinden bazı toplumsal kesitler de, 2. yüzyıl insanlarıyla tanıştık..."

Ama ne tanıştırma! Anadolu'nun antik insan manzaraları arasına dalıp gidiyor ve kitabı bitirinceye dek bu dünyaya dönmeniz olası değil. Kaygusuz, çok yakından tanıdığım o müthiş hayal gücüyle, şiirden tiyatroya her tür söylem biçimini kullanarak yarattığı roman kurgusunda, dayanılmaz aşk acısı içinde kurduğu hileler ve entrikalarıyla sonunda Aleksandros'a Plankia önünde yengi kazandırıyor. Selgeli korsanlar tarafından arkadan mızraklanıp öldürülmeden az önce, o dengersiz ama müthiş aşkın ürünü Cornutus Varus'a; 'Kölenin fendi, soylu efendisini yendi... Baba, öcünü çok kötü aldın; Plankia'yı çaresizliğe mahkum ettin!' dedirtiyor. Oysa Aleksandros'un amacı öç almak değil, sadece Plankia Magna'nın gururunu kırmaktı. Geri dönüp, elinden tutarak kaldırmayı düşünmektedir. Ama yazar her ne kadar kölelerden yana olursa olsun, olaylar da tarihin kendisi de soylulardan efendilerden yana olmuştur. Tarihsel gerçekler yaşanmıştır, elbette ki

değiştiremezsiniz. Aleksandros'un ikinci ölümü kesindir, korsanların eliyle olur. Oğul Cornutus Varus birkaç aylık kölelik yaşamından sonra Perge'ye döner, annesinin elinden tutup kaldırır ve birlikte Perge'yi Pamphylia eyaletinin doruk kenti yaparlar. Ama o hırslı kadının gururu kırılmış, ölürken amacına ulaşmış olan Aleksandros'un anılarıyla yaşamını sürdürecektir artık. Torunlarına da oğlunun kaderini yaşatmaz!

Türk Edebiyatında roman olarak ilk kez işlenmiş antik Anadolu'yu, 2. yüzyıl insanlarıyla birlikte yaşayacaksınız. Okuyunuz, yaşayınız. Onlar bizim insanlarımız, sevecek, dost olacaksınız!



Plankia Magna - Alev Yayınları

İsmail Kaygusuz'un yayınlanmış eserleri

- Onar Dede Mezarlığı ve Şeyh Hasan Onar
- Son Görgü Cemi - I
- Müsahiblik
- Alevilikte Dar
- Alevilik İnanç, Kültür, Siyaset Tarihi ve Uluları - I
- Görmediğim Tanrıya Tapmam
- Plankia Magna



Ismail Kaygusuz'un iki yıldır sahnelenen "Silvanlı Kadınlar" oyunu, 1997 yılının son pazarı 28 Aralık akşamı Gaziosmanpaşa Şehir Tiyatrosu'nda bir grup dostla izledik. İzlemenin ötesinde, oyuna katıldık desem, abartı olmaz kanısındayım; çünkü dostların da aynı kanaatteydiler. Tıka basa dolu salonda herkes bizim gibi sözlü-türkülü elle-gülerek-kahkahayla, Hacı Yusuf'u kınayarak, oyuncularla diyalog içinde-eşlik ederek, türküler çığırarak, yine oyuncuların çınlayan sesleri, bir orkestra uyumuyla oyun sonuna dek bir operet biçimiyle devam edip gitti.

Oyundan önce dışarıda ve içeride izleyicileri gözlemlemeye çalıştım; Türkiye toplumunun bütün kesimlerinden insanlar vardı. Sanki özellikle toplamışlar. eşarpli kadından uzun saçlı delikanlı, türbanlı genç kızdan Rak'çı delikanlıya, sakallı entelden kasketli amcaya; velhasıl çeşitli eğilimden ve katmandan gençlerin ağırlıkta olduğu toplumsal mozağin insanının harmanlandığı bir salon hıncahıncı dolu..

"Ulusal"lığın çok ötesinde "evrenselliği" yakalamış bu oyun, Anadolu coğrafyasında yaşamış; 4000 yıl öncesinden güncelliğe gelen, onlarca halkın süzülerek gelmiş kültür birikimidir. Hitit-Hatti-Urartu-Asuri.. Kürt-Türk-Zaza gelenek-görenek izlerinin günümüzdeki kültürel öğeleri oyunda biçimlenmiştir. Oyunda insan portreleri ön plana çıkartılarak, köy seyirlik oyunlarının çağdaş hale getirilmiş kent meydanlarında oynanan sokak tiyatrolarına dönüştürülmüş; dinamik, aksiyoner boyutlu evrensel bir eser Mitolojiyle yaşamın, dün'le gunun diyalektik metodla ele alındığı oyun, sahneleme tarzıyla tarihsel sentezi yakalamış, oyunculuk dili Silvan'dan Arapkir'e uzanan Yukarı Fırat

Anadolu Kültür Mozağının Seyirlik Oyunu;

"Silvanlı Kadınlar"

İsmail ONARLI

hafzasının Türk, Kürt, Zaza halklarının ağız... Bu üç ögenin törelerini, örflerini, söylencelerini içinde barındıran oyun, "Anadolu Evrenselliğinin" biçimlenmiş kültür senteziyle kurgulanmıştır.

1. Sünni Kürt töresinde; "Berdel" ve "Kuma" vardır. Hatta, ölen kardeşin eşi de diğerine miras olarak geçmektedir. Bu öğeler açısından yazar "Silvan" yöresindeki töreleri de anlatmaktadır.

2. Oyuncu tiplerinin bir bölümünü-benim de yaşadığım-kendi köyünden, örneğin Arapkir-Onar Köyü'nde yaşamış insan tiplerinden seçilmiş. Ebe Kadın, Onar Köyü'nün ebesi olan Perza Aba'yı anlatmaktadır. Perza Aba, attan inekten gebe kadını doğurmaya, çocuğu olmayan kadınlara ilaç yapımına kadar herşeyle ilgilenirdi. Cin Ahmet Muhtar Adik'le. Fesla Gıllıklı Fatık'le



"Silvanlı Kadınlar" oyunundan

eşleştirilmiş.

Oyundaki üç taş üst üste koyulması, yine Onar Köyü'nün bir geleneğidir. "Kızlar Ziyareti"ne giden gelinler ve kızlar, taşıyığın şeklindeki türbeden üç adet "salık taş" olarak niyet tutarlar, eğer üç taş üst üste durursa "Allah" dileklerini kabul etmiş sayılır. Kızlar Türbesi'nde yatan "Gökkızö gibi muratları hasıl olur.

Onar Köyü'nde tezek toplamaya çıkan kızlar türkü çığırarak, birbirlerine takılarak laf atarlar: Kız Emmoş, "Bozatl Hızır gelse de, terkisine atıp beni yavukluma götürse". Ya da "yarım İstanbul'dan gelip aha şurda, çiğnine atıp, 'Şemsiye Taşı'nın altına gölgeliğe götürse" der. Kızın biri de diğerine "Kız Fehenşe, Şemsiye Taşı'nın altında ne yapacaksınız" diye takılarak, gülüşürler ve eteklerine tezek toplamaya devam ederler. Oyunda bu tip kurguları "genç kız tiplerinde" görmektediriz.

Yaşam öyküsünü bildiğimiz Kaygusuz; oyundaki "öğretmen veli" tiplmesiyle kendi hayatından bir kesit sunmaktadır. 1960'lı yıllarda öğretmenlik yaptığı Doğu Anadolu köylerinden bir veya birkaçını oyununda yansıtmaktadır. Duygusal ilişkide olduğu veya anlatılan bir kızın/gelinin öyküsünü kendi kişiliğinde resimlemektedir. Benim de bildiğim Kaygusuz'un fotoğraflama sanat aşkı, Ebe Kadın-Öğretmen ilişkisindeki "Cın Efsanesi"nde de görülmektedir. Anımsayabildiğim kadarıyla; Kaygusuz, Akçadağ Öğretmen Okulu yıllarında, Onar Köyü'nde, Rumi yılbaşında Noel Baba kılığına girerek sırtında torbası elinde bakraç ile ev ev dolaşarak bulgur, kavurma ve tereyağı toplayarak akşam gençlere sazlı/sözlü şölen vermişti. Kaygusuz'un bu oyunu, köyseyirlik söylence oyunundan çıkmış, kentsel sokak tiyatrosuna dönüşmüştür. Ulusal kültür yerine de, Anadolu'da yaşanan ve yaşamakta olan kültürlerin anonimleşmesini, bir oyun üslubuyla seyirciye sunmaktadır. Feyza Zeybek'in giysi tasarımı da söylence kurgusuyla uyum içindedir. On kişilik oyuncu performansı, birkaç eksikliğine karşın, oldukça başarılı. Oyuncular seyirciden defalarca büyük bir alkış almışlardır.

Sonuç olarak, başarılı bir eser. Yorumlama -yönetmen ve emeği geçenler açısından da- takdire değer. Silvan'da Kürt töresi'nin "Berdel'i ve "Kuma" kadın kurumsallığını ince/olgun bir kurgusallık içinde, yazar Alevi hoşgörüsüyle tatlıya bağlamış.



"Silvanlı Kadınlar" oyunundan

Çocuklar için yeni bir edebiyat yaratma



Yılmaz ELMAS

Eğitimci-yazar

Günümüzde çocuk yazınının sorunları çok karmaşık duruma gelmiştir. Teknolojinin katettiği gelişmeyle birlikte toplumsal ilerlemeler çocuk yazınına yeni boyutların getirilmesini gündeme getirmiştir.

Ülkemizde başlangıçtan bu güne değin çocuğu ve çocuk yazınına gereken önemin verilmediği gözlenmektedir. Bilgisayar ve uzay çağı insanların önüne yeni ufuklar sermek gerekir. Bu gelişmelerle birlikte uluslar, toplumlar hatta aynı yörede yaşayan eşitsizlikler daha da keskinleşmekte, işsizlik ve çevre kirliliği sanayinin gelişimiyle birlikte önü alınamaz boyutlara ulaşma eğilimi göstermektedir. Özellikle nükleer silahlar ve yok edilemez duruma gelen sanayi artıkları tüm dünyayı tehdit eder duruma gelmiştir. Çocuk yazınına emek veren ve verecek yazarların ürünlerini üretirken gözardı edemeyeceği olgulardır bunlar.

İnsan sevgisini temel alan, tüm eşitsizliklerin en aza indirildiği, tertemiz, insan haklarına saygılı, savaşırsız bir dünyanın kurulması çabası çocuklarımıza bırakacağımız en güzel kalıt olacaktır bizim için. Düşünen, düşündüğünü çekinmeden söyleyen, yaşadığı düzeni yargılayan, kendini ve toplumu yenileyen bir insan tipinin yaratılmasında çocuk yazınına emek veren yazarların da katkıları büyük olacaktır.

Çocuk yazının tarihsel süreç içerisindeki gelişimine bakacak olursak dünyada ve bizde bu yazının bağımsız bir kişilik kazanması pek eskilere dayanmaz. İlk çocuk yazını ve yayını çalışmaları İngiltere'de 16. Yüzyılda başlamış, 16. yüzyıl başlarında ise Danielle Defoe'nun *Robinson Crusoe* ve *Swift*'in *Gulliver'in Gezileri* gibi çocuk klasikleri ortaya çıkmaya başlamıştır.

Bizde ise Tanzimat dönemine değin önemli bir çocuk yazını ürünü ortaya çıkmamıştır. Başlangıçta masal, tekerleme, bilmece gibi yazın türleri derlenmiş, Batı'ya açılışla birlikte Nabi'nin *Hayriye* adlı yapıtıyla Sümbülzade Vehbi'nin *Lütfiye-i Vehbi* çocuk yapıtları (1642-1712) yazılmıştır. Tanzimat döneminde İngiltere'de sözü edilen çocuk yapıtları 1862-1864 yıllarında çevirilerek yayınlanmıştır. İbrahim Alaaddin Gövsa'nın '*Çocuk Şiirleri*' (1911), Ali Ulvi Elöve'nin '*Çocuklarımıza Neşideler*' (1912), Tevfik Fikret'in '*Şermin*'i başlangıçtaki önemli çocuk yapıtlarıdır.

Cumhuriyet döneminde de Çocuk yazını doğal gelişimini sürdürür. 1961 Anayasasının getirdiği ortamda diğer yayınlarda olduğu gibi çocuk yazınında da bir canlılık gözlenmektedir. Bir çok tanınmış yazarımız çocuk yazınına ilgi gösterip ürünler üretmişlerdir. 12 Mart darbesinin getirdiği



Resim: İrfan Ertel

kısıtlamalar ve baskıcı ortam gelişmelere ket vurmuşsa da, daha sonraki yıllarda çocuk yazını ve yayını alanında önemli gelişmeler olmuştur. Özellikle 1979. Uluslararası bir etkinlik içerisinde "Dünya Çocuk Yılı" kabul edilmiş ve her ülkede olduğu gibi bizde de çocuk yazını ve yayıncılığında büyük bir patlama olmuştur. Çocuk sorunları değişik yönleriyle ele alınarak tartışılarak bir senteze varılmak istenmiştir.

Çocuk yazını tartışmalarında yazar ve eleştirmenlerin görüşleri üç bölümde kümelenmiştir. Ana başlık olarak şöyle sıralayabiliriz, tartışma konularını:

- 1- Çocuklar için ayrı bir edebiyat olmaz
- 2- Çocuklar için edebiyat
- 3- Çocuk edebiyatı

Bu görüşleri savunanlar kendilerini haklı çıkarmak için çok değişik düşünceler ileri sürmektedirler. Dünyada yıllardır tartışılan bu konu bizde henüz gündeme gelmiş ve tartışılır olmuştur.

Bir sonuca varılmadan da tartışmanın ateşi küllenerek unutulup gitmiştir. Ama çocuk yazını ve yayını, 12 Eylül döneminin getirdiği yasaklama ve baskıcı uygulamalarına karşın yine de gelişimini sürdürmektedir. Yazarlar, çevirmenler ve yayıncılar elbirliğiyle bu alanda çaba göstererek yeni ürünler üretmektedirler. Çocuk yazını tartışmasız doğal gelişimini sürdürmektedir.

Çocuk yazını konusunda asıl gündemimizde tutulması gereken konu, bu alandaki yasal ve uygulama engellerinin kaldırılması yanında, *çocuklar için yeni bir yazın yaratma* olmalıdır. Ülkemizde çocuk ve çocuk yazını sorunları ve çocuk hakları alanında dünyada ve az da olsa ülkemizde katedilen gelişmeler sevindiricidir.

Yazar ve yayıncılarımız da bu konuda yoğun bir çalışma içerisindeyler.

Geleceğe kalıcı yapıtlar üretmek başlıca amacımız olmalıdır. Kalıcı yapıtlar üretmek için yalnız yetenek ve ünlü bir yazar olmak yetmemektedir. Günümüzün toplumsal ve teknolojik sorunlarıyla gelişimlerini geleceğe kalıcı bir biçimde ve özle yorumlayarak sunmak için belli konulara özen göstermek gerekmektedir. Bundan dolayıdır ki, çocuklar için yaratılacak yazının kapsamı, konuları, niteliği ve içeriği yazar, eleştirmen, eğitimci ve sanatçılar arasında tartışılarak yeni ufukların açılmasıyla gerçekleştirilebilir.

Bir ülkede çocuk kitaplarının konuları sorunu o ülkede çocukların toplumsal eğitimlerinde izlenecek yol sorunudur. Ülkemizde, herşeyde olduğu gibi çocuklarımızın yönlendirilmesi de emperyalizmin ve egemen güçlerin

çıkarları doğrultusunda yürütülmektedir. Üreten değil/tüketen, düşünen, araştıran, haksızlıklara karşı direnen değil/düşünmeden söylenenleri, istenenleri yapan bir bireyin oluşmasına çalışılmaktadır. Bu yanlışlığa karşı direnmek çocuk yazınına emek verenlerin de görevi olmalıdır.

Sanayi kirliliğinin en aza indirildiği, hatta yok edildiği tertemiz bir dünya, insan ve çocuk haklarına saygılı bir yaşamı düzeni, ulusların ve halkların şövenist duygulardan arındığı, dünya barışının kurulduğu, sömürünün ve savaşın yok edildiği bir dünyanın kurulması için çaba göstermek hepimizin görevi olmalıdır. Çocuk yazını alanında üretimde bulunanlar konularını işlerken estetik kaygılarla birlikte tüm gelişmelere açık, düşünen kişi, olay ve olguları düşüncelerinde yargılayan, insan sevgisini temel alan bir yazar olmayı amaçlamalıdır, geleceğe kalıcı olmak istiyorsa. Küçük ve genç okurlara seslenecek bir yazar yapıtlarında onların yaşlarının gerektirdiği istem ve özelliklere özen göstermeyi de bilmelidir.

Yeni bir çocuk yazını yaratmak için geçmişle tümüyle yadsımaya gerek yok. Kendini yenileyen yazar, çocuk yazınına da yenilikler getirecektir. Bizim gibi ülkelerde özellikle çocuğu tanımayan, onun diliyle konuşmasını bilmeyen çağdaş bir bakışla toplumsal sorunlara eğilmeyen, bilimselliği temel alamayan hiçbir yazar çocuk yazınında başarılı olamaz.

Herşeyin bilgisayarla yönetilmeye başlandığı çağımızda, işlediği konularla ve usta dil anlatımıyla okumayı sevdirecek, kitap sevgisini geliştirecek yöntemler bulmak çocuk yazarlarının temel sorunudur. Yeni bir çocuk yazını yaratma konusunda da.

“Bir Feyzullah Çınar Vardı...”

Metin TURAN (Yazar-yayıncı)

Yazımın başlığını, Feyzullah Çınar'ın çok sevgili dostu, Ağustos 1993'te, yani Sivas kıyımının arkasından yitirdiğimiz Mihneti Baba (Vehbi Polat)'nın, onunla ilgili bir yazısından aldım. Öyle ya, bir Feyzullah Çınar vardı; şimdi sesi plaklarda, kasetlerde kalmış Dede Korkut geleneğinin; söz söyleme ustalığının, ses verme ustalığının, saza ve tezeneye dokunma ustalığının bütünleştiği bir çınar: **Feyzullah Çınar...**

Bundan 14 yıl önce, yani 24 Ekim 1983'te, bir kuşluk vaktinde, Ankara'da, Kurtuluş Parkı'nın nemli toprakları üzerinde çöpçü arkadaşları, yüzü koyun devrilmiş bir Çınar buldular. Bu, çileli ömrünün kırk altıncı yılında yaşama yenik düşmüş Feyzullah Çınar'dan başkası değildi...

Feyzullah Çınar, Türk halk edebiyatını var eden başlıca unsurlardan halk ozanlarının, sözlü geleneği, özellikle usta mallarıyla günümüze taşıyan çizginin çok özel bir kişiliğidir. O'nun, elde edebildiklerimizle söylersek, sınırlı da olsa kendi deyişleri de vardır. Ne var ki, O, özellikle ve çok bilinçli bir kararlılıkla usta malı ürünleri dile getirdi; yorumladı, yeniden onlara canlılık kazandırdı. Otyam'ın haklı olarak vurguladığı gibi, Pir Sultan'ı en güzel yorumlayan, en güzel yaşatan O'dur. O'nun, çocukluğunu yaşadığı kültürel ortamda edinmiş olduğu kazanımlarla zenginleştirdiği deyiş dağarcığı vardı. 1970'li yıllarda protest bir çizgide üst noktasına çıkan halk ozanlarının seslendirmesi içinde, kendine özel bir yer açtı. Çünkü Feyzullah Çınar, sadece seçtiği ürünlerdeki isyancı niteliği öne almıyor, özünde bir direnci dile getiren ve halkın yaşama kültürüyle örgütlenmiş ürünlere yöneliyordu. Ayrıca, O'nun kültürel kanallar bakımından bir geleneğe bağlı olarak, kendi kurumlarının dokusunu yaşıyor olması da bu anlamda yabana atılmayacak bir özelliktir ve Feyzullah Çınar'ı kuşağındaki ozanlardan ayıran da bu yanıdır.

Feyzullah Çınar'ın sesini duyup da etkilenmeyen; o çağlayan gibi gürleyen sedayı dinleyip de Pir Sultan'ı anımsamayan var mı?

Feyzullah Çınar'ın sesi, kişilikli bir sestir. Bu kişilik Pir Sultan kişiliğidir.

Feyzullah Çınar, özellikle seçtiği Pir Sultan dizeleriyle sesinin gürlüğüne kattığı kişiliği pekiştiriyordu.

Feyzullah Çınar, 1937 yılında Sivas'ın Çamışılı yöresinin Çamağa köyünde dünyaya gelmiş. O'nun gözlerini açtığı coğrafya, Pir

Sultan Abdal, Hatayi, Kul Himmet, Kazak Abdal, Kaygusuz, Harabi, Seyrani ve nice uluların yetiştiği bir kültür deryasıdır. “Görenek Cemleri”nde, “Dede”lerin dizleri dibinde öğrendi usta mallarını. Kırk altı yıllık ömrünü şekillendiren estetiği bu mekânlarda kazandı.

1950'lerde İstanbul'a gelir; bakkal çıraklığı, hammallık... yapar. Sivas-İstanbul arasında mekik dokur kısacası. Sonra askerlik görevini de yerine getirir... Artık günyüzüne çıkma sırasıdır Feyzullah Çınar'ın. O günlerini, *Fikret Otyam'a* şöyle anlatır. “... Bir aralık *Sivil Savunma*'da idim, o zaman hasta olmuştum ciğerlerimden, adamlar bizi emekliye ayırdılar, sonra evlendim. İtfaiyeye girdim. İtfaiye eri. Birara bir arkadaş ile Mahzuni'nin evine gittik, ziyarete, oturmaya. Orada çalıp çığırırken, Tunç Plak'ın sahibi (şimdiki Cihan plağın yani) Yusuf Tunç da oraya gelmişti. Dinledi beni, o gece konuştuk, sabahı buluştuk, plak yapmak için gittik İstanbul'a... Bilirsin o dönemde Alevi deyişlerini çalıp söylemek biraz şeydi, o zamanlar bizim topluluğu yani Alevileri etkileyecek en ağır deyiş, benim ilk okuduğum Fazilet idi. Sivas'lı Agahi Baba'nın, asırlık. Arkası Malatyalı Eşiri'nin Şah Hüseyin'le ilgili bir deyişi. Plak çok, ama çok sattı. Bu plakla adım duyuldu. Bir Aralık İstanbul'da, sanırım 1968'de, Spor ve Sergi Sarayı'nda Hacı Bektaş'ı anma gecesi yapılmıştı, çok sanatçı katılmıştı. Orada Fransız Türkoloğu Prof. Madam Melikoff da varmış. Dikkatini çekmişim, onca kişi arasında benimle görüşmek istedi, görüştük ve Fransa'ya davet etti, gittim. Fransa'da devanlı kalmadık. Bern, Basel, Paris, Strasburg, Bonn, Doğu Berlin, Batı Berlin ve başka kentlerde Profesör Melikoff ile konferanslar verdik. Konu, Alevilikte Ayin-i Cem, Alevilik-Bektaşilik idi. Kent kent dolaştık. Bu arada orularda radyo ve televizyonlarda çalıp söyledim, üniversitelerde de...”

“Çamışılı'nın Çamağa köyünden Feyzullah Çınar'ın Fransa ve Avrupa'nın diğer memleketlerindeki serüveni bir yıl kadar sürdü, sonra konserler için yine gitti uzak ellere. Yurda dönüşte de sürdürdü bunları. Deyişlerinden dört kez tutuklandı. (...) güncel halk ve ülke sorunlarına, dertlerine de uzanmıştı Aşık Feyzullah Çınar ve elinde bir silah vardı. Bir saz ve fena vuruyordu zamanın yönetimine deyişleriyle, tezenesiyle. Ve Aşık Feyzullah bir 'hapishaneci' de olmuştu.”

Feyzullah Çınar'ın Ankara Belediyesi'nde



iş edinmesini de yine Fikret Otyam sağlamıştır. Onun hikayesini de şöyle anlatıyor Otyam; “İlk eşiyle altı yıl yaşadı Feyzullah Çınar, eşi menenjitlen göçtü öte dünyaya, ardında aşığı ve iki yavrusunu bırakarak. Bir kız bir oğlan. İkinci kez evlendi aşık nice yıl sonra, ondan da iki oğlu oldu.

“Yine bir Avrupa dönüşü, her zaman olduğu gibi ve nicelerinin aksine, hep parasızdı, iş arıyorduk, dar günler yine gelmişti.

“Bir sabah uyanmıştım. İş değil ama bir yol bulmuştum ondan. Bir uzunçalı ile Fransa'da hakkında çıkan yazıların kopyalarına bir mektup ekleyip saldı Ankara Belediye Başkanı Dalokay'a. Kısaydı mektup; ‘Şu plaktaki adamın, yiğit bir halk çocuğumuzun, namuslu bir halk ozanının aç gezdiği başkanitte, tok gezmekten utanıyorum, selam.’”

O gündür-bu gündür aşık Feyzullah Çınar, Ankara Belediyesi Temizlik İşleri'nde görevlidir.

Aşık Feyzullah halkla neden böylesine özdeşleşiyor, böylesine uygun, böylesine yücelerek, bin iken bir olmanın nedir sırrı? Halk bir sözcü olarak görüyor, öyle belliyor ozanı, kendi öfkelerini, kıvancını, acısını, ezikliğini, hele hele bizim halkımızda da çok belirlenen o anlatımsız direnci, onda buluyor, bundan böylesine bağlanıyor ozana yiğit sesinde usta sazında.

Feyzullah, Anadolu kültür mirasını en yiğit, en içten ve bir güzellikte olması gereken, güzeli daha güzel yapan nice öğeleri yabana atmadan bu mirası en hasından kullanan bir sanatçıdır, çağının da adamı olarak, yani ayağı yere basarak, sağlam basarak ●

“Aydınlık Bir Can”dı HÜSEYİN ENGİN

Öner YAĞCI

Yazar

Hüseyin Engin'imiz de bir trafik cinayetine kurban gitti...

Bu cinayetler daha ne kadar sürecektir, daha hangi canları alacak aramızdan? Trafik kazasında öldü haberlerinde ya da gazetelerdeki ölüm ilanlarında daha kimlerin adını okuyacağız?

Her gün yeni bir trafik ölümüyle burkulmak zorunda değiliz. Karayolları politikasındaki inadin ve eğitimsizliğin yol açtığı trafik cinayetlerine karşı sesimizi gürleştirmenin zamanı geçiyor.

Kültür dünyamızın sevgili insanı Hüseyin Engin'in aydınlık dolu gülümsemesini artık göremeyeceğiz. Buna kimin hakkı vardı? Kimin hakkı vardı bu sağlık dolu, direnç dolu yüreği ve beyni dünyadan koparmaya? Kimin hakkı vardı onu sevenlerin onunla coşku ve umut paylaşmasını engellemeye?

Yüreklere hüznü çöktüren ölüm gerçekliğinin bu denli acımasız olarak karşımıza dikilmesini kabullenemiyoruz. Hüseyin Engin'in, yaşamın anlamını kavramış bir insan olarak yaşama katılmasındaki coşkuyu; yaşamın güzelleştirilmesi çabasına katkılarını gözlerimizin önüne getirdiğimiz zaman burkuluyoruz.

Telefondaki “Hüseyin Engin'i kaybettik!” sözünün verdiği acıyı hafifletecek bir şey bulamıyor: dünyanın ve yaşamın kıyıcılıkta bu denli usta olmasını kabullenemiyoruz. İnanılmayacak bir olayın, Hüseyin Engin'in ölüm gerçekliğini anlayamıyoruz.

“Direksiyon hakimiyetini kaybederek ters yola giren bir minibüsün karşı yönden gelen bir otomobili ezdiği, otomobilde bulunan Hüseyin Engin adlı birinin can verdiği...” yazılan bir gazete haberinin gerçekliğine ne denilebilir?

“Hüseyin Engin adlı birinin can vermesi”, aslında bir cinayetin haberi idi.

* * *

Cinayetin kurbanı Hüseyin Engin, Malatya'nın Arguvan ilçesinin Yoncalı (Birik) köyünde 1950 yılında doğmuş, köyünde ilkokulu bitirmiş ve daha sonrasını okuyamamış bir köy çocuğuydu. Ailesinin İstanbul'a göçmesi nedeniyle çocuk yaşta taşı toprağı İstanbul'da yaşamaya ve çalışmaya başlamıştı. Yıllar boyu süren bir didinme Hüseyin Engin'de kültürlü bir insan olma, yaşama bir şeyler katma, ölümsüzlüğü arama gibi değerlerin büyümesini getirmişti. İçinde bulunduğu kitaplarla dolu ortam onda bir çekim merkezi olmuş ve o kitap pazarlamacılığıyla başlayan kitap sevgisini yayıncılıkla sürdürmek gibi bir umudu içinde hep büyüttü.

Kitapları kitap severlerin bulundukları yerlere götürerek gittiği yerlerdeki insanlara kitap okumanın keyfini kazandıracak bir politika izlemek Hüseyin Engin'in başarıya attığı adımların ilki olmuştu.

Yıllarca Anadolu'nun ve Trakya'nın en kıyıda köşede kalmış yerlerine kültür taşıyan, bu işinde gece gündüz demeden çalışan Hüseyin Engin, okurlarını bulup, sattığı kitapları okuyarak da



dünyaya bakışını genişletmiş, benliğinde var olan Alevilik kültürüne ve yaşam biçimine kattığı hümanizma ve aydınlanma düşüncesiyle çağdaş, duyarlı, demokrat, yurtsever, devrimci bir insan olmayı başarmıştı.

Engin Pazarlama ile kitap taşımacılığını örgütlü olarak sürdüren Hüseyin Engin, okuyamayan çocukların bilgi susuzluğunu gidermek için aydınlanmaya yönelerek klasik dünya edebiyatının değerli yapıtlarının usta çevirmenler aracılığıyla toplumumuza sunulması gerektiğini düşünmeye başlamıştı ve 1988'de temelini attığı Engin Yayıncılık, Hüseyin Engin'in bir düşünün gerçekleşmesiydi aynı zamanda.

Daha kaliteli, daha çok kitap sunabilmek amacıyla da daha sonra Engin Matbaacılık'ı kurmuştu.

İnsani kimliğiyle güven veren bir insan olarak Hüseyin Engin, kısa sürede çevresine topladığı kadroyla bu zorlu işin üstesinden gelmiş ve toplumumuza, sanki 1940'lı yılların “Tercüme Bürosu” gibi çalışan, “Cumhuriyet'in Rönesansı”na katkıda bulunan bir kurumu, Engin Yayıncılık'ı kazandırmıştı. Bu yıl 10. yılını yaşayan Engin Yayıncılık'ın ilk kitaplarının hazırlıklarındaki, çıkışlarındaki coşkuyu ve Hüseyin Engin'deki çocuk sevincini aklından çıkaramıyor ve onun on yıl boyunca kültürümüze kattığı her kitapta aynı coşkuyu ve sevinci nasıl yaşadığını düşününce bu değerli insanın yitirmemizin ne büyük bir acı olduğunu bir kez daha anlıyoruz.

Çehov, Gogol, Tolstoy, Dostoyevski, Turgenyev, Gorki, Şolohov, Simonov, London, Zola, Dickens, Flaubert, Steinbeck, Puşkin, Rolland, Balzac, Hugo, Diderot, Stendhal, Hemingway gibi dünya edebiyatının büyük ustalarının en değerli yapıtlarını, en usta çevirmenlerin Türkçeleriyle sunmayı amaçlayan bir klasik yayıncılığı anlayışını ödün vermeden uygulayan Hüseyin Engin kültürümüze önemli katkılarda bulunmuştu.

Taras Bulba, Yeralından Notlar, Yanan Gün, Tehlikeli İlişkiler, Babalar ve Oğullar, Gazap Üzümleri, Budala, Cennetin Doğusu, Jean Christophe, Durgun Don, İvan İlyiç'in Ölümü, Dubrovski, Suç ve Ceza, Uçurum İnsanları, Martin Eden, Jane Eyre, Sefiller, Rahibe, Anna Karenina, Eugenie Grandet, Goriot Baba, Kırmızı ve Siyah, Vadideki Zambak, Ecinniler, Çanlar Kimin İçin Çalıyor, Garp Cephesinde Yeni Bir Şey Yok, Karamazov Kardeşler, Aslan Asker Şwayk, Don Kişot gibi dünya edebiyatının ölümsüz yapıtları Engin Yayıncılık'la bir kez daha ölümsüzleşmişlerdi.

Çocuk Kalbi'nden Define Adası'na, Andersen Masalları'ndan Robin Hood'a, Pollyanna'dan Mutlu Prens'e, Zümrüt Kent'ten Tom Sawyer'e, Binbir Gece Masalları'ndan Beyaz Diş'e, Pal Sokağı Çocukları'ndan Küçük Prens'e, Grimm Masalları'ndan Jack'a, Aya Seyahat'ten Gülliver'e, Üç Silahşörler'den Vahşetin Çağrısı'na, Pinokyo'dan Robinson Crusoe'ye uzanan bir çocuk klasikleri dizisiyle de Engin Yayıncılık olarak yarının büyüklerine insanlık kültürünün ölümsüz örneklerini sunmuştu.

Yayıncılığımızın “karınca” sı olan Hüseyin Engin, “dünya ve çocuk klasikleri” yle yayın dünyasına sağlam adımlarla girmiş ve çevirmenlerle kurduğu ilişkileri sürekli geliştirerek kültür dünyamıza onlarca yapıtın kazandırılmasını gerçekleştirmişti.

Ölümünden hemen sonra Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan kısa yazımda onu şöyle tanımlamış, anmıştım:

“Yayıncılarla, yazarlarla, matbaacılarla, kâğıtçılarla, pazarlamacılarla, dağıtımçılarla, kitapçılarla, kurumlarındaki çalışanlarıyla, okurlarla, kısacası yayın dünyasının her kesimiyle sürdürdüğü ilişkilerini salt para ve ticaret üzerine kurmayan, güven, sevgi, dostluk temeline oturtan, soyu tükenen bir yayıncıydı... Karayolları politikasının toplumumuza bir karabasan gibi çöken katliamın parçası olan, sessiz sedasız geçirtilen bu cinayet'in, kültürümüze vurulan amansız bir darbe olduğunu düşünüyorum. 11 Ocak 1998 gününün gecesinde aramızdan alan trafik cinayetinin bizi bir kez daha azalttığını düşünüyorum... Hüseyin Engin'in, kültürümüze kazandırdığı kitaplarla yaşayacağını düşünerek avunurken, geleceğimizi karartan bu cinayetlere dur diyecek bir çağdaş duyarlılığın ülkemize ne zaman geleceğini soruyorum hüznle, üzüncle...”

O'nun aydınlık mirasını devralan ailesinin, ağabeyi Mehmet Ali Engin'in onurlu ve anlamlı bir davranışla “Hüseyin Engin'i yapıtlarıyla yaşatacağız!” demesini içimize serinlik sunan bir güzellik olarak karşılıyor ve tüm dostlarının onu yaşatmak için gereken her şeyi yapacaklarına inanıyoruz.

Çamşılı Hüseyin Abdal Türbesi Yaptırıldı

Av.İsmail METİN

Hüseyin Abdal Türbesi daha önce Divriği'nin Tekke (diğer adı Avşar) köyündeydi. Köy halkının çoğunluğunun göçmesi, ulaşım sorunları ve başkaca diğer sorunlardan dolayı, bir zamanlar çok işlek olan bu türbeyi artık gidilemez hale soktu. Bunun sonucunda Çamşılılar türbeyi kendi köylerine getirmeye karar verip, bunun için girişimde bulundular.

Yaklaşık 17 köy muhtarının imzası sonucu, türbenin Tekke köyünden kaldırılarak Çamşılı'na götürülmesine kaymakamlıkça izin verildi. 1996 yılı Eylül ayında Çamşılı'ndan 30 kişilik bir grup, traktör ve minibüslerle Tekke köyüne giderek, Hüseyin Abdal ve eşinin mezarını Çamşılı'na getirdiler. Mezar, Çamşılılar tarafından kutsal kabul edilen Döldür Dağı'nın yine bir ziyaret ve piknik yeri olan Gödüklü bölgesine nakledilerek, gömüldü.

Bölgenin çamur olması dolayısıyla, inşaat 1997 yılı Haziran ayında başlandı. Nevşehir'den kesme taşlar getirildi. Yaklaşık iki ay süren inşaat döneminden sonra Türbe, Cemevi, yemek pişirme evi, yemek yeme evi, mutfak, gösteri sahnesi, 400 kişilik tribün, çeşme, tuvaletler, kesimhane, futbol sahası, otopark ve türbenin dış duvarları türbe yolunun yapımı ve kumlanması, türbeye elektrik bağlanması gibi işler yapıldı. Türbe faaliyet gösterecek hale getirilerek ince işçiliklerin bir kısmının yapımı için 1998 yılı Haziran ayına kadar ara verildi.

Inşaatın kalan kısmı ise şunlar: Türbenin içinin betebe yapılması, Türbe etrafına yaklaşık 15.000 ağacın dikilmesi, türbe çevresinin çimlendirilmesi, türbe etrafının tel örgü içine alınması, türbeye gelen su için depo yapılması, gençlerin yıkanmaları için türbe dışına havuz yapılması, yaban kuşlarının ve hayvanlarının bölgeye çekilmesi için sunni gölet oluşturulması.

Yüksekçe bir dağın eteğinde olması nedeniyle, Türbe mükemmel bir manzaraya sahip. Türbeye gelenler ziyaretlerini yaparlarken, bir yandan

da türbe dışında eğlenmekte, Döldür dağı ve eteklerinde yürüyüşler yapmakta ve 40-50 kilometrelik görüş alanı ile doğayı izlemekteler. Döldür dağının arkasındaki meşe ormanlarının içinde geçmenin keyfinin yanında özellikle keklik ve diğer yabani kuş ve hayvanların izlenmesi de türbeye özel bir görüntü ve değer vermektedir.

Hüseyin Abdal, yaklaşık 300 yıl önce Sivas'ın

Divriği, Kangal ve o yöredeki insanları örgütlemek için bölgeye, Hacı Bektaş Dergahı tarafından görevli gönderilmiştir. Hüseyin Abdal, Hacı Bektaş Dergahını 32 yıl idare eden Kara Halil Baba (Karababa)'nın torunlarından. Bölgeye geldikten sonra büyük bir örgütlenmeye girmiş ve Divriği köylerinin %60'ı, Kangal köylerinin %30'u, Malatya Akçadağ ilçesi köylerinin %20'si ve Maraş, Adana, Tokat, Zile, Amasya'nın köyleri, Yıldızeli Emlek köyleri ve başkaca bölgelerden de köyleri örgütleyerek, Alevilikte var olan dedelik/taliplik ilişkilerini sağlayıp sürdürmüştür. Aşık Veysel'in saz öğrenmesi de, Hüseyin Abdal torunlarından Ali Ağa'nın o köye dedelik için gitmesi sonucu olmuştur.

Hüseyin Abdal türbesinin Çamşılı'ya getirilmesinde rol alan Battal Şahin, Cemal Metin, Rüstem Erdal, Hüseyin Gazi Metin ve Tekke köyüne giden diğer Çamşılılara; inşaat döneminde dünyanın en iyi konukseverliğini gösteren Balova Köyü tüm halkına ve Ali Toprak, İlyas Toprak, Adıgüzel Toprak ve Ali Karakuş ve eşlerine; inşaatın tüm aşamasında gelip çalışarak yardımcı olan veya çalışanlara yiyecekler getiren ve çalışanlara destek olan tüm Çamşılı halkına inşaatın yapılmasında bittiril başında duran Ali Haydar Yalçın'a, Divriği'de inşaatın başından sonuna kadar bize destek olan Divriği Belediyesine, Belediye Başkanı Muharrem Yağbasan'a, Mühendisler; Ali Metin ve Hüseyin beye, Öğretmen Gazi Türkyılmaz'a; hiç bir soru ve endişe duymadan milyarlarca lirayı veren ve oranın yapılmasında birinci derecede katkıda



bulunan (İstanbul'da yaşayan), başta büyük miktar katkıları olması dolayısı ile Hasan Hüseyin Şimşek, Zülfükar Şimşek, Battal Şimşek, Mahmut Bayar ve diğer Çamşılı'lara, Çamşılı Hüseyin Abdal Derneği adına teşekkür ediyorum.

PİR SULTAN ABDAL KÜLTÜR DERNEĞİ GENEL KURULU YAPILDI

Pir Sultan Abdal Kültür Derneği 5. Olağan Genel Kurulu yapıldı. 7-8 Şubat 1998 günü Türk-İş toplantı salonunda yapılan genel kurulun divan başkanlığını Av. Kazım Genç yürüttü.

Genel kurulda iki liste yarıştı. Bazı siyasi parti yandaşlarının (İP) görüşlerini egemen kılma çalışmaları tutmadı. Kongre delegelerinin büyük çoğunluğu P.S.A. K.D.'nin ilkeleri doğrultusunda ağırlığını koydular.

Anadolu Alevi toplumunun kendi kültür ve inançlarını yaşayabilmelerinin dile getirildiği kongrede, demokrasi, laiklik, özgürlük ve insan hakları gibi temel ilkelerin yaşama geçirilmesi yönünde daha kararlı çaba gösterilmesi karara bağlandı. Delegeler, dağınık Alevi örgütlenmesinin bir çatı altında-federasyonlaşması sürecinde PSA KD.'nin öncülük etmesini ilke olarak benimsediler. İki gün devam eden kurultayın disiplinli ve ilkeli oluşu dikkat çekti.

İki liste olarak girilen seçimlerde, Nejat Birdoğan'ın öncülük ettiği İşçi Partisi listesi 93 oy alırken; demokrasi, laiklik, özgürlük gibi temel hakları ilke edinen ve Pir Sultan Kültürünün yaygınlaşmasını amaç edinen, Necati Yılmaz'ın öncülük ettiği liste 188 oy alarak seçimi kazandı.

İP listesindekiler, MGK'nu öven çalışmalarına, MGK kararlarını devrim kararları olarak savundular.

N. Yılmaz'ın listesi ise, MGK'nın değil kararlarını, varlığını dahi demokrasiye gölge olarak değerlendirdiler. Demokrasinin, laikliğin ve çağdaşlaşmanın gerçek sahibinin halk olduğu vurgulanarak, halkın sivil-demokratik örgütlülüğünün güçlendirilmesine dikkat çekildi. Bu görüş, kurultaya katılanların %90'ı tarafından da desteklendi.

Kongrede, Pir Sultan Abdal örgütlülüğü sürecinde hizmette bulunanlara ödüller verildi. Sivas Katliamı Davası'nda savunma yapan Avukatları temsilen Av. Önder Sav, Av. Şanal Saruhan ve Av. Mehdi Bekdaş'a ödülleri verildi. Ayrıca, araştırmacı Nejat Birdoğan'a, halk ozanı Aşık Mahzuni Şerif'e, Şehit ve Cumartesi anneleri adına Metin Göktepe'nin annesi Fatma Göktepe, Hasan Ocak'ın annesi Emine Ocak ve Menekşe ve Koray'ın anneleri Hüsnüye Kaya'ya ödüller verildi. Pir Sultan Abdal Kültür Derneği eski genel başkanı Murtaza Demir'e de, 10 yıldır yürüttüğü başkanlık görevi nedeniyle Onur Ödülü verildi. Bu arada İstanbul şubeleri ile Karadeniz ve Ege Bölge Şubeleri de Murtaza Demir'e ayrı ayrı Onur Ödülü verdiler.

Zafer Doğan

KERVAN'la yeniden Merhaba! Hoşgeldin İLERİ!

Gizli-açık baskılar ve sık sık toplatmalar sonucu yaratılan büyük mali kriz yüzünden **KERVAN** uzun zaman çıkartılamadı.

Şimdi onu, üstüne yeni bir görev yükleyerek ve yeni bir biçimde çıkartıyoruz.

Bugüne kadar **KERVAN**'da yer alan; İşçi sınıfı, onun bilimsel dünya görüşü, mücadele tarihi, politik-ideolojik-ekonomik mücadele süreci, öncülüğü, ülkedeki temel demokratik haklar ve bu konularla ilgili mücadele perspektifleri vb. konuları bundan böyle, **KERVAN**'ın kardeş yayın organı **İLERİ Gazetesi**'nde bulacaksınız.

Yeni **KERVAN**'da ağırlık olarak Alevi-Bektaşî inanç ve felsefesini, inanç ve kültür kurumlarını, Alevi halkların sosyal ve siyasal mücadeleler tarihini

anlatan-irdeleyen yorumlar bulacaksınız. Alevi - Bektaşî edebiyatında halk ve divan şiiri türlerinden örnekler verilerek, ozanları tanıtılacak. Ayrıca sanat, edebiyat yazıları, öyküler, tiyatro, film, eleştiri ve güncel konular da yer alacak sayfalarımızda.

Yeni **KERVAN Demokratik Tartışma Platformu** olmak ve okuyucusuna Alevi-Bektaşî inanç ve felsefesini, kültür, siyaset ve tarihini doğru ve bilimselliğe uygun yöntemlerle götürmek istiyor.

Yazalım, yazınız; eleştirerek halka kişisel değil-bilimsel doğruları ulaştıralım.

Haydi, Alevi halklara doğruları götürelim!

KERVAN



**TOPRAĞA,
KİTABA,
İŞE HASRETİMİZİ
HAYKIRANLARA SELAM !..**

**ANADOLU HALKININ
BAŞKALDIRI GELENEĞİYLE
BAĞLAŞAN**

KÜRT HALKININ DOSTU

**TÜRKİYE İŞÇİ SINIFININ
GÜR SESİ**

İLERİ ÇIKIYOR

KERVAN'a yazın.

 Arayın;


 Muhabir

 Satış Elamanı

 Temsilci olun

KERVAN'a Abone olun!

Tel/Fax: (0.212) 516 84 64